HİLÂLİN KANATLARI

ÜMİT ERGÜL
SALİH GÜLEN

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 1

Hilâlin Kanatları
- Tarih Yazıları -

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 2

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 3

HİLÂLİN KANATLARI

- Tarih Yazıları -

EDİTÖR
SALİH GÜLEN
ÜMİT ERGÜL

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 4

IŞIK YAYINLARI

Hilâlin Kanatları

-Tarih Yazıları-

Editör:
Salih GÜLEN
sgulen@isikyayinlari.com

Görsel Yönetmen:
Engin ÇİFTÇİ

Kapak:
İhsan DEMİRHAN

Mizanpaj:
İbrahim AKDAĞ

ISBN: 978-975-278-144-6
Yayın Numarası: 398

Emniyet Mahallesi Huzur Sok:
No: 5 34676
Kısıklı-Üsküdar/İstanbul
Tel : (0216) 318 42 88
Faks : (0216) 318 42 02
http://www.isikyayinlari.com

BASKI : ÇAĞLAYAN A.Ş.
Sarnıç Yolu No: 7 35410
Gaziemir/İzmir
Tel: (0232) 252 20 97/98

Copyright©
Bu eserin tüm yayın hakları
Işık Ltd. Şti.ne aittir.

Baskı Tarihi
Mart / 2005

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 5

İçindekiler

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 6

"...bir adamın kıymeti himmeti nispetindedir. Kimin himmeti milleti ise, o kimse tek başıyla küçük bir millettir."

Bediüzzaman

Takdim Yerine
Tarihî Açılma Devreleri

İnsanlık, tarih boyunca nice ilhad ve küfür hareketlerinin sebebiyet verdiği karanlık devreler geçirmiştir. Buhran dönemleri adını verebileceğimiz bu devreler, Kur'an-ı Kerim'de "Karanlık karanlık üstüne..." tabiriyle ifade edilip, ürpertici bir tablo halinde gözler önüne serilir.

Fakat karanlıkların üst üste yaşandığı bu devreler, Sühreverdî'nin ifadesiyle aynı zamanda aydınlığın yakın olduğu dönemlere rastlar. Bu manadaki şu söz ona isnat edilir: "Karar kararabildiğin kadar; çünkü kararmanın son noktası ışımanın başlangıcıdır." İşte Hz. Nuh, Hz. Hûd, Hz. Şuayb, Hz. Musa, Hz. İbrahim (a.s)'in risaletleri. Bunlar ufukların kararıp her şeyin keşmekeş içinde yuvarlandığı dönemlerde zuhur etmiş ve her birinde bir öncekine eşit, ışık patlamaları yaşanmıştır.

Efendimizin dönemi ise bunlar arasında daha farklı bir konum arz eder. Zira O, bütün insanlığın peygamberi olması yönüyle kendi risaletinin evrenselliğine denk bir patlama meydana getirmiş ve asırlarca sonra gelecek insanlar için gaye-i hayal sayılabilecek ideal ufuklar çizmiştir. Tarık b. Ziyad,

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 8

Ukbe b. Nafi, Fatih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim ve daha nice komutanlar hep kendileri için çizilen bu hedefler peşinde koşmuş; koşmuş ve insanlığın bitmek bilmeyen acılarını, ıstıraplarını dindirmek için cihan sulhunu temin etmeye çalışmışlardır.

Aynı dava çizgisi üzerinde ikinci bir patlama ise Osmanlılar döneminde meydana gelmiştir. Küçük bir grup halinde Söğüt'ün bağrına yerleşen bu insanlar, hiçbir beklentiye girmeden İ'la-yı Kelimetullah davasına sahip çıkmış ve İslâm'ın vaat ettiği cihan sulhunu temin için, öncelikle kendi kardeşleriyle kavgayı bırakıp, "hurra hurra" diyen insanların dünyalarına yönelmiş ve asırlarca devam edecek olan kıtalar arası bir barışı gerçekleştirmişlerdir.

Ne var ki böyle bir dava, bir insanın, bir devletin ömrüne sığmayacak enginliğe sahiptir. Nitekim dâhili ve haricî birçok faktörün üst üste gelmesiyle Osmanlı da ömr-ü tabiîsini tamamlamış ve tarihe malzeme olmuştur.

Şimdilerde dünyamız, aynı ideal doğrultusunda üçüncü bir patlama beklemektedir. Evet, Allah (c.c)'ın öncekilere bahşetmiş olduğu bu mesajın yeniden bütün dünyaya sunulması bir kere daha söz konusudur. Bize öyle geliyor ki Osmanlı'nın bidayetindeki açılmaya denk üçüncü bir aydınlanma faslı daha başlamış ve bunu değerlendirme fırsatı da günümüz karasevdalılarına bahşedilmiştir.

Evet, yıllarca yaşanılan maceralı bir kovuşturmadan sonra kader, yolumuza su serpmiş, semada kaderimizin remzi olan o mübarek yıldız, hilalin iki sivri ucu arasına tekrar girmiş ve Cenabıhakk'ın "Yürü!" demesiyle bu milletin idbarı (talihsizlik) yeniden ikbale (talih) dönmüş gibidir. Asya steplerinde ilk zuhur etmesinden itibaren günümüze kadar şimdilerde olduğu ölçüde bu millet, hiçbir zaman dünyanın

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 9

dört bir yanına bu denli hızlı yayılmamıştır. Veya onun bu ölçüde dünya ile içli dışlı olması ender vuku bulmuştur. Bu da milletimizin ruhunda sürekli bir cevherin var olduğunu göstermektedir.

Bütün bu gelişmelerin daha da artması için, içte ve dışta derlenip toparlanmaya, halkımızın himmet duygularının uyarılmasına, yeni rehber ve yeni muallimlerin aşk ve şevkle yeniden yollara revan olmasına ihtiyaç vardır.

Türk insanının çağını idrak adına yürüdüğü şu dönemde, bu durum çok büyük bir önem arz etmektedir. Zira çözülüşlerin çözülüşleri takip ettiği bir zaman aralığında bulunuyoruz ve herkes bu yıkılışları, kendi hesabına değerlendirme gayreti içinde. Tarihin büyük mirasçıları ellerindeki yapıcı, uzlaştırıcı iksirlerle yıkılışa geçen toplumların halaskârları olma, onların elinden tutma mecburiyetindedir.

İnancımız odur ki milletimiz şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da "himmetü'r-rical, taklau'l-cibal; (insanların himmeti, dağları yerlerinden söküp atar)" anlayışıyla hareket edecek ve bütün insanlığın sulh ve sükûnu adına hakemlik katkısında bulunacaktır.

Bu uğurda şu ana kadar yapılan fedakârlıkları görmezden gelerek, yer yer "Bu değirmenin suyu nereden?" diyen insanlar çıkmıştır. Hâlbuki onlar da biliyor ki "bu değirmenin suyu" Allah'ın izniyle yoklukta varlık cilvesi gösteren milletimizin ruhundan fışkırmaktadır. Zaten bu, şu ana kadar bu milletin çizmiş olduğu tek destan da değildir. Zeusler, Apollolar, Heraklitler. Yalanın engin üstureleri (efsane) içinde yaşayadursunlar; bu millet asırlardan beri hayata nice destanlar geçirmiştir.

Şimdi de, üç asırdır rüyaları görülen bir "gaye-i hayal"i, öncekilere denk bir şekilde tekrar gerçekleştirme cehdini

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 10

göstermektedir Allah'ın izniyle. Böyle bir rüyayı gerçekleştirmede hiç kimsenin de dünya adına herhangi bir beklentisi yoktur. Değil dünya adına bir beklentinin olması; bu mefkûre uğruna uhrevî füyuzat hislerini dahi feda etmeye amade olduklarını, onlar defaatle ifade etmişlerdir. Seyyid Nigarî'nin ifadesiyle: "Girdik reh-i sevdaya cününuz bize namus lazım değil (Sevda yoluna girip âdeta deli olduk bize dünyevi şeyler lazım değil.)" deyip yola koyulmuş, hatta bu mevzuda, hiç kimsenin kulak ardı edemeyeceği velayete dahi, hahiş duymamışlardır. Mevlâna anlayışıyla aşkı da, şevki de Muhammedî tasmayı boyunlarına takmakla elde etmeye karar kılmışlardır.

Hâsılı; her yönüyle yeni bahar patlamalarının yaşandığı şu dönemde, bu ihlâs, bu hasbîlik ve bu diğerkâmlık anlayışıyla hareket edildiği takdirde, millet olarak zirveleri tekrar yakalamamız hiç de zor olmayacaktır.

Boynu bükük Bilal'in ağzından şu cümleler dökülmeye başladı: "Şayet beni kendin için satın alıp hürriyete kavuşturmuşsan, yanında tutabilirsin. Hakkın var buna, o zaman dediğini yaparım. Ancak bunu, Allah için yapmışsan bırak da bugün ben, Allah için cihat edeyim.'

Bilal-i Habeşî

Bilal-i Habeşî (r.a.), insanların boyunlarına tasmalar takılıp çarşı-pazarda köle niyetine satıldığı talihsiz bir dönemde, Mekke'de dünyaya gelmişti, aslen Habeşli idi.

Anne babası da köle olan Bilal'in, ne yaşadığı gününde bir hakkı, ne de geleceği ile ilgili planları vardı. Olamazdı da. Zira onun hayatı, efendisinin lütfunden ibaretti. Güttüğü hayvanlarıyla eş tutulduğu anlar, adam yerine konulup lütufta bulunulduğu en kıymetli zamanlarıydı onun. Bulunduğu evde Resulullah'a karşı bitmek tükenmek bilmeyen bir kin, her defasında açığa çıkan bir nefret vardı.

Sürekli komplolar kurulur, davasından vazgeçirmek için akla hayale gelmedik tuzaklardan bahsedilirdi. Hoşuna gitmese de Bilal'in, akışı değiştirmeye ne gücü, ne de yetkisi vardı. Kendisi için çizilen çizginin dışına çıkamaz, genelde efendisinin deve ve koyunlarını otlatır, kendi halinde, çileli bir hayat yaşardı. İslâm gelip elinden tutmasaydı, öyle de devam edecek ve bir köle olarak noktaladığı hayatı unutulup gidecekti.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 12

Kim ne derse desin Bilal, gerçek sahibini, gönlünün sultanını bulmuştu ve bir daha da O'ndan hiç ayrılmayacaktı. Zira Bilal, artık Hakka uyanmıştı. Hem de nice hürlerden önce. Kullara kulluktan kurtulmuş, O'nun elçisine de gönlünü kaptırmıştı. Birinci, ikinci, üçüncü gün derken, Ebû Cehil, durumun farkına varmış ve böylelikle Bilal için daha zor, daha da çetin günler başlamıştı. Nurun perde altında yayıldığı sırlı bu ilk günlerde, imanını ilan etmek bir cesaret isterdi ve bu cesareti gösteren yedi kişiden biri de Bilal idi.

Kâbe'deki putlara söz söyleyip hakaret ettiği görülünce, hakkında söylentiler yayılmış ve amansız bir takip başlamıştı. Sahibini sıkıştırdılar. Efendisinin bir köle için riske girmeye hiç niyeti yoktu. Zaten Bilal de, kölelerinden bir köleydi. Minnetsizdi ve "Alın sizin olsun. Ne yaparsanız yapın deyiverdi.

Bilal, Ümeyye İbn Halef'in ellerinde, Ebu Cehil'in insafına(!) kalmıştı. Aldılar ve Bilal'i sahraya götürdüler. Çölün kızgın kumları üzerinde yatırıyor, omuzlarına taşlar koyup, bir taraftan işkence yaparken, diğer yandan da gönlünün gülü Muhammed'i (s.a.s.) ve dinini inkâr etmesini istiyorlardı. Bilhassa Ebu Cehil'de, bitip tükenmek bilmeyen bir kin vardı; salyalar dökülen ağzından bu kinini her fırsatta kusuyordu.

Bir efendi olarak aklına sığıştıramıyordu; kendi iradesi dışında bir başka güç nasıl kabul edilebilirdi? Hele hele bir köle, konumuna bakmadan böyle bir kabule nasıl cüret edebilirdi? Yüzüstü kızgın kumlara yatırıyor ve güneşte kızarıncaya kadar işkence yapıyordu. Bir taraftan da, "Muhammed'in Rabbini inkâr et!" diye sürekli telkinde bulunuyor, hakaret üstüne hakaretler yağdırıyordu. Zaten takati tükenen Bilal'in, söz söylemeye mecali kalmıyor, dudaklarından sadece bir kelime dökülüyordu: "Ehad, Ehad."

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 13

Bilal, o dünyayı da bilen birisiydi. Bugüne kadar hep onlarla beraberdi. Dediklerini kabullenip tekrar yanlarına gitse ne değişecekti? Hayat boyu işkence altında yaşamaktansa, bu işkenceye katlanıp ebedî huzuru yakalamak vardı işin aslında. Onun için dişini sıkmış ve zilletle yaşamaktansa izzetle ölümü çoktan göze almıştı. O gün Bilal'e kimse güç yetirip isteklerini kabul ettiremedi. Bulduğu yolda sabitkadem kalmaya kararlıydı ve her türlü işkenceye rağmen bu kararlılığından zerre kadar taviz vermedi.

Güneşin yakıp kavurduğu bedeninde ayrı bir parıltı, kemiklerine yapışmış teninde de farklı bir ışıltı vardı. Kararmış bedeni âdeta nur kesilmişti. Ümeyye ve Ebu Cehillerin, bitip tükenmek bilmeyen kinini sinesinde söndürürken âdeta melekleşiyor ve bir başka keyfiyet kazanıyordu. Bu ne kindi ki maksadına nail olabilmek için her şeyi mubah görüyordu.

Boynuna ipler bağlayarak, onu çocukların eline verip sokaklarda, Mekke Dağlarının arasında sürükletiyorlardı. Allah Resulü (s.a.s.)'nün "ümmetim" dediği Bilal'i, çoluk çocuğun oyuncağı haline getirmişlerdi.

Çölde yalınayak yürüyüp yanmadan Bilal'i anlamaya, çilesini görüp bilmeden, mihnetlerin ortaya çıkardığı kadr u kıymetini idrake imkân olabilir mi?

Onun çektiği çileyi duyup gördükçe, sıkıntıların cenderesinde yanıp kavrulan Allah Resulü (s.a.s.) de çok üzülüyordu. Onu hürriyetine kavuşturmakla Hz. Ebu Bekir (r.a.), her zamanki ferasetini konuşturuyor, aynı zamanda Efendimizi de sıkıntı ve üzüntülerinden bir nebze kurtarmış oluyordu. Zira başında değirmen taşlarının döndürülüp kavuran güneşin altında inim inim inletildiği bir sırada, Hz. Ebu Bekir onu sahibinden satın almış ve arkasından da hürriyetine kavuşturmuştu.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 14

Hz. Ömer'in dediği gibi, Hz. Ebu Bekir efendimiz, Bilal efendimizi hürriyetine kavuşturuyordu. Böylelikle Bilal, hem Ümeyye ve Ebu Cehil'in hiddetinden, hem de Kureyş'in işkencesinden kurtulmuştu. Doğruca Allah Resulü'nün (s.a.s.) yanına gitti. Teslim oldu O'na ve o günden sonra da hiç ayrılmadı. Her geçen gün Bilal, Efendimize (s.a.s.) biraz daha yaklaşıyor, muhabbeti bir kat daha artıyordu. Bir zamanlar insan yerine bile konulmayan Bilal için artık sıkıntılı günler geride kalmış, yeni bir hayat başlamıştı. Öyle bir mesafe kat etti ki dünkü siyahî köle bugün, kendisinden çok şey öğreneceğimiz bir muallim, büyük bir dava adamı haline gelmişti. Derken gün geldi Mekke, kapılarını tamamen kapattı imana.

Mukaddes bir göç yaşanacaktı Medine'ye ve artık Mekke, arkasından ağıtların yakılacağı, daüssılalarla methiyelerin dizileceği bir beldeydi. Her inanan gönül gibi artık, Bilal de Medine'deydi. Nihayet namaz farz kılınmış, insanları ona davet için ezan okunması gerekiyordu. Efendiler Efendisi (s.a.s), cennetteki kameti ulaşılmaz kılan böyle bir vazife için Bilal'i seçmişti. Kalktı ve o yanık sesiyle ezan okumaya başladı. Allah'ın adını, Resulü'nün yâdını Mekke'de bu denli haykıramamıştı. Bir zamanlar Mekke'yi "Ehad... Ehad..." diye inleten ses, şimdi; "Allahüekber… Allahüekber…" diye Medine'de yankılanıyor, insanları Resulullah'la birlikte namaza davet ediyordu.

Derken Bedir geldi çattı. Ne tevafuk ki oradaki parola da; "Ehad… Ehad…" idi. Kureyş, buraya ölümüne gelmişti. Mekke'de elinden kaçırdığı fırsatı burada kaybetme niyetinde değildi. Ona göre hazırlanmış ve başka bir ihtimali akıllarına bile getirmiyorlardı. Mekke'nin sokak ve dağlarında Bilal'i inim inim inleten Ümeyye de Bedir'e gelenler arasındaydı. Bulutlar güneşin önünde ebedi kalamazdı ya…

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 15

Günler değişmiş, çehreler de başkalaşmıştı. Ümeyye de ettiğini bulacak, ektiğini biçecekti. Hem de adam yerine koymadığı kölesi Bilal'in eliyle…

Bir ara Ümeyye'yi gördü Bilal, haykırdı; "Küfrün başı Ümeyye! İşte şurada!" Ümeyye ise Bilal'i hâlâ küçümsüyor, tepeden bakıyordu. "Bilal! Kölem! Sen mi', diyor ve aldırış bile etmiyordu. Bulundukları yerden bir tekbir sesi yükseldi. Artık Ümeyye nefes alamıyordu.

Bilal, mükemmel bir insan olmuştu. Ezanı, namazı, kulluğundaki derinlik ve hassasiyetiyle; Hz. Peygamber'in de dikkatini çekiyor ve zaman zaman, "Hangi amelin sebebiyle bu noktaya ulaştın?" anlamında kendisiyle ilgili sorular soruluyordu.

Bir defasında Efendimiz (s.a.s.), cennete girdiğini ve önünde bir ses işittiğini anlatıyordu. Cebrail'e bu sesin ne olduğunu sormuş; "Önünüzde Bilal yürüyor" cevabını almıştı.

Efendimizin (s.a.s.), cennetin kendisine müştak olduğu üç kişiden biri olarak anlattığı Bilal, aynı zamanda çok mütevazı idi. Bir kısım insanlar, gelip Bilal'in faziletlerinden bahsettiklerinde çok utanmış ve "Ben bir Habeşliyim. Daha dün bir köleydim." demişti.

İnsanların kendisini Hz. Ebu Bekir'den üstün tuttukları kulağına gelmişti. Çok şaşırmış, utancından kıpkırmızı kesilmişti ve hemen müdahale etti: "Nasıl olur?" dedi. "Ben, onun hasenatından (iyilikler) sadece bir haseneyim (iyilik)." Efendimiz (s.a.s), onun izdivacıyla bizzat meşgul olmuştu. Evine ziyarete geldiği bir sırada hanımının Bilal'i bir nebze üzdüğünü hissetmiş, "Sakın Bilal'i gücendirme!" diyerek onu ikaz etmişti. Zira onu üzenin hasenatı tehlikeye girebilir, iyilikleri kabul görmezdi.

Medine güzeldi. İşkenceler mazide kalmıştı. Resulullah'la beraberdi. Artık Bilal de bir insandı hem de rehber bir insan.

Ama Bilal'in gözünde hâlâ Mekke tütüyor, yana yakıla Mekke'ye methiyeler diziyordu. Bir yüce mefkûreye koşarken nefes nefese, Rabbinin adını orada da haykırmak en büyük hayaliydi. Aynı zamanda her yer vatan değildi, olamazdı da. Aslına bakılırsa Bilal, aslen Mekkeli de değildi. Ama Mekke'de çilesi vardı. Çölün kumlarına karışmış teri vardı. Mekke'de onun yeri vardı. Taşı toprağı hatıralarıyla doluydu. Ezan okurken oraya yöneliyor, sesini daha bir gür çıkarıyordu. Belki de Medine'de bulduğu rahatlığı Mekke'de de yaşayabilmenin özlemiydi bu.

Taşına toprağına nağmeler yakıyor, pınarlarının suyundan içebilme özlemiyle yanıp tutuşuyordu.

Hastalanmıştı bir gün. Ateşler içinde yanıyor ve şiddetli bir acı çekiyordu. Hâlini sorduklarında, belki de ilk günlerdeki çileli günlerini hatırlamış ve unutmuştu her şeyi. Zira Mekke düşmüştü yâdına; ağrıları bir bir gitmiş, oraya olan özlemini, hem de Mekke'nin otuna, dağına ve taşına olan hasretini seslendiriyordu. “Bilmem ki!” diyordu. “Mekke vadisinde etrafımı izhir ve celil otları sarmış olarak bir gece daha geçirebilecek miyim? Mecenne suyuna ulaşacağım bir gün daha gelecek mi? Şâme ve Tafîl Dağları bana bir kere daha görünecek mi?”

Karıncanın duasına muttali olup ihtiyacını gideren yüce Kudret, elbette Bilal'in yakarışını da duyuyordu. Olacaktı; bunlar da olacak, Bilal'in, Bilallerin de hasreti dinecekti. Ama zamanı vardı.

Aradan yıllar geçti. Geçen yıllar ile birlikte sılaya olan hasret, önü alınmaz bir talebe dönüşmüştü. Ziyaret için yola döküldüler. Kureyş çok tahammülsüzdü. Hudeybiye'de durup yoldan geri dönmek zorunda kaldılar.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 17

Bir anlaşma vardı, ama Kureyş şimdiye kadar neye sadık kalmıştı ki… Bir köye saldırıp kan dökerek anlaşmayı ihlâl ederlerken, yolun sonuna geldiklerinin farkında değillerdi.

Artık vakit tamamdı. Nihayet, müjdesi verilmiş bir fetihle Mekke'ye girdiklerinde, orada artık ne Lat, ne de Uzza kalmıştı. Ne Ebu Cehil'den eser vardı, ne de Ebu Leheb'in hükmü geçiyordu. Hak gelince batılın mumu sönmüş ve işkenceler de bitmişti!

Mekke, gerçek sahibine kavuşmanın bayramını yaşıyordu. O güne kadar mazlumların iniltisine şahit olan Mekke, ilk kez Muhammedî seda duyacaktı. İşaret buyurmuştu Resulullah ve çıkmıştı Bilal Kâbe'nin damına. Mekke'nin dört bir ufkunda artık, “Allahüekber, Allahüekber!” hakikatı yankılanıyordu. Mekke'nin yüzü gülmüş, kasvet kaplı atmosferini büyülü bir huzur bürümüştü. Âdeta hayat durmuştu Mekke'de. Müminlerde sevinç gözyaşları, müşriklerde ise korkulu bakışlar hâkimdi. Şaşkınlıktan ne yapacağını bilemeyenler, utancından huzura gelemeyenler vardı. Kendi zaviyelerinden bakıyor ve hayatlarından endişe duyuyorlardı. Hâlbuki Allah Resulü (s.a.s.) insanları insanca yaşatmak için gelmişti.

Yine enginliğini konuşturacak, her türlü hakaret ve şiddeti reva gören kin tacirlerine bile, “Haydi gidin, hürsünüz.” deyiverecekti. Resulullah (s.a.s.) ile birlikte bütün savaşlara katıldı Bilal. Veda Haccı'nda bulundu. Ümmetiyle vedalaşırken Allah Resulü (s.a.s), Bilal'in içine de bir kor düşmüştü. O'nun olmadığı bir mekânı hayal edemiyor, aklına bile getirmek istemiyordu. Ancak O da bir beşerdi ve herkese olan O'na da olacak, bir gün O da, fena ve faniyi bırakıp; ebedî dostluğa, Refik-i Âlâ'ya ulaşacaktı. Son ezanını, güneşin gurup ettiği, Resulullah (s.a.s.)'ın yüce dostluğa kavuştuğu gün okumuştu. Bu hicrana gönlü dayanacak gibi değildi. Sabah-akşam

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 18

beraber olduğu Allah Resulü (s.a.s.) ile artık oturup kalkamayacak, ezanı okuyup arkasında namazını kılamayacaktı.

Çok üzgündü. Bağrına taş basıp, yüreğindeki ateşi söndürmeyi defalarca denedi, ama buna imkân yoktu. Deli-divane olmuştu. Gecenin sessizliği çökünce Medine'ye, Bilal de susmuş, bir türlü ezan okuyamıyordu. Belki de Medine'yi, eski haliyle yâd etmeyi arzuluyor, Resulullah (s.a.s.) olmadan zihnine oradan bir iz düşmesine gönlü razı olmuyordu. Zira o güne kadar okuduğu hemen hemen her ezanın namazını Resulullah (s.a.s.) kıldırmış, attığı her adımda O'nunla hemdem olmuştu.

Hatıralarındaki Medine'yi yaşamak, ölünceye kadar bütünlüğüne halel getirmemek için oradan ayrılmak istiyordu. Aklına koymuştu: O'nun olmadığı yerde Bilal de olmamalıydı. Halife Hz. Ebu Bekir'in yanına geldi ve Efendiler Efendisi'nin (s.a.s.) bir sözünü nakletti ona. Zira Efendimiz (s.a.s), bir gün karşısına almış ve ona: "Ya Bilal! Allah yolunda cihattan daha faziletli bir başka amel yoktur." demişti.

Hz. Ebu Bekir, anlamıştı Bilal'in maksadını. Ortalığı sessizlik bürüdü bir müddet ve arkasından endişe dolu bir sesle, "Ne demek istiyorsun ya Bilal!" dedi. Bilal'in cevabı hazırdı: "Ölünceye kadar kendimi Allah için vakfetmek." Aynı hicran, Hz. Ebu Bekir'i (r.a.) de yakmıyor muydu, gözyaşlarına hâkim olamadı ve narin bir ses tonuyla Bilal'e tekrar döndü; "Ezanımızı kim okuyacak?" dedi. Zira Bilal bir garip olmuştu. Çileli günlerin bir hatırasıydı. Medine "Allahüekber'i" ilk onunla duymuş, aynı sedayı Mekke'ye o taşımıştı. Resulullah (s.a.s.)'ın müezziniydi. Mukadder beşer yolculuğu devam etse de, günde beş vakit ezan ve namaz arkada kalanlara birer borçtu. Bilal de giderse, ezanları kim okuyacaktı? Her ikisi de hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Bir ara kendini toparladı Bilal ve

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 19

inleyen bir sesle; "Resulullah (s.a.s.)'tan sonra ben ezan okuyamam!" diyebildi. Belli ki Hz. Ebu Bekir'in ısrarı bir netice vermeyecekti.

Bilal'i durdurmak mümkün değildi. Öylesine kararlıydı ki bir adım daha attı ve Halife'ye: "Sen" dedi. "Beni, Allah için mi satın alıp hürriyete kavuşturdun, kendin için mi?" Hz. Ebu Bekir gibi varlığının tamamını Allah yolunda seferber eden birisi, kendisi için bir adım atar mıydı hiç? "Elbette Allah için" cevabını verdi.

Bunun üzerine boynu bükük Bilal'in ağzından şu cümleler dökülmeye başladı: "Şayet beni kendin için satın alıp hürriyete kavuşturmuşsan, yanında tutabilirsin. Hakkın var buna, o zaman dediğini yaparım. Ancak bunu, Allah için yapmışsan bırak da bugün ben, Allah için cihat edeyim."

Yüreğe bir taş daha basmak gerekiyordu ve artık Bilal için Medine uzaktan bakılan bir şehirdi. En çok sevdiği, arkasından ağıtlar yaktığı Mekke de artık yarasına merhem olamazdı ve oraya dönmeyi de düşünmüyordu.

O sıralarda Şam tarafına gitme hazırlığında olan bir seriyye vardı. Katıldı aralarına ve sonrasında hiç durmadan Allah için koşturdu durdu. Zira yarasına ancak Allah için attığı adımlar merhem olabiliyordu.

Zaman ilerliyordu. Hz. Ebu Bekir (r.a.) de gurup etmiş, bayrağı artık Hz. Ömer (r.a.) taşıyordu. Bilal'i özleyen, Bilal'in ezanına hasret kalanlardan biri de şüphesiz Hz. Ömer'di. Aynı hasreti yaşayan binlerce insan vardı Hicaz'da. Dindirilmesi mümkün olmayan bir hasretti bu. Konuştular aralarında ve bir nebze de olsa sızılarını dindirmeye karar verdiler. Halife Hz. Ömer gidecek ve getirecekti Bilal'i tekrar Medine'ye.

Hz. Ömer düştü yollara ve Şam'a geldi. Aradı ve buldu Bilal'i. Aradan yıllar geçmişti. Oturup hasret giderdiler saat-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 20

lerce. Mekke'den bu yana kopup gelen iki dostun dertleşmesiydi bu.

Hicranı, sadece Bilal yaşamıyordu ki. Hicaz'ın yası, bitip tükenme bilmiyordu. Bir anlık teneffüs bile olsa, yüreklere bir nebze su serpilmeliydi. Sonra sözü ezana getirdi.

Hz. Ömer, “Ne olur, bir defa”, dedi ve ısrar etti: “Medineliler seni, ezanını bekliyor ya Bilal.” Yumuşamıştı Bilal. Zira önünde sadece bir fert değil, sosyal bir talep duruyordu. Belki de dualar küllîyet kesbetmiş ve kabul vakti gelmişti. Bir de rüya görmüştü Bilal! Yıllarca hasretiyle yanıp tutuştuğu Efendisi, Efendimiz (s.a.s.) gecesine teşrif etmiş, “Bu kadar ayrılık niye ya Bilal! Bizi ziyaret vakti gelmedi mi?” demişti. Bir iktirândı (yaklaşma) bu.

Doğruca Medine'nin yolunu tuttu. Oraya gelinceye kadar, bütün hatıralarını yeniden canlandırdı zihninde. Medine'de okuduğu her ezanın imamı Resulullah (s.a.s)'tı ve Bilal de Medine'ye gidiyordu. Sanki yeniden karşılaşacakmış gibi heyecanlanıyor, yürüdüğünün bile farkına varmıyordu. Uçuyordu âdeta.

Derken ulaşmıştı Medine'ye. Doğruca Efendimizin kabrinin başına geldi. Çok duyguluydu. Yıllar sonra pak yüzünü göremese de; O'nun, kendi halini gördüğünden emindi. Bir hasbıhaldi bu. Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

Orada, iki yadigâr; Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin (r.a.) ile karşılaştı. Görüp karşılaştığı her şey Efendisini, gönlünün sultanını hatırlatıyordu. Kendini kaybetmişti Bilal! Onları kucaklıyor, öpüp öpüp sarılıyor ve kokularında Resulullah (s.a.s.)'ı duymaya çalışıyordu. Sevinen sadece Bilal değildi ki! Geldiğini duyan herkes, ayrı bir sevinç yaşıyordu.

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, bir fırsat yakalamışlardı. Bırakmadılar onu, değerlendirmek istediler. Bilal'in olduğu

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 21

yerde, ezanı da Bilal okumalıydı ve sabah ezanını okuması için boynuna sarılıp yalvardılar âdeta. Belli ki istek, Hz. Ömer'den değil, bütün Medine'den geliyordu.

Gecenin karanlığı veda edip Medine aydınlanmaya durunca, o gece mescitten bir nida yükselmeye başladı: "Allahüekber… Allahüekber..." Ezan okunuyordu. Ama bu ezan, bu ses, tanıdık bir sesti. Evet. Evet, Bilal'in sesiydi bu. Onun sesi kulaktan girince gönüllere, Resulullah tahtını kurmaz mıydı hiç?

Rüya değil, gerçekti bu. Bilal… Ezan... Resulullah (s.a.s.) ve Medine... O kadar bütünleşmişlerdi ki dâüssılayla yanıp tutuştukları Mekke'ye bir fetihle girdiklerinde bile geri dönmüş, Medine'yi şenlendirmeye devam etmişlerdi.

Medine sarsılmıştı âdeta. Dalga dalga yankılanan Bilal'ın sesini duyan herkes, evinden fırlıyor ve heyecanla mescide doğru koşmaya başlıyordu. Kadın-erkek, çoluk-çocuk, aynı sarsıntıyla doğruluyor, Medine'de bayram yaşanıyordu.

Sanki Resulullah (s.a.s.) hayata geri dönmüş, Bilal de mescitte, Allah Resulü'nün (s.a.s.) kıldıracağı namazın ezanını okuyordu. Daha Bilal'ın ezanı bitmeden, yığılmıştı Medine, mescidin önüne. Heyecan doruk noktaya ulaşmıştı. Duyup gördüklerinin, rüya değil gerçek olduğunda şüpheleri kalmamıştı artık. Göz pınarları Ceyhun olup çağlamaya durmuş, o güne kadar görülmeyen bir gözyaşı döküyordu Medine. Hıçkıra hıçkıra ağlıyorlardı. En çok ağlayan ise şüphesiz Halife Hz. Ömer'di. Bilal'in ise bu heyecanı kaldıracak takati yoktu, tekrar vedalaştı Medinelilerle, attı yine kendini Şam cephelerine.

Hayata veda zamanı gelip ölüme el sallarken Bilal, "Yarın dostlara kavuşacağız! Muhammed (s.a.s.) ve yanındakile-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 22

re." diyordu. Bunu duyan hanımı bir taraftan ağlıyor, diğer yandan da dövünüp çırpınıyordu.

Teselli yine Bilal'e düşmüştü: "Bir vuslat bu, ne mutlu bize." Hicretin üzerinden Yirmi yıl geçmişti. Bilal, atmış küsur yılı geride bırakırken, fena ve faniye de veda ediyor, ebedi dostlukla bitmeyecek bir vuslat yaşıyordu.

Bilal… Müezzinimiz… Medine, Mekke, Hicaz derken, bugün ezanın dünyaya yayıldı, ey Bilal! Sadece dünkü Medine değil, bütün dünya bekliyor ezanını bugün.

Belki sesimiz kısık, dertlerimize derman olacak bir Hz. Ömer yok aramızda, hatırı sayılan. Seninle hasbıhâl edebilecek kametten yoksunuz. Boynuna sarılıp yalvaracak bir Hasan ve Hüseyin'den de mahrumuz bugün. Bir fetret yaşıyoruz ki sorma. "Gel artık!" diyebilecek ne dudaklarımızda fer, ne de dizlerimizde derman kaldı. Bir bükük boynumuz var; akışı değiştireceğine inandığımız bu acziyetimizle, halimiz bir lisan, gözlerimiz rahmet kapısında ve ezanımızın okunacağı günü, bayram yaşayacağımız anı bekliyoruz.

Şimdi elinde ucu paslanmış bu mızrakla öteye beriye koşuyordu savaş meydanında. Birkaç kılıç darbesinden kendini kurtarmıştı. Bir sine arıyordu o paslı mızrağa.

Paslı Mızrak

“Bana biraz seyrek görün” demişti Resulullah (s.a.s). Dayanılmaz bir acı veriyordu bu ona. Müslüman olduktan sonra O'na görünmemek, O'nu görmemek ne kadar zordu. Yiğitler yiğidi Hz. Hamza’yı (r.a.) şehit ettiği gün ne kadar sevinmişti hâlbuki. Demek ki o sevinç gelecekte büyük bir acının başlangıcıymış. Dünya sevgisi de böyle miydi acaba? Bugünün mutluluğu, zevk ve eğlencesi ahiret hayatının elem ve keder habercisi miydi?

Şimdi onun için Güneşler Güneşi'nden ayrı geçen günleri, sanki karanlıkta geçen zaman parçalarıydı. Bu kedere dayanılmaz, bu acıya tahammül edilmezdi. Fakat Nebiler Nebisi (s.a.s), "Seni görünce amcam Hamza'yı hatırlarım da sana karşı ister istemez bir burukluk hissedebilirim.” demişti. Demek ki daha yıllar boyu bu acıyı sinesinde taşıyacaktı. Hamza şehit düşmüştü, ama asıl yaralanan ve bir ömür boyu bu yarayı sinesinde taşıyacak olan kendisi idi.

O'ndan ayrı kalmak ne kadar zordu. Hurma dalları bile hüzünle salınıyor, belki de kendi ağıtına ortak oluyordu. Beyaz bulutlar, her günü için ona biçilmiş yas kefenleriydi. Duaları göklere yükselirken bulut kefenlere sarılıyor ve Hakk'a bir tazarru ve niyaz şeklinde yükseliyordu. Onun kaderi artık

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 24

ağlamak, ağlamak, yine ağlamaktı. Belki bir gün "Bana görünebilirsin" sözünü duyardı o Fem-i Güher-i Nebevi (s.a.s)'den. Fakat o gün ne zaman gelecekti? O'nun tatlı ve müşfik bakışları ne zaman sevip okşayacaktı hüzünlü yüzünü?"

"Bana görünebilirsin" sözü iki kelimelik bir sözdü ama onun için bir hürriyet beyannamesi, bir kurtuluş beratıydı. Kollarındaki esaret pranga ve zincirine dokunacak bir kılıç gibi onu manevî huzura erdirecekti bu iki kelime.

"Bana görünebilirsin..." sözünü asla duymadı o. Bir gün, ikindi güneşi gurup etti. Beyaz bulutlar matem rengine büründü. Hurma dalları hicranla titredi, bir ney gibi inledi. Rüzgâr, bir çığlık gibi engin kum okyanusunda mecnun olup dolaştı.

Medine'ye bir matem havası, bir inilti ve efgan iklimi çökmüştü. Herkes ağlıyor, ağlıyordu. Bazıları elini bağrına vurup dağlara yürümüştü. Bir kısmı, saçını başını yoluyor ve kendini yerlere atıyordu. Bir kısmı "Hayır O ölemez!" diye kükrüyordu. Evet, Kâinatın Fahri, iki Cihan Serveri (s.a.s), bir güneş gibi dünya ufkunda batıp, ahiret ufkunda doğmuştu. Toprak o güzel endamı bağrına almıştı. Ahiret, biraz da bize ışık saçsın, biraz da bizi nurlandırsın diye O'nu yıllar yılı intizar ediyordu zaten. Artık kavuşmuşlardı Gül ü Rana'ya, kavuşmuşlardı bir zerresi cihana bedel olana. Fakat ya, "Bana görünebilirsin" sözüne hasret yaşayan ne yapabilirdi? O'nun bir tek tebessümünü yakalayamamış mukassi gönül, hüzünlü yürek ne yapabilirdi. Acıların, ızdırapların deryasında yalnız başına kalmıştı işte. Bir ümit diye beklediği kapılar da kapanmış ve sürgülenmişti gayrı. Artık ona merhem sürecek tabip, o acıyı dindirecek, neşter vuracak doktor gitmişti.

Bundan böyle rüyalarında arıyordu O'nun tebessümünü. Bir kere olsun "Bana görünebilirsin" dese, rüyalarda bile olsa, ruhu gül gülistan olacaktı. Tesellî pınarı kurumuş kalbiyle ağlamaklı geçiyordu günleri. Ecel gelip kapısını çalaca-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 25

ğı ana kadar da gözlerindeki bu hüzünlü katreler dinmeyecek ve daima yanaklarını sulayacaktı.

Ah, esef ve üzüntüyle geçen yıllar ne kadar da acımasız ve zalim oluyor! Her anı iğneli fıçı içinde geçen yıllar, ne kadar dayanılmaz bir keder seli gibi insanı alıp o korkunç hüzün okyanuslarının bağrına atıveriyor. Bir bahane sandalı yahut vesile parçası olsa da kurtulsa insan, bu dalgaları çeneye kadar gelip duran ve onu boğmak için yükselen hüzün okyanusundan. Küçük bir bahane fakat bu kadarcığı bile ele ya geçer, ya geçmez!

Aşk ve sevda yolunda kayaları parçalayacak bir efganı vardı içinde. Vuslata giden yola gerilmiş nice badireleri bir anda tarumar edecek bir nefesi vardı ruhunda ama hak bir bahane ışığı, bir vesile tebessümü çaksaydı ufkunda. O zaman koyacaktı başını toprağa ve haykırışlarını Arş-ı âlâya gönderecek, efganlarla, figanlarla ağlayıp inleyecekti.

O günlerde Yemâme savaşına çağrı başlamıştı. Yalancı peygamber Müseylemetü'l-Kezzab ve ordusuyla yapılacak bir savaştı bu. Kezzab, Kur'an'ın mualla surelerine karşı nazirelere kalkarak kendini peygamber ilan etmişti. Hâlbuki elindeki bir parça belagati bu yolda harcamasaydı, belki de iyi bir şair olarak şiirleri İslâm âleminde sevilerek okunurdu. Fakat kendi kendini rezil edecek ve insanlara alay konusu olacak bir seviyeye düşmüştü şimdi.

O da hazırlanıyordu savaşa. "Belki orada bir vesile bulurum" diyordu ebedî kurtuluşa. Savaş, yunup yıkanma, temizlenip, ruh saffetine ulaşmanın yegâne ve biricik vesilesi değil miydi? Bir zamanlar onu kapkara renge boyamış, alnına kara bir leke çalmış olan Uhud da bir savaştı ama o Müslümanları arındırmış, tertemiz eyleyip "ircıî (dönüş)" sırrına erdirmişti. Artık o da bir Müslüman idi ve savaştan beklediği yegâne şey, Resul-ü Ekrem'in (s.a.s.) tebessümünü yakala-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 26

yabilmek için kana boyanıp, yine vücudundan akan kanla yunup yıkanmaktı. Artık ölümü kovalama zamanı gelmişti. Ah onu bir yakalayabilseydi. Bir kılıç darbesiyle mana âlemine kanatlanabilseydi... Fakat ondan önce yapacağı bir şey vardı. Yalancı peygamber Müseyleme'yi kollamak ve fırsatını bulunca da onu kâfir yüreğinden mıhlamak.

Büyük bir ordu hazırlanıp Yemâme'ye doğru yola çıktı. Meşakkatli bir yolculuktan sonra savaş meydanına varan İslâm ordusu, Müseyleme'nin tam teçhiz edilmiş askerleriyle karşılaştı. Hiç vakit kaybetmeden iki ordu birbirine girdi. Savaş pek amansız geçiyordu. Çığlık çığlığa kaçışan fakat ölümden kurtulamayan müşrikler. Müminlerin keskin kılıçlarının parıltılarından titreyip amana gelenler. Bunun yanında yiğitçe ölen Müslümanlar. Şehadet kovalayıp bir türlü ölümün kollarına kavuşamayan heybetli ve cesaretli yiğitler, bu savaşın ne çetin ve gaza yüklü olduğunun en belirgin ifadesiydi.

İşte, ordunun içinde en kederli kişi de gelmişti Yemâme'ye. Elindeki paslı mızrağını yıllar önce Hz. Hamza (r.a.)'nın bağrından çekip almıştı. Ne kahir bir dosttu o. Elinde tutarken Uhud gününün bütün ıstırabı gelip bir cehennem ateşi gibi o mızrağın gövdesinden eline ulaşıyor, sonra bir yılan gibi hızla yürüyüp onun kederli yüreğini zehirli nefesiyle kavuruyordu. Ne yakıcı bir yadigârdı o.

Şimdi elinde ucu paslanmış bu mızrakla öteye beriye koşuyordu savaş meydanında. Birkaç kılıç darbesinden kendini kurtarmıştı. Bir sine arıyordu o paslı mızrağa.

Hz. Hamza'nın zıt kutbunda küfrüyle ortalığı karıştıran bir sine. Buna sine demek de pek doğru değildi hani. Bir paslı yürek arıyordu, küflü bir kalp arıyordu, paslı mızrak tam kendine uygun yuvasını bulsun diye.

Bir ara bir sahabînin sesi duyuldu. Sahabî eliyle işaret ederek "İşte Allah düşmanı, işte Kur'an'a nazire yapmaya kal-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 27

kan Kezzab, kendini peygamber ilan eden müflis işte!" diyerek Müseyleme'yi gösteriyordu. O hemen döndü ve baktı işaret edilen yöne. Zırhlar içinde kendini emniyette zanneden bu Allah düşmanı, bu yalancı olduğu kadar da korkak ve sahtekâr, panik içinde kaçmaya çalışıyordu.

Elindeki mızrağı dengeledi. Paslı temren şimdi Kezzâb'ın yönüne çevrilmişti. Sivri uç, sanki bir an önce zırhı delerek geçip, pas yuvasına ulaşmak için can atıyordu. Yılların ıstırabı ile kan ağlayan yürekten, koluna can geldi. Kolunu kaldırdı. Mızrak şimdi hedefe uçmak için bekleyen bir ebabil kuşu gibiydi. Büyük bir hızla savurdu onu. Havada ıslık çalarak giden mızrak hedefe indiğinde kızıl bir volkan fışkırdı Kezzâb'ın sinesinden. Artık ateşini söndürecek ve içine huzur meltemleri estirecek bir kirli kandı fışkıran.

Atından kızgın kumların üzerine düşüp son nefesini böğürür gibi bir ses çıkararak veren Müseyleme'nin ölümünden sonra o, dizlerinde derman kesilmiş bir şekilde iki büklüm oldu. Bir kutlu vesilenin şafağına doğru eğilip başını secdeye koydu ve şöyle inledi: "Artık sana görünebilir miyim Ya Resulallah (s.a.s), huzuruna çıkabilir miyim? Bir zamanlar Müslümanların en azizini şehit ettim. Şimdi kâfirlerin en şerlisini öldürdüm; artık sana görünebilir miyim?"

Af kapıları açıldı mı, açılmadı mı bilinmez. Resulûllah (s.a.s.) ona mana âleminden "Gel, artık bana görünebilirsin" dedi mi demedi mi, kimse bir şey diyemez. Fakat bilinen bir şey var. Bu iniltili efgân, İslâm âlimlerince Hulefa-i Raşidîn'in beşincisi kabul edilen Hz. Ömer bin Abdülaziz'in bile onun atının burnunda ancak bir toz olabileceği bir zatın yakarışıydı. Bir sahabînin yakarışı.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 28

"Firara mecal yok! Arkanızda düşman gibi bir deniz, önünüzde deniz gibi bir düşman. Ölmemeniz ve yaşamanız için ileri gitmekten başka çare yok.

Tarık Bin Ziyad

Yedinci asırda, yeni bir inanç, yeni bir anlayış hâkimiyet kurmuş, yeni bir dünyanın müjde ve mesajları inananları yerinde duramaz hale getirmiştir. İçlerinde duydukları aşkı ve şevki bir meşale ışığının rehberliği kabul edenler, her tarafı aydınlatma niyeti ile mütemadiyen dünyanın sağına soluna koşup durmuşlar. Ruhlarında hissettikleri hazzı herkese duyurabilmek için karşılarına denizin çıkışına aldırış etmemişler. Temiz ve duru inançlarını bir uçtan öbür uca, dünyaya yayma yarışına katılmışlar. Bütün bir asır, boydan boya, bu esrarengiz kuvvetin tesiriyle coşup, çağlayanların destanları ile dolup taşmış.

Köklü ve derin bir uyanış, birkaç asır içinde bir oldu bittiye gelebilir mi?

Sekizinci asırda, aynı davanın sevdalıları ile, aynı ahenkle akışına devam etmiş. Asırlarca bir devlet kuramamış, başkalarının himayesinde dağınık halde hayat süren çöl çocukları, o müthiş enerjinin heyecanı ile azlık ve imkânsızlıklarına bakmadan inançlarının beslediği zengin ve rengin ruh dünyalarını başkalarına da açabilmek için kendi beldelerini terk etmişler. İnsanlığı hep bahar havası olan kendi iklim ve

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 30

mevsimlerine çekebilmek için kendi benliklerini aşmış ve yeni dünyaların içine karışmışlar. Yeni nâr-ı beyzâlarının yetişmesine vesile olmuşlar, başka ırktan yeni nesillerin ellerine hizmet sancağını tutuşturmuşlardır.

Bunlardan sadece birisini, geçtiği boğaza adını veren ve bin seneyi aşkın bir zaman sonra Abdülhak Hâmid'e şiir ve nesir dünyasında ilham kaynağı olan Tarık Bin Ziyad'ı ele alalım.

Berberî asıllı. Kölelikten azat edilmiş. İyi ata biner, çok iyi kılıç, silah kullanır.

710 yılında beş yüz kişi ile mavnalara binerek Cebel-i Tarık sahiline çıktı ve güney sahillerini keşfe koyuldu. Bir iki kişiyi esir alıp Mağrip'e geri döndü.

Fethe değer bir ülke olduğu anlaşılınca halifeden fetih için izin aldı.

Bunun üzerine yedi bin kişilik bir ordu ile İspanya kıyılarına gitti. 711 yılının Mayısında Ceziret'ül-Hadra'nın Cebel-i Tarık denilen kısmına ayakbastı. Müfrezelerini parça parça bu dağa yığdı. Geçiş tamamlandıktan sonra bütün gemileri yaktırarak askerlerinin dönüş ümitlerini ortadan kaldırdı. Bu kararlı ve cesur tutumu ile ordusunu büyük mücadeleye hazırladı. İlk şehir olarak deniz kıyısındaki Ceziretü'l-Hadra şehrini zapt etti.

Tarık ilk defa 710'da İspanya sahillerine geçince Tudmir Valisi Theodmir, durumu İspanya kralı Rodrik'e bildirerek, Arapların niyetlerinin iyi olmadığını haber vermişti. Kral Rodrik de o zaman gerekli hazırlıklara başlamıştı. Tarık bunun farkına varınca Musa Bin Nusayr'dan yardım istedi. Beş bin kişilik bir yardım kuvveti imdadına yetişti.

Önce yedi bin kişilik ordusu ile Seduniye şehrine doğru yürüdü ve zaferi elde etti. beş bin kişilik imdat kuvvetiyle Guadalete veya Late ırmağı kenarında bulunan Seviş mevki-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 31

ine doğru ilerledi. Burada aniden Kral Rodrik'in yüz bin kişilik ordusunun haberini aldı. Bunun üzerine çok yönlü meşhur hitabesiyle askerlerini cihada davet etti.

"Firara mecal yok! Arkanızda düşman gibi bir deniz, önünüzde deniz gibi bir düşman, ölmemeniz ve yaşamanız için ileri gitmekten başka çare yok. Biliniz ki bu yarımadada, kötülerin sofrasına oturan yetim çocuklardan daha zor ve sıkıntılı şartlar içinde bulunuyorsunuz. Düşman sizin ordunuzu, silahlar ve bol yiyecekleri ile karşıladı. Siz kılıçlarınızdan başka sığınağa sahip değilsiniz. Düşmanın elinden kurtaracağınız azıktan başka hiçbir şeyiniz de yok. Eğer bir an önce düşmanın işini bitirmezseniz günler uzar gider de hız ve aksiyonunuzu kaybedersiniz. Sizden korkan kalpler artık cüret kazanmaya başlar. Bu feci akıbete düşmekten kendinizi koruyunuz.

Biliniz ki sizleri davet ettiğim şeye ilk defa kendim icabet ediyorum. "

Sonra İspanya Kralı Rodrik'i, Bekka vadisinde karşıladı. Ordusundan kat kat fazla olan bu zırhlı orduya karşı göğüs göğüse savaşa karar verdi. Bizzat kendisi harbin dördüncü günü, fildişinden yapılan müzeyyen bir araba içindeki Rodrik'e hücum ederek onu öldürdü. Kralın ölümüyle moralleri bozulan Vizigotlar, Tarık'ın her gün artan hücumları karşısında büsbütün bozguna uğradılar. Harbin sekizinci gününde kaçmaya başladılar.

711 senesinin Ramazan ayının yirmi dördüncü gününde kazanılan meydan muharebesinin müjdesini, Musa Bin Nusayr'a gönderdi.

Düşman askerinin yeniden toplanıp büyük bir ordu ile intikam almaya kalkacağını düşünüyordu. Musa Bin Nusayr'ın yerinde durup beklemesine dair emri dinlemeyerek Kurtuba şehri yakınında bulunan İstece kasabasına doğru yürüdü. Bu-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 32

rada toplanmaya çalışan düşman ordusunun artıkları üzerine şiddetli bir hücumda bulundu. Onları iyice bozup dağıttı. Bu iki zaferin İspanya'da duyulması, Vizigotların maneviyatını bozdu, cesaretlerini tamamen kırdı. Köy ve kasabalardaki ahali, büyük bir korkuya kapılarak şehirlere doğru iltica etmeye başladılar. Bu durumda Tarık, ordusunu dört eşit parçaya bölerek, bir kısmını Kurtuba, bir kısmını Malaga, bir kısmını da Gırnata ve Elviraye şehirleri üzerine gönderdi. Kendisi de geri kalan kuvvetlerle Vizigotların merkezi olan Tuleytula şehri üzerine yürüdü. Bu şehir gayet sağlam surlara sahip olmasına rağmen teslim olmak mecburiyetinde kaldı.

Bu şehirde pek çok ganimetler elde etti. Bunlar arasında Tuleytula şehrinin sarayında bulunan Maide-i Süleyman adı ile anılan meşhur tabela da bulunuyordu. Ganimetleri Musa Bin Nusayr'a gönderdi. Onun bunlarda gözü yoktu. Çünkü zülcenaheyn idi. Yani dışın fatihi olduğu gibi alabildiğine derinlere inmiş, iç âleminin de fatihi olmuş gerçek bir kahramandı. Hatta kralın sarayına girdiğinde hazinelerinin üzerine ayağını koymuş ve kendi kendine muhasebesini şöyle yapmıştı: "Tarık, sen dün tasmalı bir köleydin. Bugün muzaffer bir kumandansın ama dikkat et yarın toprağın altına göçecek ve hesap vereceksin."

Endülüs adı ile anılan bölge, İspanya'nın ancak 1/5 veya 1/4’inden ibaret olduğu halde, gerek burada ve gerekse ülkenin diğer yerlerinde oturan ahali, İslâm ordusunun ilerleyişinden korkarak Fransa'nın içlerine doğru hicret etti.

Tarık, fethettiği yerlerdeki halkı dinlerinde serbest bırakıp mal ve can emniyetini sağladı. Hristiyanlara karşı gösterdiği bu güzel muamele, hemen tesirini gösterdi. Kısa zamanda Hristiyan muhacirlerden başka Avrupa'nın bilhassa Fransa’nın muhtelif yerlerinde oturan ve yaşayışlarından mem-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 33

nun olmayan bir hayli ahali sevine sevine Endülüs'e gelmeye başladı.

Artık İspanya yeni bir doğuşa nüve teşkil edecekti. Edebiyat, sanat, ilim ve teknikte Rönesans'ın başlangıç noktasını burada aramak icap eder. Alman yazar S. Hunke'nin "Avrupa'dan Doğan İslâm Güneşi" isimli eserini mütalaa eden herkes bu gerçeğin itirafını bütün boyutları ile görecektir.

İşte bir çağın fatihi unvanına layık bu büyük kumandan, her büyük gibi hizmetinin mükâfatını dünyada görmeden, bu fâni âlemi terk etmiştir. Çünkü bu zaferlerden sonraki hayatı Suriye'de dert ve meşakkatler altında sade bir şekilde geçmiştir.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 34

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 35

"Altmış yıllık hayatının kırk beş senesini savaş meydanlarında geçiren ve yatakta ölmeyi ar sayan bir hizmet adamı..."

Gazneli Mahmud

Türk ve dünya tarihinin büyük cihangirlerinden olan Gazneli Mahmud, Gazne Devleti'nin gerçek kurucusu sayılan ve kölelikten komutanlığa yükselen Sebük Tigin'in oğludur. On asır önce yaşayan bu şahsiyetin açtığı kapıdan fatih ordular girmiş; Himalaya eteklerine kadar bayraklaştırdıkları ideal mefkûrelerini taşımışlardır. Attıkları tohumların hiçbiri heder olmadan dün ve bugün sümbül vermiş getirdikleri ab-ı hayattan binlercesi avuç avuç içmiş, yaktıkları cereyandan on binlercesi kalp ve kafa aydınlığına ermiştir.

Gazneli Mahmud genç yaşlarından itibaren cesaret ve zekâsı ile babasının yardımcısı olarak savaşlara katıldı. Daha on yedi yaşında iken babasının Hint toprakları üzerine tertip ettiği seferlerde büyük yararlıklar gösterdi. Bu ilk Hindistan seferleri daha sonra onun hayatının gayesi olacaktır.

Kısa zamanda rüştünü ispat etmiş olan Mahmud, o çağlarda askerî ve iktisadî bakımdan büyük ehemmiyet taşıyan Horasan valiliğine getirilmiştir. Daha sonra bu kölenin oğlu, valilikten hükümdarlığa yükselecektir.

İbnü'l-Esir ve Cüzcani gibi tarihçilere göre, "Sultan" unvanını alan ilk hükümdardır; sultan kelimesinin devlet başkanı manası ile ilk kullanılışı Gazneli Mahmud'la başlamıştır.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 36

Gazneliler Devleti'nin en büyük siması olan Sultan Mahmud, devlet iradesi siyaseti ve büyük fetihleriyle kendini İslâm-Türk tarihinin en mümtaz şahsiyetlerinden biri yapacak icraatlara girişti:

Kuzeyde sınır komşusu olan Karahanlılarla dostluk anlaşması yaptıktan sonra, adını hiç silinmemek üzere tarihe yazdıracak olan Hindistan seferlerine başladı. İlk seferinde on bin süvarinin başında Kuzey Hindistan'a girdi ve savaş filleriyle takviyeli Hint ordularını bozguna uğrattı. Başkent Gazne'ye muzaffer olarak geri döndü ve "putperest"ler karşısında kazandığı bu süratli ve büyük başarıları dolayısıyla "Gazi" unvanını aldı.

Tropik bir iklime sahip Hindistan'daki ağır şartlar onun azim ve gayretini kıramadı. Bilakis, karşılaştığı mânia ve zorluklar onun iradesini biledi, gerilimini artırdı. Sürekli ve şiddetli muson yağmurları, taşan nehirler onu, hayatının gayesi yaptığı ideallerinden uzaklaştıramadı. Zira Sultan Mahmud, bu "reh-i sevda"ya girerken önünün binlerce gulyabani ve ifrit tarafında kesileceğini, kandan-irinden deryalarla karşılaşacağını biliyordu. Bu büyük aksiyon adamı, bütün zorlukları aşmasını bilmiş ve bütün Hindistan kapılarını sonuna kadar açmak için cansiperane mücadele etmiştir. Nitekim Pencap düşmüş ve Türk hâkimiyetine girmiştir.

Sultan Mahmud'un yaptığı on yedi Hint seferinden en ünlüsü on birinci seferidir Bu sefer Hindistan'ın batı sahilindeki Katiavar yarımadasına, içinde Hindu dininin en büyük ilahı Siva'ya ait meşhur putun bulunduğu Summat şehrine yapıldı. Şehir on binden fazla vakıf köye sahipti. Sultan Mahmut, 30 bin süvari ile Tar çölüne girdi. Çölden bir ayda geçti; Summat'a ulaştı. Yalçın bir kaya üzerindeki kale, fetih ordularının savletine dayanamadı ve düştü. Büyük put parçala-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 37

narak Gazne'ye götürüldü. Bu büyük zaferlerin akisleri yıllarca devam etmiş, onu efsanevî bir kahraman haline getirmiştir.

Gazneli Mahmud'un, 1001-1027 yılları arasında arka arka yaptığı on yedi Hint Seferi bir zaferler dizisi halinde cereyan etti ve bütün Kuzey Hindistan, Türk hâkimiyeti altına girdi.

Zamanını mefkûresinin tahakkuku uğruna programlayan Sultan Mahmud, kuş tüyü yataklar yerine cepheyi tercih etti. Bu çok hareketli hayat, sultanın sıhhatini iyice bozmuştu. Hekimler ona bir müddet dinlenmesini söyleseler de o dinlemedi. Son olarak İran topraklarına girdi ve buraları da hâkimiyeti altına aldı. Bu seferde hastalığı iyice arttı. Son Hint seferinde malaryaya (sıtma) yakalanmış, hastalığı zamanla daha da artmıştı.

Bitkin düşmesi üzerine Gazne'ye dönmeye mecbur oldu. Fakat bir türlü hasta olduğunu kabullenmiyor, hekimlerin ısrarlarına rağmen bir türlü yatağa girmiyordu. Savaş ve zaferlerin yoğurduğu bu insan yattığı yerde ölmeyi hazmedemiyordu. Nitekim bu büyük cihangir, 30 Nisan 1030'da oturduğu yerde vefat etmiştir.

Altmış yıllık ömrünün kırk beş senesini harp meydanlarında, sürekli hareket halinde geçiren Sultan Mahmud'un Türk-İslâm dünyasının müstesna şahsiyetlerinden biri olduğuna şüphe yoktur. Son derece cesur, aynı nispette basiretli, ihtiyatlı ve zeki idi. Yüksek bir kültüre sahip olup; hadis sahasına büyük alakası vardı. İlim adamlarına saygı duyar ve onları himaye ederdi. Dünya çapında bir dâhi olan el-Birunî, yakın dostu olup onunla bir Hint seferine katılmıştı. Firdevsî, dünya klasikleri arasında sayılan meşhur "Şehname"sini ona arz etmişti. Gazneli Mahmud'un bütün askerî

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 38

faaliyetleri, duyduğu ve doyduğu yüce hakikatleri yayma istikametinde idi.

Sultan Mahmud, 17 büyük Hindistan seferi ile, orada sürecek olan Türk hâkimiyetinin, ayrıca ölümünden 917 yıl sonra kurulan (1947) Pakistan'ın temellerini atmıştır.

Sultan Mahmud'un hayatı günümüz insanına yılmama, gevşememe, yüksek idealler uğruna hayatını vakfetme, arkasında silinmeyecek izler bırakma, yüzyıllar sonra da olsa başak verecek tohumlar serpme açısından mühim mesajlar sunmaktadır.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 39

Tuğrul Bey, uğrunda savaştığı inancını, tarih kitaplarına geçen şu sözüyle belirtiyor: "Kendime bir saray yapıp da yanında bir camii yaptırmazsam Allah'tan (c.c.) utanırım"

Tuğrul Bey

Dukak Beyin oğlu Selçuk Bey; 1007 tarihinde hayata gözleri kapadığında geride kalanlar şunlardır: Tuğrul ve Çağrı adında iki torun ve dokuz bin atlı adam.

İleride en büyük imparatorluk hanedanın nüvelerini oluşturacak olan bu bir avuç insan, yıllarca oradan oraya göç edip yurt aramadan bıkarak, soydaşlarının yaşadığı Horasan'ın yolunu tutarlar.

Türk, İslâm ve dünya tarihini derinden etkileyecek olaylar işte bu hadiseyle şekillenmeye başlar. Zira biri cesaret ve şecaati, diğeri yüksek devlet adamlığı vasfı ve siyasi zekâsı ile tarihte şöhret bulan Tuğrul ve Çağrı kardeşler, Selçuklu Devleti'nin temellerini Horasan'da atmışlardır.

Selçuklular Ceyhun'u geçince buradaki birçok Türkmen kendilerine katılmış ve sayıları kısa zamanda on bine yükselmiştir.

Selçuklu Beyleri, Horasan'a gelmelerinin sebeplerini bir mektupla Gaznelilere bildirdiler. Mektupta, yersizlikten, kendileri için emniyetli yer bulamamaktan dolayı Horasan'a geçtiklerini, Sultan Mesut'un tebaası olmak istediklerini ve dev-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 40

letin sınırlarını koruma vazifesini de yapabileceklerini anlatıyorlardı.

Selçukluların askerî gücünden ve sayılarının artmasından çekinen Sultan Mesut, bu talebi, üzerlerine bir ordu sevk etmekle cevapladı. Yapılan muharebede Gazne ordusu büyük bir bozguna uğradı. Selçuklular ümit etmediği bu zaferden sonra kurultayı (meclis) topladılar ve son durumu müzakere edip şöyle değerlendirme yaptılar: "Düşünmediğimiz ve ummadığımız hâlde böyle bir hadise oldu. Bunu kendimizden bilmek hatadır. Bu büyük orduyu biz yenmedik. Biz kendimizi korumaktan başka bir şey yapmadık. Bu onların tedbirsizliğinden olmuştur. Allah istedi ve böyle oldu. Beklemediğimiz hâlde bunca nimet ve alet elimize geçti. Fakir idik, zengin olduk. Bu olup bitenden dolayı mağrur olmamalıyız!"

1038 Mayısında Gazne ordusunu ikinci defa yenen Selçuklular, Horasan'ın merkezi ve en mühim şehri Nişabur'a yürüyüp şehri ele geçirdiler. Tuğrul Bey Nişabur'da, şehrin ileri gelenleri ve âlimlerini saygı ile kabul edip, halkın şikâyetlerini dinledi. Bu arada şehrin kadısı Said ile görüştü.

Kadı: "Allah size uzun ömür versin. Oturmuş olduğunuz bu taht, Sultan Mesut'un tahtıdır. Hak Teâla'nın gaybî perdelerinin arkasında daha neler neler vardır. Dikkat buyurun ve Allah'tan korkup sakının. Adalet ve insafı elden bırakmayın. Zulüm görmüş olanlar ve haksızlığa uğramış bulunanlara karşı merhametli davranın ve onların haklarını müdafaa etmeye bakın, onların dilediklerini dileyin. Bu gelişimle hakkı yerine getirdim. Bir daha gelemem. Zira ilimle meşgulüm. Eğer akla rücû ederseniz, verdiğim bu nasihat yeter." dedi.

Tuğrul Bey de; "Bundan böyle artık huzura gelmekle kadı'nın zahmet etmesini istemem. Söylediği şekilde iş yapmayı kabul ettim. Bizler buranın yabancısı garip insanlarız. Ka-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 41

dı, haber göndermek suretiyle nasihatlerini bizden esirgemesin" diyerek büyüklüğünü ve nezaketini gösterdi.

Gazne Hükümdarı Mesut bu gelişmeler üzerine büyük bir ordu hazırladı ve ordunun başında, Selçuklu meselesini halletmek üzere harekete geçti.

Gazneli Mesut'un büyük bir ordu ile üzerlerine geldiğini duyan, Tuğrul Bey, içerilere çekilmeyi teklif ettiğinde, Çağrı Bey toplanan mecliste şu görüşleri savundu: "Eğer biz onu yenersek bütün cihanı ele geçiririz. Eğer o bizi mağlup ederse, firara muktedir olamayız. Zira mağlup edilirsek peşimizden nasıl gelecekleri aşikârdır. Çektiğimiz ve bugün çekmekte olduğumuz bu sıkıntıları onlar da çektiler ve hâlen çekmektedirler. Bizim at ve askerlerimiz dinlenmiştir. Onlar ise çöllerden geliyorlar. Bu yaptığımız âcizliktir ve korkmamak lazımdır."

Konuşmadan da anlaşılacağı gibi, Selçuklular cihanı fethetme azmi ve ideali içinde idiler.

23 Mayıs 1040 Dandanakan Savaşı'nda, Selçukluların gerilla harbiyle yıprattığı ve yorduğu Gazne ordusu tam bir bozgun yaşadı.

Dandanakan zaferini kazanmakla evvelkilerden farklı olarak artık yeni bir devlet kurduklarından emin idiler. Bu sebeple Selçukî başbuğları öğle üzeri atlarından inerek secdeye vardılar ve bu büyük lütfunden dolayı Allah'a şükrettiler.

Merv'de yapılan büyük kurultayda devletin tanzim ve teşkili ele alındı. Kurultay açılınca eline bir ok alan Tuğrul Bey, bunu büyük kardeşi Çağrı Beye vererek kırmasını söyledi. O, bunu kolayca kırdı: ok sayısı üçe çıkınca zor kırdı; ama dört oku kıramadı. Tuğrul Bey Selçuklu ailesi arasında birliğin lüzumunu belirtmek maksadı ile yaptığı bu hareketten sonra bir nutuk irat ederek, birlik halinde kalmadıkları

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 42

hâlinde, tek bir ok gibi kolaylıkla kırılabileceklerini, Selçuklu ailesinin bileşik oklar gibi tesanüt içinde kalmaları hâlinde hiç kimsenin kendilerini yenmeye muktedir olamayacağını, cihanı fethedebileceklerini söyledi.

Peşinden Abbasi Halifesi Kaim bin Emrullah'a şu mektubu gönderdiler: "Biz Selçukoğulları daima farzlara ve sünnetlere riayetkâr bir topluluk idik. Çok vakit gazâ ve cihat yolunda çalıştık. Sultan Mesut bizzat büyük bir ordu ile üzerimize yürüdü. Allah'ın yardımı ve Hazret-i Peygamber (s.a.s.)'in teveccühüyle galip geldik ve bu zafere hamd etmek üzere, halk arasında adalet ve insafı yaydık."

Kurultayda Selçuklu ailesi arasında görev taksimi yapıldı, fethedilecek ülkeler belirlendi. Tuğrul Beyin görev alanına batı tarafları düşmüştü. Tuğrul Beyin, ilk andan itibaren fetih planları yaptığı, emrindeki şehzadeleri grup grup veya tek tek muhtelif bölgelerin fethine memur ettiğini biliyoruz.

Nitekim Horasan'da devlet işlerini düzenledikten sonra batıya yöneldi. Böylece Selçuklular, Ortaçağın en güçlü devletlerinden Bizans ile karşı karşıya gelmiş oluyorlardı. Esasen son bir asırda Bizans, İslâm dünyasına doğru taarruza geçmiş bulunuyordu. İşte Selçukoğullarının Bizans'ın doğu sınırlarında görünmeleri bu devletin dikkatini bu bölgeye çekmesine yol açtı.

Daha önce Arap ordularının "Diyar-ı Rum"daki gazalarını ve görevlerini bu defa doğudan gelen Selçuklular hem de kat'i netice alarak üstlenmişlerdi. Çok geçmeden Selçuklu orduları Anadolu'ya girerek Bizans birlikleriyle çarpışmaya başladılar ve 1048'de Pasinler Ovası'nda Bizans ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattılar. Alınan esirler arasında Gürcü kuvvetlerini komuta eden Liparit de vardı. Bu ilk önemli Selçuklu Bizans vuruşmasını kaybeden Bizans, Gürcü kralın serbest bıra-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 43

kılması için Tuğrul Beye yüklü miktarda para teklif etmiş, fakat Tuğrul Bey para teklifini geri çevirerek kralı serbest bırakmıştı. Buna karşılık Bizans kralı İstanbul'daki harap haldeki camiyi tamir ettirerek, burada beş vakit namaz kılınmasına ve Tuğrul Beyin adına hutbe okunmasına müsaade etmişti.

Bu hadisede fetihlerinin ve mefkûrelerinin hedeflerini açık bir şekilde görebiliyoruz. Onlar Bizans'ın başkentindeki harap camiden de haberdardılar ve ellerine geçen ilk fırsatta bu camiyi hürriyetine ve asli fonksiyonuna kavuşturdular.

Bugün Yunanistan'dan Romanya'ya, Macaristan'dan Avusturya'ya ve Eski Yugoslavya'ya kadar yıkımdan kurtulabilerek ayakta kalabilmiş (İstanbul'dakiler dâhil) yüzlerce cami, kapılarında paslı kilitleri ve prangaları ile kendilerini hürriyetlerine ve cemaatlerine kavuşturacak kadife pençeli, Alparslan'ın tabiriyle kartalları ve aslanları, Tuğrulları, Kılıçaslanları, Baybarsları, Selahâddinleri, beklemektedir. Zaten Selahâddin Eyyubî olmadan Mescid-i Aksa'nın, Fatih Sultan Mehmed olmadan Ayasofya'nın prangalarından kurtulabilmeleri sebepler açısından mümkün değildir.

Selçukluların bu bölgedeki harekâtını anlatan Ermeni tarihçi Rahip Mateos: "1055 tarihinde üzerimize öldürücü bir rüzgâr esti. Tuğrul payitahtından hareket edip deniz kumu kadar çok olan askerlerle Ermenistan'a yürüdü. O, ateş fışkırtan kara bir bulut gibi hareket edip Erciyes'e geldi." demektedir.

Gaza ve cihat maksadıyla Bizans'ın doğu topraklarına giren Tuğrul Bey, Erciş ve Bargirip kalelerini alarak Malazgirt önünde ordugâh kurdu. Doğu sınırının esas dayanak noktaları Van Gölü kıyılarındaki kaleler ve müstahkem Ani Kalesi (Kars'ın doğusunda) idi.

Anadolu'da kesifleşen Türk akınları aralıksız olarak Tuğrul Beyin vefatına kadar sürmüştür. Bu akınlar Bizans'ın muka-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 44

vemetini kırma müstahkem kalelerini susturma, ileride yapılacak büyük fütuhata ve yerleşme siyasetine zemin hazırlama açısından büyük önem arz eder. Böylelikle Tuğrul Bey Anadolu'yu vatan yapma idealinin öncüsü olmaktadır. Tuğrul Beyin başarılarının hemen ardından kalabalık Türk kitleleri Anadolu içlerine akmaya başlayarak, bölgenin tamamına yayıldılar. Onlarla beraber tedrici olarak İslamiyet de bölgeye girdi. Böylece Anadolu'daki müstakbel İslâm hâkimiyetinin temelleri atılmış oluyordu.

Göçebe teşkilatı beyliğinden, cihan devleti liderliğine uzanan çizgide bin bir sıkıntı ve mihnet dolu bir hayat 5 Eylül 1063 Cuma günü Rey'de tamam oldu. Tuğrul Bey, vefatı sırasında Ceyhun'dan Fırat'a uzanan bir devlet, ama daha önemlisi kendinden sonra geleceklerin takip edeceği bir mefkûre bırakmıştı.

Tarihin gördüğü fevkalâde insanlardan biri olan Tuğrul Bey hakkında kaynaklar şu bilgileri kaydederler:

Sadruddini'l-Hüseyni; "O, çok şeci (yiğit), adim ve taate (ibadete) düşkündü. Perşembe ve pazartesi günleri oruç tutardı. Nefsini güzel ahlak ile ahlaklandırmıştı. Tedbirli, doğru sözlü idi."

El-Bundarî; "Sultan pek çok tasadduk ederdi. Mescitcami yapmak, en kutsî emellerinden biri idi; ibadeti çoktu. Gece namazları kılardı. "Ben kendim için bir ev yapıp da yanına mescit bina etmezsem Allah'tan utanırım." derdi."

İbnü'l-Esir: "Tuğrul Bey akıllı, yumuşak huylu, çok sabırlı ve çok ketum (sır saklayan) biri idi; çok cömertti."

İbn-i Hassul: "Tuğrul Beyin şahsında İslâm adaleti yeryüzüne şamil olmuş ve onun ünü şarkı ve garbı tutmuştu. Allah'ın rızasının nerede olduğunu araştırır, Allah'ın kullarına merhamet ve şefkat eder, mal ve mülke ehemmiyet vermez-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 45

di. Kapısına ümit ile gelmiş olan hiç kimseyi boş çevirmemiş ve hiçbir âlimden yüz döndürmemiş ve hiçbir zulme meydan vermemiştir."

İbn-i Hallikan: "Âlimlere ve din adamlarına saygı ve hürmet onun şiarı haline gelmişti. Devletini kurarken onların manevî desteklerini ve dualarını alıyor, manevî dinamiklerle takviye ediyordu." (Bu bakımdan bir devlet kurucusu olarak Tuğrul Bey ile Osman Bey arasında pek tabi olarak benzer özellikler vardır.)

Tuğrul Bey, fethettiği şehirlere girdiğinde ilk olarak âlimleri ve din adamlarını ziyaret ederdi. Mesela Hemedan'a geldiğinde ehl-i tasavvuftan Baba Tahir'i görmek istemişti. Olayı tarihçi Ravendî'den takip edelim: "Sultan, Baba Tahir'in yanına geldiğinde orduyu durdurup atından indi, veziri ile yanlarına gidip ellerini öptü. Baba Tahir, Sultan'a dedi ki: "Ey Türk! Allah'ın kullarına ne yapacaksın?" Sultan dedi: "Ne buyurursun?" Baba Tahir: "Allah'ın buyurduğu şeyi yap', dedi ve şu ayeti okudu: "Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder..." (Nahl, 16/90) Tuğrul Bey hislendi ve ağlayarak: "Öyle yaparım." dedi.

Hedeflerine ulaşmak için her türlü zorluk ve sıkıntıya katlanırdı. Gaznelilerle mücadeleleri esnasında, onun günlerce savaş elbiselerini çıkarmadığını, kalkanını yastık yaparak uyuduğunu kaynaklar naklederler.

Ordusuna çok büyük bir önem verirdi, komutan ve askerlerine verdiği kıymet her türlü tasavvurun üzerinde idi. İdaresi süresince ordusuna özel bir ihtimam göstermişti.

Selçuklular, Afrika dışında İslâm dünyasını birleştirdiler. Diyar-ı Rum'u alarak Anadolu'yu yurt edindiler. Haçlı ordularıyla amansız mücadeleler yaptılar. Tesis ettikleri medrese-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 46

ler, kütüphaneler, zaviyeler, vakıflar ile İslâm dünyasına yeni bir soluk, yeni bir heyecan getirdiler ve taze kan oldular.

Yazımızı Ünsî'nin ifadeleriyle bitirelim:

"Bu aslanlar soyu nereye gitmişlerse, oraya ışık ve adalet gitmiş, orası onlarla mamur ve abad olmuş, Selçukîler zulmü ve zulümatı kökünden sökmüşlerdir."

O, harp meydanına muzaffer olmaktan daha çok şehit olmak için gelmiş bulunuyordu.Onun için de, kendi ordusunun birkaç misli düşmanla tereddütsüz yaka-paça olabiliyordu ve oldu da. Oldu ama günün sonunda içi biraz buruktu. Zira şehit olmak istemiş, fakat olamamıştı. Sonrası malum...

Alparslan

Fütuhat mefkûremizin temeli; "Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar cihan hâkimiyeti telakkisi'" idi.

Türklerde binlerce yıldan beri umumî bir fikir halinde mevcut olan bu düşüncenin tahakkuku için tarihimizin çeşitli bölge ve devirlerinde birçok sultan ve hükümdar gayret göstermiştir.

Bu telakki, Selçuklu sultanlarında da gerçekleştirilmesi gerekli olan ana fikir halinde mevcut bulunuyordu. Bu ideâlin en büyük temsilcilerinden birisi de hiç şüphesiz Alparslan'dır.

Tuğrul Beyden sonra 27 Nisan 1064'te Büyük Selçuklu tahtına geçen Alparslan, henüz şehzade iken büyük enerjisi, şecaati, iyi idaresi ve adaletiyle de temayüz etmişti. Yönetimi ele alıp tahta oturunca, Arap tarihçisi İbn'ül Adim'in ifadesiyle "halk üzerine adalet kanadını gerip, şefkat ve ihsan gölgesini uzattı..."

Onun kısa süren saltanatı (1063-1072) Türk devlet nizamı ve cihan hâkimiyeti mefkûresinin en parlak devirlerinden birini teşkil eder. Saltanatı ancak dokuz yıl sürmüş, bu devrede misli görülmemiş zaferler kazanmış; Selçuklu Dev-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 48

leti'ne çok fazla genişlik, kudret ve haşmet kazandırmış. Büyük ilim adamı İbn-i Kemâl'in, Yavuz Sultan Selim için söylediği "az zaman içre çok iş etmişti" mısraı Selçuklu sultanı için de geçerlidir. İdeâlleri, süratli fetihleri, derin imanı dolayısıyla Yavuz ile Alparslan arasında çok yakın benzerlikler vardır. Mefkûresi daha sonra Osmanlılarca yaşatılmıştır. Onun "Kaç defa söyledim; biz bu ülkeleri Allah'ın yardımıyla aldık. Temiz Müslümanlarız ve bidat nedir bilmeyiz. Bu sebepledir ki Allah, bizleri aziz kıldı." ifadesi ondaki İslâmî ve millî duyguların derinliğini meydana koyar. Birkaç sefer ile ülkeler alan büyük cihangire kaynaklar "Ebu'l Feth" lakabı verildiğini kaydeder.

Prof. Dr. Osman Turan'ın belirttiği gibi Alparslan, kumandan ve yöneticiliğinden daha ziyade Hz. Muhammed (s.a.s.) yolunu dosdoğru takip eden bir ahlak abidesi olarak görülmektedir. Emrinde yaşayan milyonlarca insana hizmet etti. Huzur ve sükûn içinde yaşamalarını sağladı. Askerî kuvvet ve ordu nizamı, şefkat ve haşmet bakımından o zamanki dünya hükümdarları arasında en büyük payeye sahip olduğu halde, hak ve adaletten ayrılmamıştır. Halkın, adil bir idare nizamı içinde yaşaması başlıca gayesiydi. Zira o, bir günlük adil yönetimin, yıllarca nafile ibadetten hayırlı olduğunu bilen gerçek bir devlet adamıydı.

İlme ve ilim adamına ayrı bir ehemmiyet vermiştir. İslâm dünyasını medreselerle doldurmuş, âlimlere vakıflar ve maaşlar tahsis etmiştir. O böylece mefkûresinin icabını yapıyor; askerî kuvvet yanında bir de fikir ve mefkûre ordusu teşekkül ettirerek, hâkimiyetinin manevî temellerini atıyordu. Devletin her tarafında medrese inşâsına girişilmesi yine onunla başlar. Alparslan, veziri Nizamülmülk ile birlikte olduğu halde Nişabur'da bir caminin önünde elbiseleri pe-

rişan gençleri görünce sebebini sormuş; veziri de ona "bunlar insanların en şereflileri olup dünya zevki bulunmayan ilim talebeleridir" cevabını vermiş ve bunun üzerine sultan, kendilerine bir yurt inşasını ve maaş verilmesini emretmiştir.

Selçuklu Devleti'nin âlimler ve talebe için vakıf suretiyle ücretsiz tahsillerini temin eden teşkilatlı medreseler Alparslan zamanında, Bağdat'ta 1067 tarihinde Nizamiye Medresesi'nin inşasıyla başlamış ve süratle bütün İslâm ülkelerine yayılmıştır.

Medreselerde âlim ve talebelere maaş tahsisinden başka, ilmi teşvik maksadıyla vakıf tahsisatından yüz, beş yüz ve bin dinar mükâfat konulmuştur. İlim ve tahsilin bu derece himayesinin yayılması, böylece Selçuklu eseri olup, medeniyet tarihinde ilk defa vuku bulmuş ve son gelişmelere kadar Avrupa medeniyetinin de meçhulü kalmıştır. Ayrıca malının onda birini okul ve yurt inşâsına sarf etmiştir. Divanında tarih kitapları okutup, geçen hükümdarların zamanlarını ve icraatlarına vâkıf olurdu. Ayrıca sık sık aziz Peygamberin (s.a.s.) hayatını bölüm bölüm okutur ve dikkatle dinlerdi. Çevresindekilere Kur'an'ın ruhuna en uygun şekilde sabrı ve hakkı tavsiye ederdi.

Bir gün veziri Nizamülmülk aleyhine bir şikâyet dilekçesi almıştı. Onu huzuruna çağırdı ve vezirine şu nezaket, büyük ve asalet dolu sözleri sarf etti: "Şu kâğıdı okuyun. Yazılanlar doğru ise tekrarından çekinin. Eğer bühtan ve iftira ise yazanı affedin ve intikam hevesine düşmeyin. Bu kabil adamları bir işle meşgul edin, o işle uğraşıp böyle fitnelerle uğraşmasınlar."

Malazgirt'in büyük kahramanı, halkın içinde Hak'la beraber bir hakikat eridir. Mutfağında, her gün kesilen elli koyundan yemekler yapılır, fakirler ve yoksullar hep onun mut-

fağından yerlerdi. Divanında yoksul kimselerin isimleri kayıtlı idi. Bunlar muntazaman gelir ve kendileri için tayin edilmiş maaş ve geçim masraflarını alırlardı. Bazen hasta veya yoksul bir kimseyi gördüğü zaman son derece hislenir, teessüründen ağlar ve derhal yardım ederdi. Zira bu insanlar ona, Allah'ın birer emanetiydiler ve bu emanetten dolayı da Allah'a hesap verecekti.

Tarihçi Râvendî, "Alparslan bütün cihana at sürdü", İbn-ü Adim "hükümdarlar arasında onun kadar dine ve cihada bağlı kimse yoktur", derken onun hayatının gayesi olan yüce ideal ve mefkûrelerin tahakkuku için her şeyini vakfettiğini belirtmektedirler.

Sultan Alparslan, Maverâünnehir seferi esnasında esir edilen bir kale kumandanı tarafından hançerlendi.

Suikasta uğradığı zaman söylediği şu cümle, hem dindarlığını hem de cihan hâkimiyeti şuurunu güzel belirtir. "Bir tepe üzerine çıktığım vakit, ordumun azametinden ve askerlerimin çokluğundan altımda yerin titrediğini hissediyor ve kendi kendime "Ben dünyanın hükümdarıyım, bu ordu ile Çin'i fethederim" diyordum. Bu gurur yüzünden bu duruma düştüm. Hâlbuki her sefere çıkışta daima Allah'tan yardım dilerdim."

Aldığı yaranın tesiriyle 25 Kasım 1072 de vefat eden Alparslan, İslâm inancı ve mefkûresinin en mümtaz şahsiyetlerinden biri olarak tarihe intikal etti. Mezarı Merv'de olup, türbesini ziyaret eden Şair Senâî, şu kasideyi yazmıştır:

Alparslan'ın göklere yükselen başını gördüm,
Merv'e gel ve onun toprak olmuş vücuduna bak;
Ne kemeri üstündeki yıldız, ne ay gibi parlak yüzü,
Ne altındaki at, ne de elindeki dizgin kalmıştır.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 51

Ne ay gibi parlak yüzü, ne atı, ne de dizgini kalmıştır, ama arkasında hakikat erlerinin, ışık süvarilerinin soluk soluğa at koşturacakları, takip edecekleri bir mefkûre ve ışıktan izler bırakmıştır.

Alparslan ve Malazgirt Savaşı

Alparslan'ın tahta çıkması ile garp fütuhatı daha esaslı bir şekilde ele alındı. Zira Anadolu, Sultanın fütuhat sahası içinde yer alıyordu. İlk olarak Tiflis, Ani, Kars gibi sevkülceyş (stratejik) noktaları ele geçirildi; böylece Orta ve Kuzey Anadolu'ya akınlar kolaylaşmış oluyordu.

İlk bakışta intizamsız gibi görünen bu akınlar aslında belli bir programa göre yapılıyordu. Sultandan emir alan birliklerin hücum noktaları ile hedef olarak seçilen şehir, kasaba ve uğrak mahalleri bir plan dâhilinde tespit edilmiş idi. Ani ve şiddetli akınların gayesi Anadolu'yu zapt edip yerleşmekten ziyade, mukavemet edecek büyük şehirleri müstahkem kale ve mevzileri susturarak, ilerde yapılacak esaslı fütuhat ve yerleşme siyasetine zemin hazırlamaktı. Küçük çapta, fakat fasılasız olarak yıllarca süren bu hazırlık devresinde Bizans'ın hemen hemen bütün stratejik merkezleri tahrip edilmiş ve umumi manada Bizans'ın "Anadolu'yu savunma gücü" âdeta yok olup gitmiştir.

Böylece 1071'li yılların başında Selçuklu Devleti ile Bizans karşı karşıya geliyordu. Ya Bizans bütün doğu sınırları boyunca yükselen ve serpintilerini kendi içinde hissettiği bu istila çığını eritip mahvedecek, yahut Anadolu üzerine gelen kuvvet Bizans'ı tamamen ezecekti. Malazgirt sahrası ise tarihin bu kavi mücadelesine ev sahipliği yapmaya hazırlanıyordu.

Anadolu'nun yıpratılması siyasetini, tahammülü aşan bir sabır ile takip eden Alparslan her gün biraz daha hedefine

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 52

yaklaşmakta idi. Şüphesiz hadiselerin zorlaması ile Romen Diyojen İslâm meselesini kökünden halletmeye karar verdi. Bizans imparatoru pek kalabalık bir ordunun başında Müslümanları Anadolu'dan sürmek ve ardından İslâm ülkelerini de istila etmek gayesi ile yola koyuldu.

O sıralarda Alparslan Suriye seferine çıkmış bulunuyordu. Şam'a yürüdüğü sırada imparatorları idaresindeki Bizans ordusunun Doğu Anadolu'ya ilerlediğini haber alır almaz derhal geri döndü; çünkü o zamana kadar Bizans ile karşılaşmak ihtiyacını duymayan ve daha ziyade Anadolu'nun fütuhat bakımından olgunlaşmasını bekleyen sultan, artık imparatorun çıkarabileceği son ve en kalabalık kuvvet ile hesaplaşmak zaruretine kani olmuştu. Süratle doğuya tırmanan Alparslan yürüyüşünü hızlandırmış, bu cebrî yürüyüş esnasında at ve develerden çoğu ölmüş, bilhassa Fırat'ı geçerken ağırlıklardan bir kısmı harap olmuş idi. Asker sayısı ise Anadolu'da gaza yapan Türkmen birliklerinin ve gönüllülerinin katılmasıyla ancak elli bine çıkmıştı.

Alparslan, Süphan Dağı'nın eteklerini takip ederek doğuya Malazgirt'e doğru" ilerliyordu. Düşmanın durumunu öğrenmek için Diyojen'e, Sav-Tekin'i göndererek sulh teklifinde bulunduysa da bu teklif imparator tarafından kabaca reddedildi. Alparslan'ın nerede teslim olacağını soruyor, kendisinin Selçuklu başkenti İsfahan'da kışlayacağını söylüyordu. Buna dayanamayan Sav-Tekin ise: "Hayvanlarınız orada kışlar; ama sizin nerede kışlayacağınızı bilemem." tarzında çok manalı ve ciddi bir cevap verdi. Artık savaş kaçınılmazdı.

Bütün İslâm dünyasının dikkatleri Malazgirt'e çevrilmişti. Zira bu geniş coğrafyayı Selçuklular savunuyordu. Abbasi Halifesi bu kader günü için bütün camilerde okunmak üzere şu hususi hutbe ve duayı gönderdi: "Allah'ım, İslâm'ın

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 53

sancaklarını yükseltmek için hayatlarını esirgemeyen mücahitlerini yalnız bırakma. Alparslan'ı muzaffer kıl."

Başta hilafet merkezi Bağdat olmak üzere, bütün İslâm âleminde derin bir inançla yapılan bu dua ordu üzerinde moral bakımından oldukça müspet tesirde bulundu.

26 Ağustos 1071 Cuma günü bir ölüm-kalım savaşı için iki ordu karşı karşıya geldi. Bizans'ın tarihi boyunca çıkardığı iki yüz bin kişiden oluşan bu büyük ordu, Slav Ermeni, Bulgar, Alman, Frank, Gürcü, Peçenek ve Uzlardan müteşekkildi. Lakin bu ordu din, milliyet ve mefkûre gibi ulvî kıymetler bakımından çok ahenksiz ve zayıftı. Buna mukabil Selçuklu ordusu sayıca daha az fakat manen çok yüksek bir seviyede idi. Başlarında büyük zaferler kazanmış genç ve kudretli bir sultan ile seçkin kumandanlara sahip idiler. Müşterek gaza fikri ve Anadolu'yu fethetme ideali onları birleştiren unsurlardı. Sultanlarından, en küçük neferlerine kadar temsil ettikleri dava, ideal ve dünya için ölümü bir şeref biliyorlardı.

Malazgirt ovasında kılınan Cuma namazından sonra Alparslan askerlerini topladı, atından inerek secdeye kapandı: "Ya Rabbi! Seni kendime vekil yapıyor, azametin karşısında yüzümü yere sürüyor, uğrunda cihat ediyorum. Ey Allah'ım! Niyetim halistir; bana yardım et" diye duada bulundu.

Bunu müteakip orduya inanç ve azminin yüceliğini gösteren şu hitabede bulundu: "Burada Allah'tan başka Sultan yoktur. Emir ve kader onun elindedir. Bu sebeple benimle birlikte savaşmakta veya benden ayrılmakta serbestsiniz." dedi. Zimamdarlarının bu kararlılığını gören askerler bir ağızdan: "Asla emrinden ayrılmayacağız." cevabını verdiler.

Sultan beyaz elbiselerini giydi; atının kolanlarını sıktı, kuyruğunu bağladı, kılıç ve topuzunu alıp atına bindi.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 54

İslâm'ın büyük gazisi şu son vasiyet-hitabede bulundu: "Ey askerlerim! Eğer şehit olursam bu beyaz elbise kefenim olsun. Ben nefsimi Allah'a adadım. Benim için şehadet de, muzaffer olmak da bir saadettir. Zaferi kazanırsak istikbal bizimdir."

Bu maddi-mânevi hazırlığı takiben muharebe başladı, İslâm askerleri Allah ve tekbir sesleri, kös ve boru gürültüleri ile harekete geçtiler. Selçuklular bu çarpışmada eski askerî taktiklerini tatbik ederek önce sahte bir ricat hareketi ile düşmanı içerlere doğru çektiler. Zafer sevinci ile Türk birliklerinin arasına giren Bizans kuvvetleri pusuda bulunan Türk kıtalarının ani taarruzları ile kuşatıldı.

Bu şaşkınlık içinde Bizans ordusunda bozgun başladı, imparatorun karargâhına doğru çekilmesi tam bir dağılışa sebep oldu. Muharebenin sonucu akşam üzeri belli olmuştu. Orta Doğu'nun yenilmez bir kuvveti sayılan bin yıllık Bizans ordusu yok edilmiş, imparator ve kumandanlar esir alınmıştı. Bu inanç ordusunun zaferi Allah'ın onlara verdiği bir lütuf oldu.

Alparslan esir imparatora çok iyi muamelede bulundu. Derhal esir misafire bir çadır kurdurdu. Onu yanına oturtup, teselli etti. Bu da onun destanî kahramanlığını ve yüce insanî hasletlerini gösteriyordu. Daha sonra Türk sultanı onunla bir sulh anlaşması yapmış ve serbest bırakmıştı.

Alparslan'ı en büyük İslâm gazi ve fatihi payesine yükselten Malazgirt Muharebesi'nin ehemmiyeti ölçüsüzdür. Anadolu bize onun hediyesidir. Daha sonra cihan devletini dünya muvazenesinde ön plana çıkartacak olan bu fetih Malazgirt Zaferi'ni başka hiçbir muvaffakiyet ile kıyaslanamayacak nispette çok müstesna ve mühim bir mevkie oturtmaktadır.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 55

Alparslan'dan sonra yüzyıllarca yıl insanlığa ışık saçacak ve İslâm'ın yüce hakikat ve ideallerini dünyanın dört bir bucağına soluk soluğa taşıyacak erleri yetiştiren kutlu belde Anadolu, tekrar aynı görevi üslenmek için beklemektedir. Anadolu yeniden fetihler göreceği günleri beklemektedir. Bu da ancak Alparslan ve askerlerinin aksiyonuna sahip ve fetih ruhunu taşıyan, gönlünü yüce ideallerle donatmış hakikat erleri eliyle olacaktır. Bari onlar bizi daha fazla bekletmesin!

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 56

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 57

"Her devrin âsileri vardır. Fakat hiçbirisi Bâtınîler kadar meşum olamaz. Zira onların gayesi İslâmiyet'i ve bu devleti fesada vermektir." diyen Nizamülmülk Hasan Sabbah'ın bir fedaîsi tarafından şehit edilmiştir.

Nizamülmülk

Kısaca meşhur unvanı ile "Nizamülmülk" diye tanınan Büyük Selçuklu Devletinin büyük vezirinin asıl adı, Hasan bin Ali bin İshak el-Tûsî'dir. Horasan'ın eski kültür merkezlerinden Tûs şehrine bağlı Nûkân kasabasında 10 Nisan 1018'de doğan Hasan, babasının idarî vazife gören servet sahibi bir adam olmasından dolayı, iki kardeşi ile birlikte, devrin en iyi şartları içinde yetişmek imkânına sahip olmuştu.

Hasan, tahsil ve terbiyesine gösterilen ihtimam sayesinde, daha 11-12 yaşlarında Kur'an-ı Kerim'i ezberlemişti. Şafiî fıkhı ile alakalanarak genç yaşında bu fıkhın nazariyatını iyi bilenler arasına girdi, aynı zamanda tanınmış edip ve muharrirler ile dostluk kurmak ve edebiyat sahasında ciddi mesai sarf etmek suretiyle iyi yazma ve güzel konuşmada seçkin simalardan biri olmuştu.

Nizamülmülk, 1064 senesinden, vefat ettiği 1092'ye kadar, yirmi sekiz yıl fasılasız vezirlik görevinde bulunmuştur. Büyük Selçuklu Devleti'nin en mesuliyetli adamı sıfatı ile ve yüksek bir dirayetiyle devlet teşkilatında, askerî, idarî ve malî sahalardaki icraatı ve yapmış olduğu yeniliklerle de

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 58

Türk devletinin sağlam temeller üzerine kurulmasında ve gelişmesinde başlıca amil olmuştur.

Alparslan tarafından, her ihtimale karşı, memleketi kontrol altında tutmak vazifesi ile Hemedan'a gönderildiği için iştirak edemediği Malazgirt Meydan Muharebesi hariç, bütün Selçuklu fütuhat muharebelerinde hazır bulunmuştur.

Irak ve Horasan Selçukluları tarihinde kendisi hakkında şu ifadelere rastlanır: "Allahüteâlâ insanlar içinde onu, nusret, fetih ve zaferle mümtaz kılmıştır. Onun günlerinde, din ehli, ilim ve fazilet ehilleri nimetler içindeydiler. Kılıncın elde ettiği mülkü en güzel bir surette kalemle taksim ve en mükemmel kıvamda takvim etti."

Uzun süren vezirliği sırasında adil ve müsamahasız idaresinde kararlı olan Nizamülmülk'ün etrafında yavaş yavaş memnun olmayanlar çoğaldı ve rakipler de türedi. 10 Ramazan 1092'de bir Bâtıni fedaisi tarafından şehit edildi. Isfahana gömüldü.

Dirayetli bir şahsiyete sahipti. Sultanlar karşısında bile şahsiyetini korumuştur. Âlim, dâhi, fâzıl, siyaset ilminde asrında yegâne kişi ve emsali az bulunur bir şahsiyetti. Çok isabetli kararları vardı. Muvaffakiyetinin sırrı, emniyet ve itimat kazanmış olmasıydı. Bütün Müslümanları, ırklarına bakmaksızın eşit tutardı. Öbür taraftan gayrimüslimlere karşı da müsamahakârdı.

Nizamülmülk, saray, eyalet ve devlet müesseselerine mühim yenilikler getirmiş, divanları geliştirmiş, İslâmî manada mahkemeler kurmuştur.

Dini sahada mezhep çekişme ve çatışmalarını ortadan kaldırmış, memleketi terk etmek mecburiyetinde kalmış olan devrin büyük ve irfan sahibi şahsiyetlerinin yurtlarına dönmelerini sağlamıştır. Ahaliyi Sünnî akîdeler etrafında toplamaya

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 59

gayret sarf etmiştir; çünkü Sünnîliğin kuvvet bulması, Selçukluların siyasi ve fikri hasmı Mısır Fâtımî Devleti'nin devamlı yaymak istediği Şiî-Bâtıni düşüncelere karşı gerekli idi.

Bu yönde siyasi basiret sahibi olan Nizamülmülk, Sünnî mücadelede tamamen muvaffak olabilmek için medreseler kurdu ve geliştirdi. Bunları devletin himaye ve teftişi altına aldı. Zamanında iyi bir nesil yetişti. Kişilerde görülen fazilet ve rüşte göre layık oldukları mertebeye çıkarırdı. Kendi mallarından ilim erbabına tahsisat bağlamıştı. Kendisinden söz eden hemen hemen bütün kaynaklar onun ilme hizmetinden, âlimleri himayesinden az veya çok bahsederler.

Büyük hizmetlerinden biri de askerî ikta (toprak geliri ile asker yetiştirme) sistemini geliştirmesi olmuştur. İkta sistemi devlet idaresinde evvelce de bilinen bir müessese olmakla birlikte, Nizamülmülk bunu şahsî takdirlerin neticesi olmaktan çıkarıp, muayyen kurallara bağlamıştır. Böylece merkezî otoriteyi temin etmiş, ahalinin haksızlığa uğrayıp ezilmesine mâni olmuştur.

Büyük vezirin ikta sistemi sayesinde Selçuklu Devleti, maaş ödemeden büyük bir orduyu beslemekte, büyük bir Türk nüfusunu toprağa bağlayarak, üretimi arttırmakta, ayrıca halk ile hükümet arasında yeni bir askerî ve idari kadroya sahip bulunmakta idi.

Ordunun, çok büyük malî külfet yüklediğinden yetmiş bine düşürülmesi gerektiğini ileri sürenlere karşı çıkmış ve dört yüz bin kişilik ordunun bilakis yedi yüz bine çıkarılmasını müdafaa etmiştir.

O, hedefin; Hint, Çin, Habeş, Berberi, Rum ülkeleri olduğunu söylüyordu. Müsteşrik Anili Samuel şöyle demektedir: "Nizamülmülk ve sultanın ömrü vefa etseydi, Avrupa dahi imparatorluğun hudutları içine girerdi."

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 60

Nizamülmülk, zamanı değerlendirme hususunda çok hassastı. Bir gün Ebu İshak Şirâzi, kendisine üniversite yapılması için verilen fakat henüz kullanılamayan elli bin dinarın hesabının sorulmamasını rica etti. Nizamülmülk de, "Ben paranın hesabını düşünmüyorum. Boşuna geçen ve bir iş yapılamayan zamandan İlâhî Huzurda hesaba çekileceğime inanıyorum." demiştir.

Sultana karşı zaman zaman fütursuz davranmıştır. Bir defasında Melikşah'ın tehditkâr ifadeleri karşısında, "Bu vezirlik diviti ile sarık, senin tacın ile o derece alakadardır ki bu divit gittikten sonra senin tacın da kalmaz." der.

Bu mesele münasebetiyle Melikşah'a: "Senin ordun gece uyurken benim kurduğum ilim ve irfan ordusu Allah'ın huzurunda kahramanca dizilirler. Saflar halinde, bağlı bulundukları Sultan-ı Kâinat'a gözyaşları göndererek niyaza başlarlar. Sen ve askerlerin onların dualarının himâyesinde yaşıyorsunuz, onların ilim, irfan ve duaları ile kuvvetleniyorsunuz. Onların dua ve niyaz ile attıkları oklar yedi kat göklere ulaşır." demiştir.

Turtuşi'ye göre bu sözleri işiten Melikşah dize gelir. Nizamülmülk'ün kurduğu ilim ve irfan ordusunun kendi ordusundan daha faziletli olduğunu kabul eder.

Nizamülmülk'ün yaptırdığı Bağdat Medresesi ve diğer medreseler dünyanın ilk üniversiteleri sayılmaktadır. Başlıcaları şunlardır. Belh Medresesi, Gazali'nin müderris olduğu Nişabur Medresesi, Herat Medresesi, İsfahan Medresesi, Merv Medresesi, Taberistan Medresesi, Rey Medresesi, Fusene Medresesi, Halep Medresesi ve Musul Medresesi. Bu medreselerde umumiyetle, Arapça, edebiyat, kelam, tarih, hendese, belagat, mantık, astronomi, cebir, fıkıh, hadis, usul ve tefsir gibi ilimler okutuluyordu.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 61

Bu medreselerde ilmî, mülkî, idarî ve adlî kadrolar yetiştirilmiştir. Bunlardan Ömer Hayyam, Ebü'l-Muzaffer İsfirâzî, Meymûn B. Necib el-Vâsıtî gibi şahsiyetler, Târih-i Melikî, Tarîh-i Celâli veya Takvim-i Melikşahî adlı takvimi tanzim etmişlerdir. Yüksek fizik ve ışık bilgisine dayanılarak yapılan bu takvim halen kullanılmakta olup sağlam hesaplara dayandırılmıştır. Ayrıca gene bu medreselerden büyük tabipler, lisan âlimleri, belagatçiler yetişmiştir. Kimya, boya sanayi ve kâğıt imalatı üzerindeki çalışmalar da takdire şayandır.

Nizamülmülk idareciliği yanında kitap da yazmıştır. Siyer'ül-Mülûk veya Siyasetnâme adını taşıyan ve Farsça olarak yazdığı meşhur kitabında, "Devlet idaresi hakkında kendi görüşlerini ve idarenin cereyan tarzını gelecek nesillere intikal ettirmek gayesini" gütmüştür. Türkçeye ve belli başlı dünya dillerine çevrilen bu kitabın en eski ve en doğru nüshası İstanbul'da Molla Çelebi Kütüphanesi'ndedir.

Nizamülmülk, azınlık ve gayrimüslimlerin hak ve hukukuna çok riayetkâr idi. Hatta bir defasında İbn-i Allan isimli bir Yahudi yanlışlıkla öldürüldü. Nizamülmülk üç gün dışarıya çıkmadı ve sultana da teessüflerini bildirdi. Hadise tahkik ettirildi. Sultan Melikşah, bir kastın olmadığını bildirerek ayrıca özür diledi.

Bütün mezheplere karşı çok olgun bir tutum sürdürdü. Kendi mezhep görüşüne sahip Ebu Nasr (M. 1077) H. 469'da Hacdan dönüp Bağdat Nizamiye Medresesi'nde vazlar edip, Eşarîlerin üstünlüğünü, Hanbelîlerin dar düşüncede olduklarını söylüyordu. Buna müdahale eden Nizamülmülk, bütün vaizleri bir divanda toplayıp, Ahmed İbn-i Hanbel'in faziletlerini anlattı. Mezheplerin tefrik edilmeyeceği, birbirleri aleyhinde konuşulmayacağı kararlaştırıldı. Sonra da bu durum, bir disiplin altına altındı.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 62

Nizamülmülk, Sünnî mezhepler arasında mutedil davranıyor, Şiîlere karşı da tefrik ve tefrika siyaseti takip etmiyordu. Seyyidleri, Şerifleri himayesi altında bulunduruyordu. İfrada gitmeyenler için hanegâh, hatta medreseler inşa ediyordu. Böylece ister Sünnî ister Şiî bütün halk, hürriyet ve himayeye mazhar idi. Selçuklu sultanları ve beyleri de Şiî imamların türbelerini inşa ve tamir ettirmekte kusur etmedikleri gibi, ziyaretlerini de eksik etmiyorlardı.

Bu sıralarda Selçuklu Devleti, medreseler vasıtasıyla bir yandan ilmî koruyarak yükseltiyor, büyük irfan ordusu sayesinde de aşırı Fatımîler idaresinde yürütülen Sünnî aleyhtarı propagandalara kaşı İslâm dünyasını ve devlet bünyesini kuvvetlendiriyordu.

Bütün bunlara rağmen, Şiî görünen aslında sahtekâr bir Bâtınî olan Hasan Sabbah her şeyi altüst edecektir. Nizamülmülk, Hasan Sabbah hakkında şunları söyler: "Her devrin asileri vardır. Fakat hiçbirisi Bâtınîler kadar meşum (kötü) olamaz. Zira onların gayesi İslâmiyet'i ve bu devleti fesada vermektir. Bu sahtekârlar bir de Müslümanlar arasında görünüyorlar. Ben öldükten sonra, bütün mümtaz insanları kuyuya attıkları, davul sesleriyle ortalığı çınlatıp, sırlarını açığa vurdukları zaman benim bu sözlerim anlaşılacaktır."

Gerçekten Hasan Sabbah'ın bir fedaîsi tarafından şehit edildikten sonra Nizamülmülk'ün bütün dedikleri çıkmıştır.

"Ya Rab!
Eğer İslâm'a faydalı olacaksam
bana yardım et."

Melikşah

Melikşah hem Hristiyanlar hem de Müslümanlar arasında doğruluk ve adalet padişahı olarak ün salmıştı. Çünkü Allah (c.c.) Mümtehine Suresi'nde, "Doğrusu Allah, adil olanları sever" buyuruyordu ve Melikşah da bütün samimiyetiyle bunu yerine getirmeye çalışıyordu.

Melikşah, ordusunun başında ve ünlü veziri Nizamülmülk ile beraber Tekiş'teki bir isyanı bastırmak için yola çıkar. Horasan'ın Tuş şehrine gelince, Resulullah (s.a.s.)'ın neslinden Seyyid Ali Rıza'nın türbesini ziyaret edip, mescidinde namaz kılarlar ve sonra da el açıp uzun uzun dua ederler. Dışarı çıkınca Nizamülmülk'e şöyle sorar;

– Duanda ne diledin Allah'tan?

– Allah'ın sana zafer nasip etmesini diledim, sultanım.

– Ben öyle dua etmedim. Ben dedim ki Ya Rab! Eğer İslâm'a faydalı olacaksam bana yardım et, muzaffer kıl; eğer karşımdaki hasma faydalı olacaksa ona yardım et, onu muzaffer kıl, demiştir. Zaten bu kadar imanlı, adil ve mefkûreye sağlam bağlı olmasındandır ki etrafında birçok âlim toplanmıştı.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 64

Burada hemen şunu belirtelim ki bizim tarihimiz padişahından en küçük rütbeli askerine kadar böyle büyük şahsiyetleriyle mefkûre insanlarıyla dolup taşmaktadır. Bu satırlar ancak onların derya dünyalarından katre nevinden misâllerdir.

Anadolu'ya İslâm ve Türk mührünün vurulmasında çok mühim bir mihenk taşıdır Kutalmışoğlu Süleyman Şah.

Süleyman Şah

Anadolu'nun kapılarını kapanmamak üzere açan Malazgirt Zaferi'nden sonra, Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan, Anadolu'daki fütuhatın devam etmesi için Süleyman Şahı vazifelendirdi. O, bir dava adamına yaraşır şuur ve mesuliyet duygusuyla on yıl zarfında Boğazlardan Suriye'ye kadar olan toprakları hâkimiyetine aldı.

Kutalmışoğlu, Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya geçti. Yanında Artuk, Tutuk, Danişmend, Saltuk Beyler gibi büyük komutanlar vardı. Kızılırmak'a kadar hiçbir mukavemetle karşılaşmayan Süleyman Şah, Konya ve havalisini Rumlardan alıp burasını kendisine başkent yaptı. Bu gelişmelerden rahatsız olan Bizans İmparatoru Michael Dukas, Prens İssakios Kommenos ve kardeşi Prens Alexius Kommenos'u Süleyman Şahın üzerine gönderdi. Kayseri yakınlarında yapılan savaşta Bizans ordusu ağır bir mağlubiyete uğradı. Prens Alexius Kommenos'un esir alındığı bu savaş, Türkler için ikinci bir Malazgirt olmuştu. Bu zaferi takip eden tarihlerde de Anadolu'nun tamamı fethedilecektir.

Emevî ve Abbasî halifelerinin yüzyıllardır mukaddes bir mefkûre olarak yaşattıkları Anadolu'nun fethi, artık adım adım gerçekleşmektedir. Ardından, Efendimizin (s.a.s.) he-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 66

def olarak gösterdiği Konstantiniyye'yi fetheden kumandan olma arzusu gelmektedir. Süleyman Şah da, bu payeye nail olmak istemektedir. Hatta bir ara kardeşi Melik Mansur'u da yanına alarak Üsküdar'a kadar gelip Ayasofya'yı seyreder ama öncelikle Anadolu'nun tamamen fethedilmesi lazımdır.

Kutalmışoğlu Süleyman Şah, 1075 yılında Bizans'a çok yakın bir şehir olan İznik'i fethetti. Bunun üzerine Sultan Melikşah, kendisine bir ferman göndererek, ona merkezi İznik olmak üzere "Anadolu Sultanlığını" verdi. Bu tarihten sonra Anadolu Selçuklu Devleti'nin sultanı olarak anılacak olan Süleyman Şah, Sultan Melikşah'a bağlı, büyük ve güçlü komutanlardan biri durumuna geldi. Süleyman Şahın yanında bulunan komutanlardan Gümüştekin Bey, Urfa ve Antep çevresini (1077), Danişmend Bey ise Malatya'yı (1084) fethederler. Kendisi de Konya ve Güneybatı Anadolu'yu Selçuklu topraklarına kazandırır. Bu arada Bizanslıların tahriklerine kapılan kardeşi Melik Mansur Bey, Süleyman Şaha karşı ayaklanır. Bizans'tan da yardım alan Melik Mansur Beye karşı, Büyük Selçuklu Devleti'nin güçlü hükümdarı Melikşah, Porsuk Bey komutasında bir orduyu Süleyman Şaha yardım için gönderir. Ancak iki ordu karşılaştıklarında savaşmak istemezler. Bunun üzerine Mansur Bey ve Porsuk Bey birbirine meydan okur. Mücadelenin sonunda Mansur Bey ölür ve askerleri de Süleyman Şaha katılırlar.

Böylece Anadolu'nun fethini geciktirebilecek, belki de engelleyebilecek bir mâni atlatılmış olur.

Anadolu'da güçlü bir devletin kurulmasıyla bu topraklarda yaşayan Türkmenler büyük gruplar halinde Süleyman Şahın hâkimiyeti altına girmeye başladılar. Anadolu dışından da birçok Türkmen gruplarının gelmesi, Anadolu'nun

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 67

Türkleşmesi ve İslâmlaşmasını oldukça hızlandırır. Öte yandan, Anadolu'daki gelişmeler, Bizans'ı korku içinde bırakır.

Bunun üzerine, İmparator Mihael 1074'te asırlarca sürecek ve günümüzde de sürmekte olan Haçlı zihniyetinin ilk tohumlarını atmıştır. Papa, VIII. Gregory'ye başvurarak yardım istemiş ve karşılığında birbirine düşman olan Ortodoks ve Katolik kiliselerinin birleşmesini vaat etmiştir. Bu teklifi memnuniyetle kabul eden Papa, Bizans krallarına ve bütün Hristiyanlık âlemine bir bildiri yayınlayarak, Türklerin İstanbul surlarına kadar geldiğini, Bizans'ın bütün beldelerini istila ettiğini söyleyerek, onları Haçlı Seferine çağırmıştır. Fakat bazı siyasi karışıklıklar sebebiyle bu sefer, yirmi sene sonra gerçekleşecektir.

Anadolu fatihi Kutalmışoğlu'nun yaptığı fetihler artık ses getirmeye başlamıştı. Asırlarca sürecek olan Haçlı Seferlerinin temelleri bu sıralarda atılıyordu. Gayeleri, Türkleri Anadolu'dan atmak ve geldikleri yer olan Asya'ya geri sürmekti. Yüzyıllardır süren bu gaye günümüzde de devam etmektedir.

Öte yandan, Bizans'ın adaletsiz ve baskıcı yönetimi, bitip tükenmek bilmeyen iç buhranlar halkı bezdirmişti. Bu sebeple çeşitli ırklardan oluşan yerli halklar da (Ermeni, Süryani vb.) Süleyman Şahın yönetimini kabul ettiler. Ayrıca büyük arazi sahiplerinin hizmetinde çalışan ve esir muamelesi gören köylüler, hürriyetlerini elde ettikleri gibi, uygulanan toprak rejimiyle de toprak sahibi oldular.

Daha sonraki yıllarda Süleyman Şah, Marmara havzasındaki diğer şehirler ile Kocaeli Yarımadası'nı da alarak İstanbul Boğazı'na kadar dayandı.

Bu sıralarda Bizans'taki taht kavgalarından da istifade etmesini bilen Kutalmışoğlu, devletini güçlendirerek, 1078'de karargâhını Üsküdar'a kurdu.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 68

1080’de Süleyman Şah, Boğazın Anadolu yakasına gelir. Burada bir gümrük idaresi kurarak, geçen gemilerden vergi alır.

Böylece Bizans'ın Boğazdaki hâkimiyetine son verir. Bu suretle de Kocaeli'nin kilidi Türklerin eline geçer. Alexis Kommenos 1081'de imparator olunca, ilk iş olarak Süleyman Şah ile bir anlaşma yaptı. Zira prenslik devri sırasında yaptığı savaşlarda Türkler ile baş edilemeyeceğini anlamıştı. Bunun üzerine iki devlet arasında bugünkü Kartal Maltepesi sınır kabul edilerek sulh yapıldı. Süleyman Şah, bu sulhtan sonra imparatorluk emrine yedi bin kişilik bir Türk birliği göndererek Arnavutluk ve Teselya'da, Bizans'ın düşmanlarına karşı kullanmasına izin verdi.

Bütün Avrupa'nın bir araya gelerek tertip edecekleri Haçlı Seferlerini, deha sahibi bu devlet adamının, büyük ferasetiyle önceden hissetmiş olduğu muhakkaktır. Ortodoks Bizans âlemini, Katolik Avrupa'dan ayrı tutmak istiyordu ki; değişmez Türk siyaseti olarak, dört asır sonra Fatih Sultan Mehmed tarafından da aynısı tatbik edilecektir.

Anadolu'da Bizans hâkimiyeti çökünce Fırat boylarında ve Kilikya'da birtakım Ermeni reisleri türedi. Bunlar, Anadolu Selçuklu Devleti'nin doğu ve güneydeki İslâm ülkeleri ile olan irtibatını kesiyorlardı. Süleyman Şah 1082'de doğuya doğru ilerleyerek Adana, Tarsus ve çevre şehirleri 1083’te fethetti ve bütün Çukurova'yı idaresi altına aldı. Bizans tarihçileri artık bütün Anadolu'nun Türklerin eline geçmiş olduğunu yazmaktadır.

Fetihler

Süleyman Şah batı ve doğuya seferler yaptıktan sonra güneye inmeye karar verir. Zira Anadolu'nun sınırlarını güneyden de güven altına almak gerekiyordu. Bu gayeyle Antakya'ya doğru yöneldi ve geldiğinin fark edilmemesi için

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 69

yalnızca geceleri ilerleyerek şehre vardı. Böylece stratejik öneme haiz ve güçlü kaleleri olan bu şehri almayı başardı. Aynı taktiği Süleyman Şahtan sonra hükümdar olanlar da Haçlı Seferlerinde tatbik edeceklerdi. Müslüman Türk hükümdarına yaraşır şekilde halka "eman" vererek, alınan esirleri salıverdi. O, Türk askerlerine "Hristiyan halka iyi davranmaları, onlardan hiçbir şey almamaları ve halka adil davranmaları için" bir emirname çıkarttı. Süleyman Şah daha sonra İslâm geleneğine uygun olarak, şehirde bulunan bir kiliseyi camiye dönüştürdü.

Bu durum, Türklerin şehri hâkimiyetleri altına aldıklarının bir deliliydi. Bununla beraber camiye çevrilen kilisenin yerine, Müslüman Türk hükümdarlarının ve halkının diğer milletlere olan hoşgörü ve alçak gönüllülüğünün bir nişanesi ile inançlarının kalplerinden süzülen bir katresi olarak, iki yeni kilisenin yapılması için izin verildi. Devrin ünlü şairi Muhammed Ebiverdi, bu fetih hadisesini şu kasidesiyle ölümsüzleştirmiştir:

"*Kumla kaplı hiç basılmamış bir tepe üzerinde kumral altın yelesi ateş gibi parladı. Sur ve kalelerini İskender'den beri genişleten Bizans'ın Antakya'sını fethetti.*"

Daha sonra Süleyman Şah, İskenderun ve Antep şehirleri başta olmak üzere bugünkü Hatay ve civar vilayetlerinin tamamını fethetti. Kumandanlarından Buldacı Bey 1085'te başladığı fetihlerini sürdürerek, Maraş, Elbistan ve çevresini almayı başardı. Bu tarihlerde Anadolu birliği kurulmakla beraber, Avrupa'da Anadolu'nun adı " Turguie=Türkiye" olarak geçmektedir. Bundan sonraki yıllarda da cihadını sürdüren Süleyman Şah, fetihlerine devam etti. Ancak bu fetih hayatı, diğer bir Türk hükümdarı olan Tutuş Bey ile aralarında geçen hâkimiyet mücadelesiyle son bulmuştur. Büyük Sel-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 70

çuklu Hükümdarı Melikşah, bu kıymetli devlet adamı ve kumandanının şehit olmasından müteessir olmuş, kardeşi, Tutuş Beye çok sert bir mektup göndermiştir.

Son Birkaç Söz

Süleyman Şahın fetihlerle dolu hayatı incelendiğinde, gayesine ulaşabilmek için büyük bir azim ve sabırla davasına sarıldığı ve hiçbir zaman yılmadığı görülecektir. Stratejik ve büyük öneme hâiz yerleri seçme, yaptığı planlarla buraları fethetme ve oralarda uyguladığı adil idare; onun aynı zamanda bir kumandan ve bir idareci olarak da büyük bir dehâ, güçlü bir iradeye sahip dirayetli bir devlet adamı olduğunu göstermektedir.

Fetihlerde izlediği yollar, daha sonraki yüzyıllarda büyük bir ihtişam ile dünya ilim, kültür, iktisat ve içtimaî hayatına damgasını vuracak ve çığır açacak olan Osmanlı padişahlarına da örnek olmuştur. Kutalmışoğlu Süleyman Şah zamanında da, kendinden önceki ve sonraki Türk idarecilerinin dönemlerinde olduğu gibi halk; ister Müslüman, ister gayrimüslim olsun bütün insanlar bu güçlü, hoşgörülü ve adil idare altında huzurlu yaşamışlardır. Anadolu'ya İslâm ve Türk mührünün vurulmasında çok mühim bir mihenk taşıdır Kutalmışoğlu Süleyman Şah. O bize aynı zamanda, idealist olmanın, bütün insanlığa faydalı olmanın dersini verdiği gibi; bir idareci ve kumandan olarak da yol göstermektedir.

Bu büyük Müslüman-Türk komutanı, şimdi üzerinde Türk bayrağı dalgalanan Suriye'de Caber Kalesi'nde yatmaktadır. Muallim Naci, ona karşı vazifesini şöyle dile getirir, *Ben bir Türküm unutmam Caber'i, Türk olan, kadirşinas olmak gerek. Var yeri gitsem ta mezâr-ı Türk'e.*

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 71

Bir Cuma günü minberde, mütebessim bir çehreyle insanların karşısına çıkmanın faziletini anlatan hatibin sözlerinden kendisine nasihatte bulunduğunu anlayan Sultan Selahâddin, "Hocam Kudüs işgal altında iken ben nasıl gülümseyebilirim?" diyordu.

Selahâddin Eyyubî

Selahâddin Eyyubî'nin tarih sahnesine çıkışı ve askerî başarıları:

Asıl adı Ebû'l Muzaffer, Melikkü'n-Nâsır Sultan Yusuf Selahâddin İbn Eyyûb'dur.

XII. asırda Irak bölgesine gelen Sultan Selahâddin'in babası Necmeddin Eyyub, Zengîlerin hizmetine girerek Musul'a vali olurken, Selahâddin'in amcası Şirkuh da, Zengîlerin ordu komutanı olur. Eyyubî ailesinin şöhretinin yükselmeye devam ettiği tarihlerde dünyaya gelen Selahâddin (1138), gençlik yıllarının başında Nureddin Zengî'nin hizmetine girer (1167). Haçlıların Mısır'a saldırması üzerine Fatımîler, Nureddin Zengî'den yardım istediğinde, Selahâddin, Kahire savunmasında dikkatleri üzerine çeker. Fatımî vezirinin ölümü üzerine, amcası Şirkuh adına Mısır'a vezir olan ordu komutanı Selahâddin, amcasının ölümüyle fiilen vezir olur (1169).

Kısa bir süre sonra Fatımî halifesinin de ölümü üzerine, Mısır idaresine tamamen hâkim olur (10 Eylül 1171). Bu arada Suriye bölgesinde hâkimiyetini sürdüren Nureddin Zengî'ye bağlılığını devam ettirir. Bizanslılarla iyi münasebetler kuran ve Kuzey Afrika'ya seferler düzenleyen Sultan

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 72

Selahâddin, Mısır civarında emniyeti sağlarken, gelecekte yapacağı seferler için malî kaynaklar temin eder. 1174'te Nureddin Zengi'nin vefatıyla bölgede tam bağımsız hâle gelen Sultan Selahâddin, Eyyubî Devleti'ni kurarak tam bağımsız hâle gelir.

Selahâddin Eyyubî bağımsız bir devlet kurduktan sonra, on yıllık mücadele ile Mısır, Suriye ve Filistin'de birliği ve asayişi kurmayı başarır; kendisini iki defa öldürmeye kalkışan Bâtınîleri Suriye'den temizler. Yemen'den Malatya ve Malazgirt'e kadar uzanan geniş bir coğrafyada devlet kuran Sultan Selahâddin, Selçuklularla iyi münasebetler içerisine girerken, Abbasî halifesine karşı bağlılığa gölge düşürmez.

Selahâddin Eyyubî, şahsî faziletleri, siyasi ve askerî meziyetlerinin yanında akla durgunluk verecek nice üstün sıfatları kendisinde toplayan örnek insandır. Şüphesiz onu devleştiren hususların başında da onun ciddi bir muhasebe şuuruna sahip olması gelir.

Bu ve benzeri meziyetleriyle o, doğu âleminde "Büyük Sultan", batı nazarında ise gerçek bir kahraman olarak kabul edilmiştir. Batılılar onun mertliğine ve dürüstlüğüne karşı hayranlıklarını gizleyememişlerdir. Champdor'u eserinin adını "Seladinle plus pour heros de I'slam (İslâm'ın en büyük kahramanı Selahâddin)" şeklinde koymaya sevk eden bu mert ve "şövalye" ruhudur.

Selahâddin'in harp ve siyaset tarihine baktığımızda dünya erkân-ı harplerini hayrette bırakacak bir üstünlük göze çarpar. Dünya çapındaki şöhretini Belbis Kalesi'ni fethederek çevresine hissettirmiş; Kudüs'ü Haçlıların elinden alarak da bu haklı şöhrette doruğa ulaşmıştır.

Kudüs kralı ile karşılaşmasında iki ordu arasındaki muvazenesizliği gören Selahâddin'in askerleri geri dönmek is-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 73

terler. İçlerinden yalnızca Selahâddin "Mademki ölümden korkuyoruz, niçin evlerimizde oturup çoluk çocuğumuzla zevk ve safa içinde yaşamıyoruz? Sultandan ulufe aldık, askerliğe girdik. Bizim vazifemiz düşmanın azlığını ve çokluğunu mukayese etmek değil, onun karşısına çıkmaktır." diyerek ileri atılmıştır. Selahâddin'in bu davranışı askerin ruh haletini değiştirmiş ve önceki düşüncelerinden ötürü onları mahcubiyet içinde bırakmıştır. Bu durumda şaha kalkan asker kendinden beş misli fazla olan düşmanı bozguna uğratmış ve yeni hamle, yeni zaferlere inancını pekiştirmiştir.

Selahâddin Eyyubî, siyasi tarihe, Haçlı mukavemetini ilk kıran kumandan olarak imzasını atarken, dünya tarihinde çok büyük ve sağlam değişmelerin meydana gelmesine de sebep olmuştur. Böyle büyük işi gerçekleştirirken bile hasımlarında hiçbir zaman görülmeyen "Adalet ve merhamet"ten hiç ayrılmamıştır. Bunun içindir ki onun büyük ismi hâlâ dünyanın her tarafında, insanlığa övünme vesilesi olan belli sayıdaki büyüğün şanlı isimleriyle beraber hürmet ve hayranlıkla anılır. Kudüs ve havalisini fethettiği zaman Frenklere karşı davranışı, başta Erakles olmak üzere Avrupalı tarihçiler tarafından da alkışlarla karşılanacak kadar, derin ve hayranlık uyaracak mahiyettedir.

Başarı zincirleri uzayınca, Selahâddin, kendini (hiç istemediği halde) devletin başında bulmuştu (1165). Bu durumda daha önce de tam anlamıyla yaptığı gibi, gene kendini vazifelerinin esiri bilmiş ve bu inancın kuvvetiyle her türlü beşerî arzulardan yüz çevirerek kendini milletine adamış ve bu uğurda yapılması gereken her şeyi yapmıştır.

Selahâddin hayatında prensibi olarak benimsediği sade yaşamayı sonuna kadar devam ettirmiş ve her şeyin sahibi

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 74

olan Zat'a, vaktinin çoğunu ayırarak en büyük bir erkân-ı harp olmayı en büyük sofilikle cemetmiştir.

İşte bizim burada temas etmek istediğimiz nokta da Selahâddin'in bu yönüdür. Yani siyasi ve askerî hayatının ötesinde onun bilinmeyen başka cepheleri...

Selahâddin Eyyubî'yi başarıya ulaştıran, hatta düşmanlarına dâhi sevdiren hasletlerinin başında müsamahakârlığı, cömertliği, merhameti ve insanî duyguları gelmektedir. Cömertliği ve anlayışlılığı sayesinde etrafındakileri kendine bağlamış, insanî duyguları, haksız kan dökmesine ve zulüm etmesine mâni olmuştur. Mesela, zabıta memurlarının o zamana kadar bir zulüm zindanı olarak kullandıkları hapishaneyi ıslah ederek ve ilim yuvası hâline getirerek, ülkeleri fethetmenin zulüm ve düşmanlıkla değil, ilim ve irfanla olacağını göstermiştir.

Tarihlerin ittifakıyla gittiği her yere adaleti götüren Selahâddin Eyyubî, adil idaresine boyun eğenleri her yönden memnun etmiştir. Mesela, kendisinden şikâyet eden bir kişi ile beraber hâkimin karşısına çıkacak kadar adaletperver olduğunu göstermiş ve dostu-düşmanı hayran bırakmıştır.

Bir gün adamlarından biri, bir deveci hakkında haksız iddiada bulunmuş. Bunun üzerine Sultan "Mahkemeye şikâyet kapısı herkese açık. Ben inzibatı temin etmekle mükellefim. Mahkeme senin hakkında gerekli kararı verir." diyerek adaletin nasıl tatbik edildiğini tüm vicdanlı gönüllere göstermiştir.

Bundan ötürü yerli Hristiyanlar ve Musevîler onun idaresini, dindaşları Frenklerin idaresine tercih etmişlerdir. Kendisi ile harp halinde olan gayrimüslimler, onun ahdine vefası, misafirperverliği, kadınlara ve çocuklara davranışları karşısında takdirlerini gizleyememişlerdir.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 75

İlim ve kültür hayatı bakımından da fevkalade bir istidat ve isteğe sahip olan Selahâddin Eyyubî, mütevazı, dürüst ve mücadeleci şahsiyetini ilim ve irfanla mezcetmesini bilmiş nadir şahsiyetlerdendir. Edebiyat, dil, sosyoloji, fen ilimleri ve din sahalarında büyük şahsiyetler yetişmiştir. Başta Selahâddin, âlimlerle sohbeti her şeye tercih ediyordu. Alışkanlık hâline getirdiği kitap inceleme ve edebî tartışmaların lezzetinden bir türlü ayrılmak istemiyordu.

Bu devirdeki ilmî faaliyetlere göz attığımızda, tarih ilminin oldukça inkişaf etmiş olduğunu görürüz. Bu sayededir ki o zamana ait çok geniş bir bilgi hazinesine sahibiz. Yazılan tarihler içinde siyasi ve askerî hadiselerden başka, idareden, malî teşkilattan, kültür hayatından, siyaset ve harp sanatlarından bahseden eserler de yazılmıştır.

Her türlü bencillikten ve gururdan uzak oluşu, yakınlarına ve tebaasına karşı çok anlayışlı, müsamahakâr ve cömert davranışı sayesinde etrafındakilerden ve halktan daima sevgi ve hürmet görüyordu. Fatımî sultanlarının yüz otuz senede biriktirdiği onca hazineleri eline geçince, kendine bir kuruş dahi almayarak asker ve halka dağıtmış ve herkesin gönlünü fethetmişti.

Bu mevzuda bir diğer hadise de Şam'ı zapt etme esnasında olmuştur. Selahâddin, Şam'ı aldıktan sonra iç kalede buldukları hazinelerin hepsini kendi maiyetinde olanlara mükâfat olarak dağıtmış ve gene kendisine bir dirhem dahi almamıştır.

İmadeddin onun cömertliği hakkında şöyle diyor: "Bindiği atı ya birine hibe edilmiş veya hibe edilmek için vaat edilmiş olurdu. Harbe gittiği zaman kendi atını askere vererek başkalarından at isterdi. Herkes onun atına biner, iyiliğini beklerdi."

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 76

Vefat ettiği zaman geride bıraktığı mal varlığı sadece 1 Mısır dinarı, 37 Nasirî dirhemiydi. Orduları dize getirip ülkeler fetheden Selahâddin Eyyubî vefat ettiği zaman geride bir ev bile bırakmayacak kadar halkının içinde ve Hak hoşnutluğunun peşinde bulunuyordu.

Onun şahsiyeti hakkındaki mütalaamızı Abdullatif el Bağdadî'nin Kudüs'te onu ziyareti münasebetiyle kaydettiği şu satırlarla bitirmek istiyoruz:

"Huzuruna vardığımızda gözleri heybet, kalpleri muhabbetle dolduran bir hükümdar gördüm. Arkadaşları ona benzemeye çalışıyorlar, birbirleriyle iyilikte yarış yapıyorlardı. Yanına vardığım gece meclisini âlimlerle dolu buldum. Bu âlimler çeşitli ilim dallarında konuşuyorlardı. İnsanlar onda, peygamberlerde görülen meziyetlere benzer şeyler görüyorlardı. Ondan başka bir hükümdarın ölümüne insanların çok üzüldüğünü görmedim. İyi-kötü, Müslim- gayrimüslim herkes tarafından sevilirdi."

Selahâddin Eyyubî, günümüzde olduğu gibi, gelecek asırların tarihçileri tarafından da ehemmiyetle üzerinde durulacak ve insanlığın hayalinde örnek bir sultan olarak yaşayacaktır.

Selahâddin Eyyubî'nin Haçlılarla Mücadelesi

Mısır, Suriye ve Irak'ın kuzey taraflarında birliği sağlayan Sultan Selahâddin, bundan sonra bütün çalışmalarını Haçlılara karşı mücadele üzerinde yoğunlaştırır. Önce Mercu'l-Uyûn'a hareket eden Sultan, orada Haçlıların işgal ettiği Beytü'l-Ahzân Kalesi'ni fethederek buradaki esirler kurtarılır. Haçlıların isteği üzerine yapılan sulha rağmen onların İslâm topraklarına yeniden saldırdığını gören ve bölgeye yeni bir Haçlı kuvveti gelmekte olduğunu haber alan Sultan

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 77

Selahâddin, bunların karşısına çıkar. Hittin Tepesi'ne çekilerek burada savunmaya geçen Kral Guy ve Raymond emrindeki şövalyelerle yapılan savaşta Haçlılar büyük miktarda zayiat verir (4 Temmuz 1187).

Bu askerî zaferden sonra Lübnan bölgesinde başta Beyrut olmak üzere pek çok şehri peş peşe Haçlılardan geri alan Sultan Selahâddin, Kudüs'ü kuşatır. Hittin Savaşı'nda kuvvetlerinin büyük bir kısmı imha olan Haçlılar aman dilerler. Kudüs'e kan akıtmadan affedici bir hükümdar olarak giren sultan, Haçlıları fidye karşılığında serbest bırakır. (2 Ekim 1187)

III. Haçlı Seferi ve Selahâddin Eyyubî

Selahâddin Eyyubî tarafından Kudüs'ün işgalden kurtulması üzerine, Avrupa Hristiyan dünyası harekete geçer. Alman, Fransız ve İngiliz şövalyelerinden meydana gelen bir orduyla hareket eden Avrupalılar, III. Haçlı Seferine çıkarlar. Haçlılar iki yıl Akka'yı kuşatma altında tutmalarına rağmen bir başarı elde edemezler. İki ordunun kıyasıya çarpıştığı bu harp sonunda Selahâddin Eyyubî, karşı taraftan gelen sulh teklifini kabul eder.

Buna göre, bir miktar esirin iadesi ve iki yüz bin dinar fidye karşılığında Müslümanlar şehri boşaltacaklardır. Ancak bu anlaşma şartlarına ihanet eden İngiltere Kralı Richard, şehir dışında yakaladığı Müslümanlardan üç bin kadarını kılıçtan geçirir. Bunun üzerine Sultan Selahâddin, Haçlılarla yeniden çarpışmaya karar verir. Kalabalık düşman kuvvetleri karşısında pek çok şehit verilmesine rağmen, Müslümanlar, Kudüs'ü tekrar Haçlılara kaptırmamak için gayret gösterirler.

Bu arada çok sayıda şövalyenin öldüğünü ve askerlerinin iyice yıprandığını gören Richard, yeniden sulh teklifinde bulunur. Bu anlaşmaya göre, Sur ile Yafa arasındaki sahil boyu

Haçlılara verilecektir. III. Haçlı Seferinde de bir sel gibi etrafı yakıp yıkan Haçlılara karşı direnen Selahâddin bu defa Haçlıların Kudüs'e girmelerine imkân vermedi. Mücadelesini devam ettirdiği sırada, hastalandığı için istirahata çekildi. 22 Şubat 1193'te, elli beş yaşında vefat etti. Vefatına az zaman kala, bir parça bezden ibaret olan kefenini bir kargının ucuna taktırarak günlerce sokaklarda dolaştırmış ve "Ey insanlar! Geniş ve zengin ülkelere sahip Selahâddin, mezara ancak bu kefeni götürecektir." demiştir.

Örnek bir şahsiyet olarak Mısır'da idareye hâkim olduğu andan itibaren, düşüncelerini, hazırlıklarını ve maddî imkânlarını Haçlıların işgal ettiği toprakları kurtarma ve Kudüs'ü geri alma üzerinde yoğunlaştıran Sultan Selahâddin, sulh ve sefer anında askerlerinin yanından bir an ayrılmamış, bazen bir-iki gün yemeği dahi unutur hâle gelmişti. Biricik oğlunu kaybetmiş bir annenin her yerde oğlundan bahsetmesi gibi, yanına her gelene hemen Kudüs'ü kurtarma konusunu açan sultanın yüzünde tebessüm dahi görülmüyordu.

Bir Cuma günü minberde, "insanların karşısına mütebessim bir çehreyle çıkmanın faziletini" anlatan hatibin sözlerinden kendisine nasihatte bulunduğunu anlayan Sultan Selahâddin, "Hocam, Kudüs işgal altında iken ben nasıl gülümseyebilirim." diyordu.

Ömrünü çadırda geçiren Selahâddin Eyyubî, kendisi için bir saray yapılmasını teklif edenlere karşı, Mescid-i Aksa işgal altında iken, böyle bir şeye razı olamayacağını ifade etmiştir. Doksan senelik bir işgalden sonra Kudüs'ü kurtaran Sultan Selahâddin, bu uğurda daha önce mücadele ile bir ömür geçiren ve kendisini yetiştiren Nureddin Zengî'nin yıllar önce yaptırmış olduğu minberi Halep'ten getirterek Mescid-i Aksa'ya yerleştirir.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 79

Selahâddin Eyyubî'nin bir komutan olarak kazanmış olduğu harplerden elde edilen ganimetlerden kendi hissesine hiçbir pay almadığını ve kan dökücü bir insan olmadığını yabancılar da doğrulamaktadır. Sobernheim şöyle diyor: "Zekâsı ve dindarlığı üzerinde kurulmuş bulunan iktidarı, sarsılmaz halde idi. Her türlü hırs ve tamah ona yabancıydı. Biri, Fatımî halifesi el-Azid'in ve diğeri Atabey Nureddin'in ölümünde olmak üzere, iki defa büyük servetler elde etmek fırsatını buldu. Halifenin hazinelerini askerlerine dağıttı; Nurettin'in servetine dokunmadı; onu oğlunun emrine bıraktı.

Şahsî olarak, Haçlılara ve idaresine tâbi Hristiyanlara kötü davranmayan Sultan Selahâddin'in Haçlılara karşı askerî başarılarından sonra bölgedeki Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki münasebetler iyileşmiştir. Selahâddin, hakikaten asla boş yere kan dökmemiş ve çok defa esirleri serbest bırakırken veya verdiği hediyelerinde âlicenap bir şahsiyet olduğunu göstermiştir."

Haçlıların doksan sene önce Kudüs'ü işgal ederken yetmiş bin Müslümanı kılıçtan geçirmesine rağmen, muzaffer bir komutan olarak karşılarına geçen Sultan Selahâddin, intikam alma yerine onlara iyi muamelede bulunmuştur. Zaten İslâm tarihinin çeşitli dönemlerinde de görülebileceği üzere, Müslümanlar kendilerine kan kusturan hasımları karşısında hep hoşgörülü davranmışlardır. Burada şu soru akla gelebilir; Müslümanlar üzerinde siyasi ve askerî gücü elde eden muhalif cephe, daha önce Müslümanların kendilerine yaptıkları centilmen davranışları hatırlamış mıdır?

Tarih bu sorunun cevabını verebilir, ancak burada hatırlanması gereken husus, Müslüman, yaptığı her hayrın karşılığını Allah'tan manevî mükâfat olarak beklemek durumundadır. Başkalarının onlara kötü davranması, kendileri için

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 80

bir ölçü olamaz. İlâhî beyan öyle der: "Herhangi kavme (size yaptığı zulümden dolayı) olan kininiz, sizi onlara zulmetmeye ve onlara karşı haddi aşmaya götürmesin, (aksine, size kötülük etseler dahi, onlar hakkında) adaletli davranın. Affetmeniz, takvâya daha yakındır." (Mâide Sûresi, 5/8) Dost-düşman tüm tarihçilerin ortaya koyduğu üzere, Müslümanlar, harp sırasında ve sonrasında mağlup ettikleri düşmanlara veya himayesine giren toplumlara karşı yüksek insanî davranışlar göstermişlerdir.

Onların bu davranışı, yapılan harplerin başkalarını sömürme ve insanları imha etme maksatlı olmayıp; ya bir meşru savunma veya topyekûn insanlığı medeniyetten nasipli kılmak maksadına yönelik bir gayretin sonucu olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Sultan Selahâddin'in bir harp gecesinde Allah'a arz ettiği yakarışları da bu düşünceyi doğrulamaktadır:

"Allah'ım... Bilirsin ki ben bu harplere şöhret ve mevki için atılmadım. Tek gayem, Senin ismini yüce tutmak ve bu yolla yeryüzüne gerçek adaleti, ahlak ve fazileti yaymak, insanları birbirine kardeş etmektir. Bütün maddî kuvvetimiz kesildi. Sadece Sana güveniyoruz. İmânımızda en ufak bir sarsıntı olmadı ve olmayacak da. Bedir kahramanlarına olan yardımını bizden de esirgeme!"

Selahâddin Eyyubî, "Hakk'ı kuvvette gören, cismanî yaşayışı gaye bilen, zulüm ve gadirden lezzet alan ve kendilerini yarı ilâh gören şartlanmışlara karşı, Hakk'ın ihyası, düşünce hürriyetinin ikamesi, mazlum ve mağdur ahlarının dindirilmesi, zayıf ve güçsüzlere melce" (sığınak) ve dayanak olunması yolunda mücadele etmiş…" ender şahsiyetlerdendir.

Hindistan'da kalsa veya Cengiz'e bağlılık arz etseydi çok rahat bir hayat sürecekti. Fakat o "İzzetle ölmeyi, zilletle yaşamaya" tercih eden zirve insanlar halkasındandı.

Celâleddin Harzemşah

Aral Gölü'ne akan Ceyhun Nehri'nin güneyine doğru uzanan topraklar Harizm adıyla anılır. Bu bölge Orta Asya tarihinin politik, ekonomik, kültürel hayatında çok önemli bir rol oynamıştır.

Harzem sülalesinin atası Anuş-Tigin'dir. Büyük Selçuklu sarayına köle olarak girmiş, ancak oğulları istidatları dolayısıyla Harizm bölgesine vali tayin edilmişlerdir. Kurdukları devlet zamanla Maveraünnehir'den Irak'a kadar uzanmıştır.

Bütün Orta Asya'yı kana bulayan Cengiz, Harzemşahlar sınırında gözükmede gecikmedi. Buhara ve Semerkand gibi ilim ve kültür merkezlerini yerle bir etti, halk kılıçtan geçirildi. Harzem hükümdarı Alâeddin mağlup oldu ve sığındığı Hazar kıyılarında ıssız bir adada öldü. (1220)

Alâeddin'in dramatik ölümüyle oğlu Celâleddin bu uygun olmayan şartlarda babasının yerine geçti.

Celâleddin Harzemşah küçük bir birlikle Hazar kıyılarından Cengiz'e karşı yola çıktı. Cengiz bunu öğrenince bu küçük ama ateşîn birliği yok etmek için üzerlerine bir ordu sevk etti. Birbirine kenetlenmiş, kaynaşmış bu grup birkaç kez Moğolları yenmeyi başardı.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 82

Gönderdiği ordunun Celâleddin Harzemşah tarafından bozguna uğratıldığını gören Cengiz bizzat ordusunun başında harekete geçti. Celâleddin'i İndus Nehri civarında kuşattı. Celâleddin çok az bir kuvveti olmasına rağmen Moğol ordusunun merkezine saldırdı. Merkez kuvvetleri dağılan Cengiz, atına binerek kaçtı. Ancak ihtiyat kuvvetlerinin harbe girmesiyle durum değişti. Moğol çemberinin çok daraldığı ve kurtuluş ümidinin kalmadığı anda Celâleddin atını nehrin azgın sularına sürdü. Karşı sahile, Hindistan topraklarına çıktığında yanında çok az insan vardı.

Burada da boş durmadı. Kendisine katılan yerli Müslüman askerlerle Racalara karşı mücadeleye koyuldu. Celâleddin'in Hindistan'daki faaliyetleri tekrar toparlanma ve güçlenme devri olmuştur. Hindistan'da geniş bir sahaya hâkim oldu. Fakat asıl rakibi Moğollardı ve süratle Hint topraklarını terk etti.

"Babamın vefatından beri çektiğim eziyetleri dağlar kaldıramaz. Bugün, o geniş dünya bana dar geliyor." ifadeleri karşılaştığı zorlukları göstermektedir. Fakat bütün bunlar, hayatını milletinin saadetine vakfetmiş Celâleddin'in Moğollara karşı muvaffakiyetinde, inkıyat, sebat ve sadakatin önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Diğer türlü gidip hedefe varma mümkün değildir. Nitekim, "hanlar, melikler ve emirler boyunlarında kefenleri olduğu halde, onun önünde diz çöktüler ve bağlılıklarını arz ettiler. Buna mukabil Sultan harp meclisinde ölünceye kadar savaşacağına yemin etti." (Nesevî, Sîrat al Celâleddin Mengübirti)

Harzemşah, Moğolları durdurmak için stratejik önem taşıyan Azerbaycan'a girdi. Devletin enkazından koparabildiği ve kurtarabildiği kısımlarla yeni baştan kurduğu devlete Azerbaycan'ı merkez yaptı. Müdafaa hattını kurabilmek

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 83

için Gürcistan'ın Tiflis dâhil birçok müstahkem mevkilerini ele geçirdi.

Fakat bu esnada talihsiz bir hadise oldu. Ahlat'a hâkim olma yüzünden Anadolu Selçuklu Hükümdarı Alâeddin Keykubad'la Yassıçemen'de karşı karşıya geldi ve mağlup oldu. Daha kötüsü ordusunu kaybetti. Bin bir emekle Moğollarla hesaplaşmak için yıllarca hazırladığı ordusu artık yoktu. Moğolların korku kaynağı Celâleddin idi; onu uzaktan uzağa devamlı bir şekilde kontrol ediyorlardı.

Moğollar bu fırsatı kaçırmadı. Onu kesinlikle ortadan kaldırmağa kararlı idiler ve harekete geçtiler. Moğollar geçtikleri yerleri yakıp yıkıyorlardı. Buna mukabil Celâleddin Harzemşah'ın elinden bir şey gelmiyordu. Kışı Mukan Dağları'nda geçirdi. Elçisi Nesevî, sultanın memleketinin kaybına ve Moğol ilerleyişi karşısında bir şey yapamamanın ıstırabına ağladığını yazar. Defalarca planları alt üst olduğu hâlde yılgınlık göstermedi. Civar hükümdarlara haber göndererek Moğol afetine karşı bir set vazifesi yaptığını, şayet kendisi ortadan kalkarsa bu afetin Irak, Anadolu ve Suriye'yi tıpkı Maveraünnehir ve Horasan gibi mahvedeceğini bildiriyor ve yardım etmelerini rica ediyordu. Ancak bu rica kabul edilmedi. Hakikaten bu set yıkıldıktan birkaç sene sonra Moğollar bu ülkeleri ele geçirecekler ve yarım asırdan fazla bu ülkelerde gözyaşı ve kandan başka bir şey görülmeyecektir.

Celâleddin Harzemşah, Diyarbakır'da adım adım takip edildi. Dicle Köprüsü civarında bir baskınla maiyeti öldürüldü. Harzemşah Meyyafarikin'e (Silvan) çekildi. Kendini takip eden Moğol süvarilerini tek başına dağıttı ve dağlara sığındı. Tırmandığı sarp dağlarda şehit edildi. Yıllarca süren amansız takip nihayet sona ermişti. İslâm kahramanından geriye kalanlar ise atı, eğeri ve kılıcı idi.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 84

Hindistan'da kalsa veya Cengiz'e bağlılık arz etseydi çok rahat bir hayat sürecekti. Fakat o "İzzetle ölmeyi, zilletle yaşamaya" tercih eden zirve insanlar halkasındandı. Cesedi dağlardan indirilerek Meyyafarikin'e defnedildiyse de bugün mezarı bilinmemektedir. O da yeri, izi belli olmayan kutlular kervanına katılmıştı.

Bütün İslâm Türk tarihinin en bahadır ve üstün meziyetli şahsiyetlerinden olup Moğollara karşı yapılan savaşın bayraktarı ve kahramanı oldu.

Türkistan, Hindistan ve Irak arasındaki çok geniş sahada Moğollara karşı koydu. Bütün ömrü mücadele ile geçti. Ayakta durabildiği, nefes alabildiği sürece mücadele etmesi gerektiğine inanmıştı. En tehlikeli anlarda azim; ümit ve inancını asla kaybetmemişti. Dava ve silah arkadaşları ideallerinin yılmaz bendeleriydi. Nitekim onun ölümüyle Suriye'ye inecekler ve Eyyubîlerin daveti üzerine Kudüs'ü tekrar Haçlı hâkimiyetinden kurtaracaklardır.

Neslimize Celâleddin Harzemşah'ın aksiyonunu, dava ıstırabını, mücahede hattında sabitkadem olmasını, uğruna baş koyduğu davanın kara sevdalısı olarak ölüp gitmesini öğretebilecek miyiz?

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 85

Tarihimizi bilmek zorundayız. Hususiyle de Osmanlıyı bilmek, anlamak zorundayız. En azından tarihten ders almak için ecdadımızı öğrenmek zorundayız.

"Osmanlı" Derken

Biz, "Osmanlı" derken ve Osmanlıdan bahsederken, kesinlikle bunu bir ırkçılık düşüncesiyle yapmıyoruz. Elbette, böyle şanlı bir ecdadın evladı olmak ve böyle asil bir soy kütüğüne bağlı bulunmak bize onur verir; ancak bunun ırkçılıkla uzaktan yakından alakası da yoktur. Dense dense buna müspet milliyetçilik denir ki bu da kitap ve sünnet çerçevesi içindedir.

Evet, soy kütüğümüzle kıvanç duyuyoruz. Çünkü onlar kendilerine düşen vazifeyi hakkıyla ifa ederek, İslâm'a omuz vermiş ve dinî duygu, dinî düşünceyi kıtadan kıtaya taşımışlardır. Taşımış ve dokuz asır İslâm'ın bayraktarlığını yapmışlardır.

Osmanlı, Selçuklunun bir devamıydı. "Devlet-i Ebed-Müddet" mefkûresi Selçukluyla başladı. Bu ideal, Nizamülmülk'le mektep ve medreselere girdi. Dolayısıyla da, o dönem itibarıyla mükemmel ve mücehhez bir nesil yetişti. Selçuklunun da Osmanlının da mayasında böyle bir gaye-i hayal vardır ki onların metafizik gerilimleri bu kadar uzun sürebilmişti.

Hem biz niçin ecdadımızdan bahsetmeyeceğiz ki? Nesebini söylemenin suç olduğunu iddia eden de kim?

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 86

Hem onlar aleyhine bu kadar kampanya varken ve durmadan ağız dolusu küfürlerle onlara sövülürken, bizim onları müdafaa etmemiz neden suç olsun?

Osmanlı padişahlarını karalamak, bize bugüne kadar ne kazandırdı? Mazimizi inkâr hangi terakkiye vesile oldu? Köksüz bir nesil yetiştirmenin faturası önümüzde değil mi?

İnsafsızlığın da bir sınırı olur. Ancak; ecdadımız için insafsızlıkta sınır tanımak kadar dahi bir insaf gösterilmemiştir. Öyle ki iftiranın en iğrençleri kullanılarak dokuz asırlık şanlı tarih karalanmıştır. Bilhassa son altı asırlık bir tarih bütünüyle karalanmaya ve bir günah destanı gibi gösterilmeye çalışılmıştır.

Sorarım size, Osman Gazi vefat ettiğinde geriye ne bıraktı? Evet, o bütün bir hayat boyu çadırda yaşadı ve bir çadırda öldü. Elindeki imkânlarla o da bir sarayda yaşayabilir ve gününü gün edebilirdi. Ama o ve onun nesli böyle yapmadı; yapmadı ve pek çoğu itibarıyla ömürlerini at sırtında geçirdiler. Savaş meydanlarında can veren Osmanlı padişahlarının sayısı hiç de az değildir. Zaten, bu ideal ve yüksek düşünce bittiğinde, Osmanlı da bitmiştir. Süleyman Şah, Murad Hüdavendigâr, Yıldırım, Fatih, Yavuz, Kanunî hepsi de "İ'lâ-yı Kelimetullah" yolunda ölmüştür. Yavuz, hanımıyla bir arada olmaya fırsat dahi bulamamış ve hep bir muharebeden diğerine koşup durmuştur. Düşünün ki Yavuz'un sadece iki çocuğu olmuştur. Allah aşkına bu saltanat sürmek midir?

Tarihimizi bilmek zorundayız. Hususiyle de Osmanlıyı bilmek, anlamak zorundayız. En azından tarihten ders almak için ecdadımızı öğrenmek zorundayız. Bu gerçekleri dile getirmek bizler için sadece bir vazife ve mükellefiyettir. Bunun ırkçılıkla da hiçbir ilgisi ve alakası yoktur.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 87

Osman Gazi vefat ettiğinde geriye ne bıraktı? Evet, o bütün bir hayat boyu çadırda yaşadı ve bir çadırda öldü.

Osman Bey

Bir Menşûrun Düşündürdükleri

Menşur, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde padişah tarafından beylik ve komutanlıklara gönderilen ve bahis mevzuu şahsa rütbesinin yükseltildiğini bildiren fermandır. 1289 yılında, Selçuklu hükümdarı İkinci Gıyaseddin Mesud'un Osman Beye yolladığı menşurun bugünkü dile çevrilmiş ve kısaltılmış metni şöyledir.

"... Cenabıhak bana saltanat ihsan ederek emirlerini ve yasaklarını ifaya memur etti. Ben de bunun karşılığında büyük mansıpları makamları ve ulu rütbeleri ehlinden esirgemedim. Herkesi kabiliyet ve istidadına göre arzusuna eriştirmekten geri kalmayı caiz görmeyip İslâm memleketlerinde kendisine düşen hizmeti ifa eden, savaş meydanlarında nam kazanmış koca yiğitlerin her birine halli halince rütbe ve makamlarla riayet ve şefkat ettiğimden hiçbirinin hizmeti boşa gitmez.

İşte bu cümleden hizmetleri olan saadet mendi âlicah Osman Şah bin Erduğrul Bey ki bütün aşiret ve kabileleriyle gazayı ve cihadı ve kâfirlerle mücadeleyi iş edinmiştir. Müşrikleri, Allah'a ve ahiret gününe inanmayanları Allah'ın ve Resulü'nün menettiklerine uymayanları ve Hak diniyle dinlenme-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 88

yenleri uslandırmak hususunda Allah'ın emirlerine uymuş ve sürat ve celadeti avazesiyle âlem olmuştur-tanınmıştır.

....

Öyle zamanda da yetimlerin hakkını noksansız olarak ifa ettirsin ve Peygamberimizin şeceresinden olan seyyidleri aziz ve muhterem tutup kendilerine bağlı olmayı ve himaye etmeyi ahiret zahiresi eylesin. Peygamberimizin varisleri olan ulu ulemaya lütuf ve şefkatle muamele edip dinin bekasını ve kanunlarının icrasını onların varlığının bereketinden bilip rencide etmekten gayet endişe edip çekinsin. Sipahilere vazife ve ihsan kapılarını açıp lakin ifrattan ve tefritten uzak etsin. Çiftçileri ve ziraatla meşgul olanları himaye edip günden güne beldelerin imarı ve halkın refahı ile uğraşmaktan hâli olmayıp belde ve nahiyelerde ekilmemiş yer bırakmayıp şen ve şâdân kılsın.

Beş vakit ibadeti cemaatle ifa edip daima bilenlerle istişare ettikten sonra harp ve sulhun hangi şekli lazım gelirse o yola gitsin. Bilhassa Allah'a teveccühle, Peygamber (s.a.s)'e uyarak fırsatı kaçırmayıp İslâm gayreti için gece ve gündüz çalışıp boş durmasın.

....

Altı yüz seksen sekiz senesi şevval ayının ilk günlerinde Konya'da yazıldı."

Bu menşur, ecdadımızın İslâm'ı ne ölçüde idrak ettiğini, dünya hayatını nasıl gördüğünü ve sadece Allah (c.c.)'ın rızasını kazanmak ve İ'lâ-yı Kelimetullahı ifa etmek için nasıl bir gayret sarf ettiğini göstermektedir.

Ondan Geriye Kalanlar

Dünyanın en uzun ömürlü hanedanını ve en büyük devletlerinden Osmanlı Devleti'ni kuran Osman Gazi 1326 yı-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 89

lında ölünceye kadar, bir mercan sabrı içinde çalışmış, Bizans'tan karış karış kopardığı topraklarla Bizans'ın temellerini sarsarken, kendi müstakbel Cihan devletinin temellerini atmıştır. Ölüm döşeğinde bile bunları düşünüp Orhan Beye talimatlar vermiştir. Ölümü hengâmında sarf ettiği sözler Osmanlı tarihlerinde şöyle kaydedilmiştir:

İbn-i Kemâl: "Osman Gazi öleceğini bildi, oğluna vasiyet kıldı. Bursa Kalesi'nin içinde kurşun örtülü yeri gösterip "Beni şol görünen gümüş kubbenin altında defnedesin...'

İdris-i Bitlisi: "Ben ölüyorum, fakat esef etmiyorum. Adil ol, iyi adam ol, merhametli ol. Din-i İslâm'ı neşreyle. Yeryüzünde padişahların vazifesi budur. Ve Cenabıhakk'ın lütfuna işte bu suretle mazhar olunur. "

Mehmed Neşri: "Ve dahi bir nasihatim budur ki bir kimse sana Hak Teâlâ'nın buyurmadığı sözleri söylese, sen kabul etmeyesin. O'nun buyruğundan gayrı, iş işlemeyesin. Bilmediğini ulema-i şeriattan sorup öğrenesin."

Hoca Saadeddin Efendi: "Adaletle bu âlemi âbâd kıl. Asker ve mal ile gurur eyleme. İslâm'a aykırı iş etme. Bizim matlabımız din-i Huda'dır. Mesleğimiz râh-ı Huda'dır. Yoksa kuru mihnet ve kavga değil. Şah-ı cihan olmağı değil."

Aşıkpaşazâde: "Oğul, ben öldüğüm vakit beni Bursa'da şu gümüşlü kubbenin altına koy. Bir kimse sana Allah'ın buyurmadığı sözü söylese kabul etme. Eğer bilmezsen Allah ilmini bilene sor."

Bu münasebetle oğlu Orhan'a söylediği:

"Osman Ertuğrul oğlusun
Oğuz Karahan neslisün
Hakk'ın bir kemter kulusun
İslambol'u al gülzâr yap."

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 90

beyitleri İstanbul hasretini ve idealini yansıtması bakımından kayda şayandır.

Mehmed Hemdemi Solakzâde: "Adalet ve gaza ve cihada müteallik nice vasiyet edip, O gaziler sultanı vâsıl-ı rahmeti rahman oldu."

68 yaşında vefat eden Osman Gazinin mirasını paylaştırmak için oğulları Orhan Bey ile Alâeddin Bey çağrıldı. Acaba miras olarak ne bırakmıştı, ondan geriye neler kalmıştı?

Cevabı tarihçilere bırakalım, ilk sözü meşhur Avusturyalı tarihçi Hammer alıyor.

Hammer: "...Onun hakkında kesin bildiğimiz, fakirane mirası ve sade giyimidir. Ne altın bıraktı ve ne de gümüş. Osman'ın libası, İslâm'ın ilk muhariplerinin elbiseleri gibi sade idi. Ve bir beyaz sarık sarardı. Geriye cübbe, sarık ve birkaç ipekli kırmızı sancak bıraktı."

Aşıkpaşazâde: "...Vefatından sonra evinde bir sırtak tekelesi (bir elbise), bir yancığı (zırh), bir tuzluk, bir kaşıklık, bir çizmesi, birkaç at, misafirleri ve gaziler için koyunları vardı. Başka bir şey bulunmadı."

Neşri: "...Bütün mal varlığı bunlardan ibaretti. Orhan, kardeşine sordu: "Ne buyurursun? "

Alâeddin Paşa: “Bunları babam gaza içün saklamıştır. Bizüm miras idecek nesnemüz yoktur” dedi.

Ahmed Cevdet Paşa: "Sultan Osman vefat ettiği sırada hiç parası yoktu. Bıraktığı şeyler silah, birkaç at, bir iki parça elbise ve koyunlardan ibaretti."

Nişancı Mehmed Paşa: "Vefat ettiği vakit hazinesinde nakit para bulunamamıştır."

Koca bir ömürde, koca bir beyliğin koca bir beyi, kazandığı malı ne yapmıştı?

Cevabı yine tarihçilere bırakalım.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 91

Ahmed Cevdet Paşa: "Para biriktirip mal toplamaya hiç heves etmedi. Çok cömertti. Yetimlere, dullara yedirip içirmesi çoktu."

Neşri: "...ve âdetiydi ki üç günde bir yemek pişirdüp, fukarayı ve sulehâyı toplayıp, ikram ederdi. Ve hem yalıncakları (elbisesiz) giydürüp, donadurdı. Ve dul avretlere daim sadaka virirdi."

Anlaşılacağı üzere dünyayı, maksad-ı bizzat yapmayan Osman Gazi dünya adına bir şey bırakmamıştı. Dünya-ukba muvazenesini iyi ayarlamış, dünyaya dünya kadar ve ukbaya da ukba kadar önem vermiştir.

Bir cihan devleti bu tür insanların omuzları üzerinde, ıstırapları, çileleri ve terleri üzerine kuruldu. Sanırım yarının "Cihan Devleti" de bu evsafta insanların eliyle kurulacaktır.

Onlar bir küheylan gibi çatlayıp bir yerde yığılıncaya kadar koşup durdular. Arkalarında bir şey bırakmadılar. Sadece izleri ve geçtikleri yerlerde boy verip arz-ı didar eden tohumları, tomurcukları ve goncaları vardı.

Ya biz tükettiğimiz hayatımız, adımlarımız ve soluklarımız karşısında ne kazandığımızı ve arkamızda ne bırakacağımızı düşündük mü?

Bursa ve Bedeli

Fethe Doğru

"Şanlı Osmanlı Devleti'ni kuran ve bu devlete de adını veren Osman Gazi, küçük beyliğini, manevî temelleri olan "İslâm Dinini tebliğ etmek ve Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak" mefkûre ve inancı üzerine bina etmişti. Bu inanç ve ideal iktizasınca da fetihlere başlamıştı.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 92

Osman Bey, Bitinya toprakları içinde yer alan Eskişehir, Yenişehir, Karacahisar gibi kaleleri ele geçirerek Sakarya Nehri'ne kadar geldi ve Bursa için önemli bir mevkie sahip olan Bilecik ve Yarhisar kalelerini de fethetti.

Osman Gazi Bursa'ya 1315-1316 yıllarından itibaren çeşitli akınlar yaptıysa da başarılı olamadı. 1321'de Mudanya'nın fethedilmesi, fetih yolunda önemli bir temel taşı oldu.

Ve Fetih

1315'ten beri şehri muhasara etmeye başlayan Osman Gazi, kaleyi kolayca alamayacağını düşünerek, kuşatmanın devamlı olması için, şehrin etrafına kontrol kaleleri yaptırarak, önemli iki muhafızını burada vazifelendirdi.

Geçen zaman içinde Bursa, önceden beri süregelen iktisadî ve siyasi karışıklık ve huzursuzluk yüzünden iyice kötü bir duruma düşmüştü. Bir yandan da şehirde açlık ve hastalık kol geziyordu. Halk ve eyalet tekfuru, Bizans'tan yardım gelmeyeceğini anlayınca, başlarının çaresine bakma yoluna düştüler.

Bu gayeyle de Osmanlı beyliğine başvurdular. Önemli Osmanlı tarihi kaynaklarından Aşıkpaşazade ve Mehmed Neşri bu durumu şöyle yazıyorlar: "Osman Gaziye haber geldi ki Bursa hisarının kâfirleri açlıktan gayet bunaldılar. Bahane ararlar ki hisarı vireler. Amma padişahtan başka kimseye vermezler."

Haber üzerine Osman Gazi, oğlu Orhan Beyi çağırarak Bursa'nın fethine görevlendirdi. Zira yıllar süren fetihler ve yaklaşık 40-45 yıllık devlet idaresi, bu büyük akıncıyı yorgun düşürmüştü. Son zamanlarda hastalığı iyice şiddetlenmişti. Hoca Saadeddin Efendinin ifadesiyle "artık bu şanlı serdarın seferlere tahammülü kalmayınca, kudretlü Orhan,

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 93

düşmanın gözünde daha da güçlü görünmeye başlamış, kale ve hisarların ardarda fethiyle şöhret kazanması, babasının isteği olmuştu."

"Osman Gazinin ayağında nikris (gut) hastalığı vardı, zahmet çekerdi. Osman Bey istedi ki Orhan benim zamanımda şevket tutub namdar ola ki benden sonra halk ona itaat göstereler." Bu yüzden Osman Gazi son zamanlarına doğru devlet idaresini Orhan Beye bırakmıştı.

Orhan Bey, boş yere kan akmamasını, insanların ölmemesini isteyerek, kendilerinden Osmanlı idaresine geçmeleri için, kumandanlarından Mihal Gaziyi Bursa tekfuruna gönderdi. Yıllardır yaşadıkları sefaletten bıkmış olan tekfur da, bu daveti fırsat bilerek, çok akıllıca bir hareketle "ahd idünki bizi kimse incitmeye. Ve kimsenin bize zararı dokunmaya" diyerek kaleyi teslim etti.

Böylece birçok kere aynısı yaşanan, özellikle Bizans eyaletlerinin kendi istekleriyle Osmanlı idaresine geçmesi bir daha yaşandı. "Ve bilcümle çün kim tekfur kal'adan çıktı, hemen Müslümanlar Tekbir-i tehlil getirüb kal'aya koyuldular. Mu'cizat-ı Muhammed'ündür deyü gür gür salâvat getirdiler." Bu suretle 1315'ten 1326'ya kadar yaklaşık 11 yıl muhasara edilen Bursa fethedilmiş oldu.

Fetihten sonra elde edilen ganimetler ve tekfurun veziri Saruz'un da kendi isteğiyle verdiği zengin hazinesi Orhan Bey tarafından askerlere dağıtıldı.

Vezirin Enteresan Cevabı

Orhan Bey, fetihten sonra kaleyi gezerken bir hayli kişinin öldüğünü gördü. Bu insanların neden öldüğünü sorunca "Bunlar hep açlıktan ölmüşlerdir." cevabını aldı.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 94

Orhan Bey, Vezir Sarûz'a "Bu kaleyi vermeye sebep ne oldu?" diye sorunca vezirin şu ilginç cevabıyla karşılaştı: "Bu kaleyi vermemizin birçok sebebi vardır. Evvel sebeb, gördük ki sizin devletiniz yevmen fe'l-yevmen (günden güne) büyümektedir. Oysa bizim devletimizin geleceği karanlıktır.

İkinci sebep, baban üzerimize çok sefer yaptı. Etrafımızdaki iller elden çıktı. Çevremizdeki iller sizin elinize geçince oralardaki halk bize itaat itmez oldu. Size itaat ider oldular.

Üçüncü sebep, gördük ki size itaat edenler rahatlık içindedir. Huzur içindedir. Onun için biz bu rahatlığa heves ettik.

Dördüncü sebep, tekfurumuz gerçi halktan çok mal topladı. Ama bu zorla toplanan mallar bize fayda vermedi.

Beşinci sebep, hisar bize mahpes (hapis) olub, açlıktan bunaldık. Ve hepimiz bir fikirde birleştik ki tebeddülat (değişme) ve tegayyürat (yenilenme, başkalaşma) âlemde eksik olmaz. Bir gün bize dahi olub, Türk elinde cebren helak (yok) olmaktan ise aman dileyerek halâs (kurtulmak) olmağı yeğ gördük."

Bursa'nın fethine kadar ismen de olsa İlhanlılara bağlı olan Osmanlılar fetihle beraber bu son bağlarını da kopardılar. Daha önce Osman Gazinin, bu defa da Orhan Beyin kendi adlarına sikke bastırıp hutbe okutmalarıyla birlikte, tamamen bağımsız bir beylik olmaları büyük nispette elde edilmiş oldu. Bursa'yla beraber bir yerde Marmara'nın, Balkan seferleri ve İstanbul'un fethi için gerekli stratejik bir mevkisi ele geçirildi. Bursa, 1363'te Edirne'nin fethine kadar 37 sene başkentlik yaptı.

Fetihten Sonra Bursa

Fethi müteakip şehri imar faaliyetleri başlatılmıştır. İlk olarak Mehmed Neşri'nin zikrettiği "ileri Hâce mescidi Bur-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 95

sa kal'asında evvel bina olundu." Daha sonra "Ahi Hasan bu mescidin kurbunda (yakınında) kendüye bir zaviye yaptırdı." Orhan Bey de kendi adını taşıyan camii, medrese ve imaret gibi içtimai müesseseleri yaptırarak Geyve, Gelincik ve Sipahi çarşılarını tesis ettirdi.

Bundan başka Orhan Bey, kale içindeki bir manastırı da camiye çevirdi.

1335'te Bursa'yı gezen ünlü Seyyah İbn-i Battuta, seyahatnamesinde "Bursa sultanı, belde ve emval ve askerce Türkmen hükümdarlarının en büyüğü olan Orhan Gazinin yüze yakın kal'ası var" diyerek "Orhan Beyin durup dinlenmeden kaleleri teftiş ile meşgul olup daima cihat üzere" olduğundan sitayişle bahsetmektedir.

Orhan Bey 1331'de ilk Osmanlı medresesi sayılan İznik Medresesi'ni yaptırarak, tahsilini Mısır'da yapmış olan Davud-ı Kayseri'yi buraya müderris tayin etti. İlmi ve âlimleri himaye eden onlara hürmet ve saygı gösteren Orhan Beyin bu ilk medresesinden sonra medreseler giderek çoğaldı ve yine İbn-i Battuta'nın ifadesiyle "Anadolu'nun her köşesinde hatta küçük kasabalarda bile medreseler yaygınlaştı." Böylece Bursa çok kısa bir sürede, ilim ve kültür merkezi haline geldi.

Bursa'nın Bedeli Osman Gazi mi?

Ömrü fetihlerle geçen Osman Gazinin rahatsızlığı Bursa'nın fethedildiği sıralarda iyice artmıştı. Orhan Bey zaferden sonra hemen, fetih haberini özlemle bekleyen babasının yanına geldi.

Allah rızası yolunda cihat ederken yorgun düşen Osman Gazi, artık ömür denen kısa yolun sonuna geldiğini, öteki âleme giderek Hak Teala'ya vasıl olma vaktinin yaklaştığını, temiz hissiyatı ile anlamış olarak; Orhan Bey de babasının

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 96

son vakitlerini yaşadığını sezen uhrevî âlemlerin bir başka sultanı olarak durumu çoktan anlamışlardı.

Hoca Saadeddin Efendinin diliyle "iki hasret öylece bakıştılar, ayrılık kederlerine, üzüntülerine gömüldüler." Büyük fedakârlıklarla bütün ömrünü harcayarak temelini attığı küçük beyliğin güçlenerek büyümesinin, her tarafa İslâm'ı götürmesinin, ancak sırat-ı müstakim temeller üzerinde giderse "Şanlı Osmanlı Devleti" olabileceğini iyi bilen Osman Gazi, Orhan Beye, bu devletin aslî hamurunu teşkil etmesini istediği nasihatlerini söyledi. Yine Hoca Sadeddin'in diliyle bu vasiyet şöyle şiirleştirildi:

"Akıbet göçsem beka diyarına ben bu dem,
İşte sen devlet-ü ikbal ile ol muhteşem,
Amma budur vasiyetim, güzelce kulak tut.
Bundan böyle dünya mihnetini sen de unut.
Dileğim bu, ey devlet ve ikbalin sahibi.
Kaptırma sen asla zulmün yoluna kendini,
Adaletle eyle gel, bu dünyayı âbâd.
Edilmelisin Rum ülkesinde daima yâd,
Cihad uğruna harca emeklerini durma.
Gaza töresinden adımı unutturma.
Âlimlere eksiksiz eyle saygını tamam,
Şeriatın hükmü böylelikle bulsun nizam.
Bir âlimin adını nerede duymuş isen,
Sevgini, ilgini göstermelisin ona, sen.
Mal ile asker çokluğu seni mağrur etmesin,
Şeriat ehli de kapından uzak düşmesin.
Bil ki nizamdır esası şahlığın, hem aslı,
Kanuna aykırı işlerde olma hevesli.
Arzum inan, Allah'ın (c.c.) dinidir bizim,

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 97

Gittiğimiz yol da doğruluk yoludur bizim,
Yoksa sadece mihnetle kuru kavga değil.
Tek cihanda padişahlık etmek dava değil.
Dinin zaferiydi âlemde hep maksat bana,
Maksuduma ulaşmak, elbet yaraşır sana.
Padişah olan kişi ihsana kulak asmaz.
Saltanat etmek sözü, onu pek umur satmaz.
Gece, gündüz halkı, toplumu korumaya bak,
Arzu edersen Rabbi'nin lütfu sana yakın olmak."

Osman Gazinin bu vasiyeti, dünden bugüne bir devletin hangi temeller üzerine bina edileceğini gösteriyor ve o gün olduğu gibi bugün de aynen geçerli. Osman Gazi son vakitlerinde, sanki ölüme meydan okurcasına bir şeyleri duymadan ölmek istememişti. En son nefesini "Bursa fethedildi" haberini aldıktan sonra, sadık bir kul, her yönüyle mükemmel bir padişah ve en nihayetinde kalbi sevgi dolu bir baba olarak, nasihatlerini verdikten sonra dâr-ı bekaya gitti.

Bu seferki, en büyük fedakârlıktı, Son nefer ve son nefeste Bursa'yı, Osmanlı Beyliği'ni hatırlamak. Bursa'nın bedeli çok pahalı olmuştu. Ama o da, hakikatbîn Allah aşığını, annenin yavruya gösterdiği sevgi ve şefkat içinde, çoktan bağrına basmıştı. Vasiyeti üzerine Bursa'daki Gümüşlü Tepede toprağa verilip türbesi yapılan Osman Gazinin ve askerlerinin fedakârlıkları, sümbüllenip Büyük Osmanlı Devleti'ni meyve verecektir.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 98

Medine'ye giden bir Peygamber âşığının "Bana Medine o kadar güzel geldi ki farz-ı muhal o anda cennetin bütün kapıları ardına kadar açılsaydı, ihtimal cenneti değil, Medine'yi tercih ederdim." dediği o güzel beldeden, Allah rızası için, mübarek emre itaat edip hicret etmiştir.

Emir Sultan

Tarihimizde yaşayış ve sohbetleri ile insanların İslâm'a gönülden bağlanmasına vesile olmuş büyük insanlar vardır. Bunlar halkın sevdiği Allah dostlarıdır.

Bu büyük insanlar yaşamış oldukları şehirlerin manevî merkezi haline gelmişlerdir. Nitekim İstanbul'da Eyüp Sultan, Aziz Mahmud Hüdai; Ankara'da Hacı Bayram-ı Veli; Adana'da Çoban Dede; Erzurum'da Abdurrahman Gazi; Konya'da Mevlâna, Sadreddin-i Konevi; Erzincan'da Terzi Baba; Kastamonu'da Şeyh Şaban-ı Veli ve Bursa'da Üftade Hazretleri ile Emir Sultan bu büyük insanlardan sadece bazılarıdır.

Bu Allah dostlarının Anadolu'da İslâm'ın yayılması ve doğru şekilde yaşanmasında rolleri büyüktür. Daha işin başında Anadolu fatihlerinin yanında alperenler diye bilinen tasavvuf erbabı âlim ve arif kişileri görüyor; bunların bu toprakların manevî fatihi ve gerçek manada Anadolu'yu aydınlatanlar olduklarını biliyoruz.

Mehmed Önder, "Anadolu'yu Aydınlatanlar" adlı kitabında şöyle diyor: "1082 yılında Süleyman Şah, Tarsus'u fetheder etmez, Trablusşam Hükümdarı İbn-i Ammar'a bir mek-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 100

tup yazarak fethettiği şehre bir kadı ve bir mürşit göndermesini ister. Birkaç gün sonra Tarsus'a gelen kadı ve mürşide: "Biz din-i İslâm için bir cihat açtık. Buraları idare altına aldık. Sizler bu fethi tamamlayacak, biriniz halka adalet dağıtırken, diğeriniz gönülleri yıkayacak, imanla dolduracaksınız. Sizin vazifeniz bizimkinden üstün ve daha kutsaldır." diyerek bilgi, ilim ve irfanıyla Anadolu'yu aydınlatmalarını ister."

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın dediği gibi; "15. asrın halk muhayyilesine en çok mal olmuş kişisi olan ve özellikle Bursa'nın dinî ve tasavvufî hayatına çok önemli katkılar yapan, dinin doğru yaşanmasını sağlayan, Kur'an ve Sünnet adabını halka öğreten, gönüllere imanın yerleşmesine vesile olan, ilmi, irfanı ve hayatıyla insanlara en güzel örneği sunan büyük Allah dostlarından birisi de Emir Sultan Hazretleridir.

Hayatı

Asıl adı Muhammed Şemseddin olan Emir Sultan, 1368'de Buhara'da doğmuştur. Babası, çömlekçi manasına gelen "Emir Külâl" lakabı ile tanınan devrinin mutasavvıflarından Seyyid Ali'dir. Kaynaklar, kendisinin seyyid olduğundan bahsetmektedir ki; soyları Hz. Hüseyin'e (r.a.), ondan Hz. Ali (k.v.) ve dolayısıyla Peygamber Efendimize (s.a.s.) dayanır. Bu yönüyle peygamber sülalesinin altın silsilesine dâhildir.

Soyları itibarıyla "Emir", Buhara'da doğmalarından dolayı "Emir Buharî" veya "Emir Şemseddin-i Buharî" dendiği gibi, veli olmasından ve aynı zamanda Sultan Yıldırım Bayezid'e damat olmasından dolayı da, "Emir Sultan" denmektedir.

Emir Sultan'ın babası Seyyid Ali, Buhara'da ariflerin yolundan gidenlerdendi. Şöhretten ve gösterişten kaçınır, halkın hizmetine koşardı. Kıt kanaat da olsa alın teri, el emeği ile geçinmeye itina gösterir, çömlekçilik yapardı. Oğlunu Kur'an-ı

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 101

Kerim ve Sünnet ışığında yetiştiriyordu. Ona: "Kur'an-ı Kerim rehberin olacak, hadisler sana yol gösterecek." diyordu.

Emir Sultan Hazretleri ilk tahsilini her şeyiyle Müslümanlığın yaşandığı aile ocağında görmüştür. Onun ilk hocası yukarıda vasıflarını saymaya çalıştığımız, Allah Resulü'nü (s.a.s.) kendisine rehber edinmiş bulunan babası, Emir Külâl Hazretleridir. Babası, yedi yaşında iken annesi vefat eden oğlu Muhammed Şemseddin'in (Emir Sultan) örnek bir insan olarak yetişmesi için elinden gelen gayreti gösteriyordu. Oğlunu, İslâm'ın özünde var olan yüksek insan sevgisi ile yetiştirmeye çalışıyordu. Bunun yanında oğluna kendi mesleği olan çömlekçiliği öğretiyordu. Babası ona başka sevgileri değil; Allah sevgisi, Peygamber sevgisi ve O'nun (s.a.s.) ashabının sevgisini öğretiyordu.

İşte oğluna verdiği nasihatlerden bir misal: "Oğlum! Peygamberimizi (s.a.s.) anandan ve babandan daha çok sev. Soyunla övünme. Yalan söyleme, her gününü son gününmüş gibi tamamlamaya çalış. İlim öğren ve bunda asla üşenme. Yaşlılığında bile cihadı hiç bırakma. Selam vermeden hiçbir topluluğa girme. Hz. Kur'an ve hadîsler sana yol gösterecek. Hayra koş; kötülükten kaçın. Unutma ki en büyük silahın Allah'a (c.c.) ettiğin duan olacaktır."

Görüldüğü gibi Emir Sultan bu nasihatlerin ışığında, dinin yaşandığı bir ailede ve Emir Külâl gibi muhterem bir babanın yanında yetişmişti. Ayrıca babasının önde gelen müritlerinden Şeyh İsa gibi zamanın ünlü mutasavvıflarının da sohbetlerinde bulunarak olgunlaşmıştır. Emir Sultan, on sekiz yaşlarında iken, en önemli dayanağı babasını kaybetmişti. Bir süre babasının yakın dostları ve özellikle Seyyid İsa'nın yanında kalmış eğitimini tamamlamıştır.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 102

Buhara'dan Bursa'ya

Genç yaşta manevî kemâlâta eren Emir Sultan, Allah ve Peygamber aşkı ile Hicaz'a gitmek için Buhara'dan ayrılır. Ayrılırken de Buhara'da bulunan vefakâr baba dostlarıyla âlimlerle ve erenlerle vedalaşıp, hac kervanıyla yollara düşer. Merv, Nişabur, Isfahan, Bağdat ve Basra üzerinden Hicaz'a ulaşır. Haccını tamamladıktan sonra Medine-i Münevvere'ye yerleşir. Gayesi Allah Resulü (s.a.s.)'nden feyiz alarak huzurlu bir hayat yaşamaktır. Bu maksatla orada ikamet etmeye başlar.

Günler geçmekte, yirmi yaşlarındaki Peygamber âşığı genç, dinamik ve mütevazı Emir Sultan, yeni dostlar edinmekte, güzel bir hayat yaşamaktadır. Âlim ve ariflerle, Allah dostu ve Resulullah (s.a.s.) âşığı muhterem zatlarla sohbet ederek ilmini, irfanını geliştirmektedir. Medine'deki bu durumu çok fazla devam edemeyecektir. Zira görmüş olduğu bir rüyada Efendiler Efendisi'nden (s.a.s.) kendisine manevî bir işaret gelir.

Şöyle ki; Resul-i Ekrem'in (s.a.s.) huzurunda edeple oturmaktadır. Yanlarında Hz. Ali de vardır. Kendisine denir ki: "Ey oğul! Hak Tealâ tarafından sana işaret olundu ki Diyar-ı Rum'a (Anadolu) varıp ceddin Hz. Muhammed'in (s.a.s.) sünnetinin adabını Müslümanlara takva yolu ile açıklayasın. Bu yolculukta yanan üç kandil sana yol gösterecek. O kandiller nerede sönerse, oraya yerleşeceksin ve kabrin de orada olacak." Bu işaret, Emir Sultan'ı o cennetler kadar güzel Medine'den ayıracaktır. Medine'ye giden bir Peygamber âşığının "Bana Medine o kadar güzel geldi ki farz-ı muhal o anda cennetin bütün kapıları ardına kadar açılsaydı, ihtimal cenneti

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 103

değil, Medine'yi tercih ederdim." dediği o güzel beldeden, Allah rızası için, mübarek emre itaat edip hicret etmiştir.

Hicret bir davanın yayılması için çok önemli bir esastır. Tarihte hicret etmedik büyük bir dava ve mefkûre adamı yok gibidir. Peygamberlerin hayatında da hicreti görüyoruz. Hz. İbrahim'i (a.s.) Babil'den Kenan'a, Suriye'den Mekke'ye göç ettiren bir dava vardır. Hz. İsa'yı (a.s.) Filistin çevresinde dolaştıran, Arap Yarımadası'nı gezdirten, hatta Anadolu içlerine kadar getiren bir yüce mefkûre, Allah'ın kendisine tevdi ettiği bir vazife vardır.

Hz. Musa'nın (a.s.) da ideali uğrunda hicret eden nebilerden olduğunu biliyoruz. Bu Kutsîler arasında en büyük muhacir, Efendimiz (s.a.s.)'dir. Çünkü hicret, her şey gibi O'nunla (s.a.s.) tam manasını bulmuştur. Evet hicret, Allah'ın hoşuna giden bir ameldir. Çünkü hicret eden kimse, Allah için çok büyük bir fedakârlığa katlanır. Bir insanın ailesini, evlad ü iyalini, doğduğu yeri terk etmesi çok zordur.

Emir Sultan Hazretleri, Buhara'dan Medine'ye ve cennet misal bu yerden, yeni cennet beldeleri oluşturabilmek için Bursa'ya gelecektir. Bursa'ya geldiğinde, daha yirmi biryirmi iki yaşlarında bir gençtir. Bu bize günümüzde onun gibi gençlerin Anadolu'dan dünyanın dört bir yanına yaptığı hicreti hatırlatıyor.

Emir Sultan Hazretleri, bu manevî işaret üzerine hacca gelen Buharalılardan ve bazı Medinelilerden oluşan kafile ile Anadolu'ya hareket etti. Kudüs'e uğrayıp Mescid-i Aksa'yı, Cami-i Ömer'i ve orada bulunan peygamberlerin ve salih zatların kabirlerini ziyaret etti. Şam'a uğrayıp Ashâb-ı Kirâm'dan orada metfun bulunan Bilal-i Habeşî'nin (r.a.), Muhyiddin-i Arabî (1165-1240) gibi veli kulların, Hums'ta Halid bin Velid Hazretlerinin, Halep'te Hz. Zekeriyya'nın (a.s.), Antak-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 104

ya'da Habib-i Neccar'ın, Konya'da Sadreddin-i Konevi (1210-1274) ve Mevlâna Celâleddin'in (1207-1273) kabirlerini ziyaret etti. Karaman, Kütahya güzergahından yol alıp, İnegöl üzerinden Bursa'ya ulaştı. Kafile Bursa'nın doğu kısmında Gökdere vadisinde konakladı. Emir Sultan çevresindeki muhip ve müritlerine, Evliya Çelebi'nin dediği gibi: "Ey kardeşler! Bizim ömrümüzün kandili bu şehirde sönecek, makamımız bu şehir olacak." dedi. Böylece Emir Sultan ve beraberindekiler Bursa'ya yerleşmiş oldu.

Bursa'ya yerleşen Emir Sultan, bir müddet inzivaya çekilmeyi tercih etmiştir. Ancak kısa bir süre sonra Bursa'nın Müslüman halkı bu cevheri keşfetmiştir. Zira Mecdi Efendinin, "Terceme-i Şakâik-i Numaniyye" eserinde dediği gibi: "Allah sevgisine ulaşan kişinin, kalplerin sevgilisi olacağı kesindir." Bu sebeple Bursalılar ona büyük sevgi ve saygı besleyip; onu baş tacı etmişlerdir. Bu sevgi günümüze kadar kesintisiz gelmiş ve halen de türbesine yapılan akın akın ziyaretlerle devam ettirilmektedir. Emir Sultan'a duyulan saygının bir göstergesi olarak, Ramazan geleneklerinden olan sahur davulu, Emir Sultan mahallesinde çalınmayıp, "pilava, pilava" seslenişi ile halk sahura kaldırılmaktadır.

Emir Sultan'ın Bursa'ya geldiği dönem, Yıldırım Bayezid (1389-1402) Devridir. Bu devir, Osmanlı'nın kuruluş döneminin en önemli hadiselerinin yaşandığı devirdir. Bir yandan Anadolu Türk Birliği'ni sağlamak için beylikler teker teker Osmanlı'ya katılırken, diğer yandan İstanbul kuşatmaları ve Balkanların fethi çalışmaları devam ediyordu. Haçlılara karşı Niğbolu Zaferi kazanılıyordu. Devletin toprakları yaklaşık bir milyon kilometrekareye ulaşmıştı.

Cihan hükümdarlığı mefkûresi, Yıldırım'la Timur'u karşı karşıya getirmiş ve genç Osmanlı Devleti, 1402 Ankara Sava-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 105

şı neticesinde yıkılma tehlikesi ile karşılaşmıştı. Fetret Devri olarak bilinen bu dönem on bir yıl sürmüş ve nihayet Çelebi Mehmed'in 1413'te tek başına iktidarı elde etmesiyle devlet yeniden derlenip toparlanmıştır. Çelebi Mehmed ve sonrasında İkinci Murad yeniden devleti güçlü hale getirmişlerdir.

Bu üç hükümdarın dönemlerine ve hadiselerine şahit olan padişahlara dua ederek kılıç kuşatan, onları cihada teşvik eden, İkinci Murad dönemindeki İstanbul kuşatmasına (1422) bizzat talebeleriyle iştirak eden, devletin zor zamanlarında etrafındaki halka birlik ve beraberliğin önemini anlatan, padişah da olsa hiç çekinmeden gerektiğinde ikaz eden Emir Sultan Hazretlerinin önemli hizmetler yaptığını görüyoruz.

Emir Sultan'ın emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münkeri yerine getirmede çok cesur olduğunu söyleyen kaynaklar şöyle der: "Hür düşünceli, sözünü esirgemez, iyiliği emredip, kötülükten nehy ederken, mevkisi-mertebesi ne olursa olsun kişiler arasında hiç fark gözetmez, dinin emirlerini anlatmakta herkesi eşit tutardı. Özellikle dinî değerlere uymayan tutum ve icraatlar karşısında yönetim mevkiinde bulunanlara hakikatı söylemekte çok cesurdur. O gerçeği söyleyen bir münevverdi, dalkavukluk nedir, bilmezdi. Âlimlerin dalkavukluk yapmasının cihanı harap edeceğine inananlardandı."

Emir Sultan'ın Padişah Kızıyla Evlenmesi

Yıldırım Bayezid'in kızı Hundi Fatma Sultan, rüyada aldığı manevî bir emir üzerine, Emir Sultan ile evlenmiştir. Padişah kızı ile âlim ve Allah dostu birisi arasında gerçekleşen bu evlilik, Osmanlı Tarihi'nin ilklerindendir.

Bu evlilik ile alakalı olarak Yıldırım Bayezid zamanında Bursa kadısı olan ve daha sonra İkinci Murad Han döneminde Osmanlı'nın ilk şeyhülislâmı olacak olan Molla Fenarî

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 106

(1350-1430), padişaha yazdığı bir mektupta Emir Sultan'ın büyüklüğünü şu sözlerle ortaya koyar:

"...Emir Sultan'ın Resul-i Ekrem'in (s.a.s.) neslinden değerli bir kimse olduğunu bilesiniz. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) neslinden Anadolu'ya Emir Sultan gibi değerli bir zat gelmemiştir. Buhara'dan peygamber soyundan böyle bir kişinin buraya gelmesi büyük mutluluktur. Ne mutlu size ki Peygamberlerin Sultanı (s.a.s.) ile dünür oldunuz. Dünya ve ahirette mutluluğunuza vesile olacak işlerinizin giderek çoğalmasını Allah'tan dilerim. Şunu da bilmenizde fayda vardır ki damadınız olan bu zat, Peygamber Efendimizin (s.a.s.): "Ümmetimin âlimleri İsrailoğullarının peygamberleri gibidir." hâdisinde işaret ettiği şahsiyetlerden biridir. Hele hele Hz. Peygamber'in soyundan olması onun değerini bir kat daha artırıyor. Biz Resulullah (s.a.s)'dan sonra bunlardan gördüğümüz eser ve tecellilerin başka hiç kimseden naklolunduğunu görmedik..."

Emir Sultan'ın ilim ve maneviyattaki büyüklüğünü anlayan Yıldırım Bayezid Han onunla iftihar eder. Niğbolu Savaşı sonrası, yirmi cami yaptırma adağını da Emir Sultan'ın tavsiyesi üzerine yirmi kubbeli Ulu Cami'yi yaptırmak suretiyle gerçekleştirir.

Vefatı

İsmail Beliğ'in Güldeste'sinde ifade edildiği gibi, "Cenabıhakk'ın füyüzatına mazhar keramet sahibi, velayet tahtının sultanı" olan Seyyid Şemseddin Emir Sultan Hazretleri; mücadele, mücahede, riyazet, zikir, dua, niyaz, tazarru, cihat, hizmet ve say-u gayret dolu bir hayatta bin bir tatlı hatıra bıraktıktan sonra 1429 yılında Allah'ın rahmetine kavuşmuştur. Şair Ahmed Paşa şu mısralarıyla tarih düşmüştür:

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 107

"İntikal-i Emir Sultan'a

Oldu tarih: İntikâl-i Emir"

Cenaze namazını Hacı Bayram-ı Veli Hazretleri kıldırmıştır. Emir Sultan Hazretleri, türbesinde eşi Hundi Fatma Sultan, oğlu Emir Ali ve iki kızı ile yatmaktadır.

Türbesi Bursa'nın güneydoğusunda isminin verildiği mahallede, yüksek bir yerdedir. Türbesinin hemen karşısında, iki minareli Emir Sultan Camii vardır. Etrafında büyük bir mezarlık bulunur. Emir Sultan'a komşu olmak isteyen Bursalıların yattığı bu mezarlarda belki birkaç Bursa gömülüdür. Mermerle döşenmiş büyük bir avluya karşılıklı iki büyük kapıdan girilir. Doğu kapısının üzerindeki âyette, meleklerin cennete gireceklere söyleyeceği ifade yazılıdır: "Selam üzerinize olsun. Ne hoşsunuz! Ebedi olarak içinde kalmak üzere cennete girin." (Zümer, 73) Avlu ortasında gece-gündüz durmadan akan şadırvan, Emir Sultan makamının ilâhî havasına başka bir âhenk ve renk katar. Cami ve türbe, Cuma günleri dopdolu olur. Namaz kılınacak yer bulunmaz. Allah'ın bu sevgili kulunun Bursa'ya kazandırdığı manevî havadan herkes hissesine düşeni almaya çalışır.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 108

O kadar saffet içindedir ki bir gün hocasına gelir ve "Sizler nasıl oluyor da ilk tekbirde Kâbe'yi görebiliyorsunuz; ben senelerdir uğraşıyorum buna ancak ikinci veya üçüncü tekbirlerde muvaffak olabiliyorum" der.

Murad Hüdavendigâr

Daha şehzade iken Rumeli'de birçok akın ve sefere katılarak, bu toprakları yakından tanıyan I. Murad, babası Orhan Gaziden sonra tahta geçince (1362), yapacağı fütuhat için harekat merkezini Bursa'dan Edirne'ye nakletti. O sıralarda Akıncılar kuzeyde Tuna, batıda Dalmaçya kıyılarına kadar tüm Balkanlarda faaliyet halindedir. Sultan Murad'ın Balkanlardaki başarıları ve geniş mikyastaki muvaffakiyeti, Avrupa'da hayret ve korku uyandırmıştı. Türkler bu ilk hareketlerinde Batı Avrupa milletleriyle bir hadise çıkarmamağa dikkat etmişler ve bu suretle onların Balkan Devletleriyle beraber kendi aleyhlerinde hareket etmeleri ihtimalini önlemişlerdir. Bundan dolayı batılı tarihçilerin de söyledikleri gibi, Osmanlı fetih planları pek hesaplı ve muvaffakiyetli olarak tatbik edilmektedir.

Rumeli'nde Bir Şehit Sultan Murad Han

Osmanlılar kati suretle Balkanlarda yerleşme siyaseti takip ettiklerinden Sultan Murad, çok mühim miktarda Türk göçmenini, Anadolu'dan Rumeli'ye nakletti. Türk fütuhat planı ve istikametinin belli olması, Papayı harekete geçirdi.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 110

Papanın teşvikiyle Macar, Arnavut, Çek, Leh (Polonyalı), Sırp ve Bosna kuvvetleri, Balkanlarda Osmanlı varlığına karşı harekete geçtiler.

Düşman ordusuna Sırp Kralı Lazar komuta ediyordu. Müttefikler yüz bin, Türkler altmış bin askerle harbe girmişlerdi. Harp meydanı olan "Kosova Sahrası" Mitroviçe ile Üsküp arasında ve Priştine'nin batısındadır. I. Murad burada şehit olduğu için sonradan bu ovaya "Meşhed-i Hüdavendigâr" denilmiştir.

Osmanlı öncü kuvvetlerinin başında, Balkanları karış karış tanıyan akıncı komutanlarından Evrenos Bey olup, ileri harekâtında düşman askerini görmüş ve hünkâra haber vermişti. Hünkâr ise "hemen tanışmak gerek" dedi. Evrenos Bey "Sultanım... Şimdi gün kızgundur ve leşker yorgundur ve adüv (düşman) azgundur. Bugün aram idelim (dinlenelim.) erte gün Allah'a tevekkül idüp, tekbir getürüp can ve baş oynadırız." dedi.

Kosova, Macar lisanında “Rikomazo', etrafında ova ile birleşen yüksek dağlar, eteklerinde yemyeşil düzlükler ve Kosova'nın ortasında, hüzünlü hüzünlü akan bir nehir: Şitniça ile şirin bir belde idi. Ancak İslâm askerlerinin bazılarında tereddütler vardı. Çünkü düşman çok, acımasız ve kavi, Müslümanlar az idi. Başların öne eğildiği bir zamandı ki Sultan Murad Han işaret buyurdular: "Kur'an-ı Kerim'e müracaat edilsin." Beylerden biri, bir tefeülde bulunacaktı. Kur'an-ı aldı eline, açtı. Karşısına muharebeye amir bir ayet çıktı: "Ey Nebî! Kâfirlere ve münâfıklara karşı cihat et (Tevbe, 73). Hayret ikinci bir tefeülde de benzer bir ayet çıktı: "… Nice küçük topluluklar vardır ki Allah'ın izniyle büyük cemaatlere galip gelmiştir. Doğrusu Allah sabredenlerle beraberdir." (Bakara 249). Tamam... Mesele anlaşılmıştı.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 111

Kosova Muharebesi, diğer cenklere benzemeyecekti. Çünkü bu muharebe, iki milletten (Avrupa Haçlı Ordusu-Osmanlı Devleti) hangisinin yaşayıp, hangisinin mahvolacağının belli olacağı bir muharebe idi.

Sultan Murad Han, atına bindi. Cenk olacağı meydanı görmek arzu etti. Bunun için ovaya hâkim bir tepeye çıktı. Gördü ki, ovanın her tarafı demir zırhlı askerlerle kuşatılmış. Acâibine gitti ve "Ömrümde bu kadar çok asker görmedim. Bizim askerimiz bunların yanında bir avuç kalır." diye, oğlu Yıldırım Bayezid ile söyleştikten sonra Otağ-ı Hümayun'a döndü.

Bütün vezirleri ve beyleri toplayıp: "Nasıl cenk etmeliler? Ne tertip olunmak gerektir? Acaba askerin önüne mühimmat depolarını dizip arkasına gizlenip cenk etmek mi hayırlıdır, yoksa açıktan açığa vuruşmak mı?" diye bir istişarede bulundu. Önce Yıldırım Bayezid Han, babasından müsaade isteyip görüşlerini izhar etti. Sonra Evrenos Bey, Ali ve Timurtaş Paşalar tek tek görüşlerini izhar ettiler. Padişah istişare neticelerini değerlendirdi. Ve dahi, artık söylenecek söz kalmamıştı.

Toplanan harp meclisinde, takip edilecek plan belirlendikten sonra Murad, komutanlarına şöyle hitap etti: "Tul-ı (uzun) ömrümde bunca gazalar itdüm. Gayem bu gazada şehit olup, iyü adla âlemden göçem. Ve her dirliğin ahiri ölmek olduktan sonra ne teşviş (karışıklık) çekmek gerek."

O günün gecesinde şiddetli bir rüzgâr ile gayet kalın bir duman peyda oldu ki kimse kimseyi görmezdi. Gece yarısı olunca, Müslümanların padişahı; tam bir vakar ve mahviyet bütünlüğü içinde kalktı, havf ile recâ (korku ile ümit) arası bir ruh haletiyle bir kenarda iki rekât namaz kıldı. Yavaşça diz çöktü. Gözyaşlarını Cenabı Allah'a niyaz ile saçtı. Ve ha-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 112

cet ellerini O'na açtı. İki büklüm kıvranıyor ve inleyerek şöyle yalvarıyordu: "İlâhî! Sen ol Padişahlar Padişahısın ki âlem ehline penâhsın. Bütün ibâdet eden kullarının ümitgâhısın. İlâhî! Ben, bilmezlikle bir kusur işledimse, harbe karar verip safları düzmede Senin rızanın aksine ettimse, Sen "kerim" olan şanına ve derin lütfune layık olanı bilirsin.

Anı işle, ihsan kıl. Şu bir avuç Müslüman topluluğu, kâfirlere karşı mahcup, zebun ve zelil eyleme. İlâhî! Düşman belası ki göklerin kazası gibi Müslümanların üzerine inmiştir, bunu defetmek için canımı fedaya hazırım. Askerlerime zafer nasip edüp, amma o "bayram gününü" bana gösterme, yolunda kurban eyle! " Sultan Murad Hanın bu gayet samimî ve içten duası, daha sonra manzum hâle getirilerek ezberlendi ve asırlarca; Osmanlı saraylarında, cenk meydanlarında ve ilim-irfan meclislerinde gözyaşları içinde okundu:

"Ebrû-yı Habîb-i Ekrem için
Kerbela'da revân olan dem için
Ehl-i İslâm'a ol muin ü zahir
Dest-i â'dayı bizden eyle kasır
Bakma Ya Rab bizim günâhımıza
Nazar et can ü dilden âkımıza
Mülk-i İslâm-ı pâyimâl etme
Menzîl-i fırka-ı dalâl etme
Din yoluna beni şehit eyle
Ahirette beni saîd eyle
Keremin çoktur ehl-i İslâm'a
Dilerim kim erişe itmama"

Sultan Murad Han, tam duasını bitirmişti ki bir afet hâlindeki rüzgâr dinüp karanlık bulutları açılıverdi. Hemen

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 113

o saat, Allah'ın merhameti meydana gelüp, yeryüzüne rahmet (yağmur) yağmaya başladı.

"Vaktaki sabah oldu. Hüdâvendigâr Hazretleri emredip cihat kuşları vurup saf düzen beyler alaylar bağlayıp alemler çözerek harp meydanında ellerinde mızrak ile harbe hazır durdular. Şehzade Yıldırım Bayezid Han sağ cenaha, Şehzade Yakub Çelebi ile Koca Balaban Bey de sol cenaha durdular. Saruca Paşa orta kolda, Evrenos Gazi sağ kolda, Subaşı İne Bey de sol kanada padişah maiyetlerine tayin olundular. Velhasıl o gün askerlerin bir azı atlanup birçoğu ayaklanıp Hüdâvendigâr Hazretleri herkese veda eder gibi bakıp: "Bugün gayret günüdür, hamiyet günüdür. Erlik zamanı, mertlik demidir. Bunca zamandır Osmanoğulları sizinle iftihar eder. Gökte melekler, yerde şehit atalarınız size tebessüm eder." diyerek bir "serasker" gibi en önden gidiyordu.

Evrenos Bey, Şîrmend Bey ve Müstecab Bey ile sair tayin olunmuş gaziler her taraftan düşman üzerine yalın kılıçlarını sıyırarak, "Allah, Allah!" sedası ile âlemi pür kıldılar. Kahramanca bir hamle ile hemen düşmanın yüzünü döndürdüler ve artlarına düşüp, kırmağa başladılar. Düşman tersine dönmüş bahtları dolayısıyla karara mecal bulamayarak, can havli ile kaçmaya başladı. Birçok düşman kırıldı, Lazar'ın oğlu imha olunup yüzlerce de esir alındı. Böylece düşman, sekiz saat içinde Allah'ın inâyetiyle büyük bir hezîmete uğratılmış oldu.

Onun hakkında tarihçiler şöyle demektedirler:

Mehmed Neşri: "Ömrünü hasbeten lillah gazaya sarf etmişti. Ve nesl-i Osman'da bu ittüği gazayı hiçbir padişah itmedi."

Joseph Von Hammer: I. Murad, Osmanlı tarihinde cihattan yorulmaz bir muharip ve adil bir padişah olarak anılır.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 114

İ.Hakkı Uzunçarşılı: "Otuz sene süren hükümdarlığı zamanında zaferden zafere koşmuş ve hepsinde muvaffak olmuş, mağlubiyet yüzü görmemiştir.

A. Cevdet Paşa: "Halkı çok seven, adil bir padişahtı..."

Danişmend: "63 yaşında şehit olan Murad-ı Hüdavendigâr'a babası Orhan Gazi, Rumeli yakasında küçük bir köprübaşı bırakmış, o da bu ufak mirasa istinaden Balkan Yarımadası'nın en büyük kısmına hâkim olmuştur. Balkan Yarımadası'nda beş asırdan fazla süren Türk hâkimiyetini kurmuştur, ömrünü buna adamış ve bu uğurda canını feda etmiştir. Onun için bu büyük adam, Osmanlı tarihinde hem devletin ilk müessisi, hem Rumeli'nin hakikî fatihi demektir.

Cepheyi ve meşakkati, rahat ve rehavete tercih eden ve bu uğurda şehit olan Murad-ı Hüdavendigâr'ın ölürken söylediği şu son sözleri, aynı zamanda Kadirşinas Nesl-i Atiye (Kıymet bilir gelecek nesillere)" bir vasiyet teşkil etmektedir: "Attan inmeyesüz!"

Merhum Sultan Murad Han güzel ahlakla tanınmış, velayet ve kerametle dillerde anıla gelmiş idi. Ehl-i tarik olduğu söylenirdi. Bursa'da Kaplıca yakınında Cami-i Şerifi eylediklerinde, bir gün gezinti yapmak için azimet buyurmuşlar idi. O mübarek mahalde, ellerinde bir doğan (kuşu) vardı. Camiye yakın gelindiğinde, doğanın kafesini açtılar. Doğan uçarak vardı ve cami duvarına yakın bir yere kondu. Birden doğanı birkaç defa işaret eylediler ve doğanın gelerek cömertlik saçılan ellerine konmasını arzu buyurdular. Doğan serkeşlik ederek cami-i şerîf içine doğru kanat büktü. Kubbe kemerinde bulunan sütuna vararak kondu. Gayretli Padişah Hazretleri bu husus için bilhassa huzursuz olup "kuruya kal" dediklerinde, doğan durduğu sütun üzerinde ölü bir iskelet hâline gelmiştir. Osmanlı Tarihçisi Solakzâde Mehmed

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 115

Hemdemî Çelebi, bu acîp hadiseyi anlattıktan sonra, hadise ile alakalı kendi indî müşahedelerinde şöyle der: "Bu fakir, 1621 yılında Bursa'da idim. Görürdüm de inanmaz idim. Uçurtma sanırdım."

Rumeli'de bir şehit Sultan, Murad Han, hakikaten sadık ve mert bir dava adamı, basiretli bir idareci, dirayetli bir komutan ve dost-düşman herkesin takdir ettiği fazilet abidesi bir yüce şahsiyet idi. Yerli ve yabancı pek çok tarihçi onun hakkındaki takdir ve hayranlıklarını dile getirdiler:

"Osman Gazî, etrafında bir kadro meydana getirdi. Orhan Gazî, devletin temellerini attı. Asıl Osmanlı Devleti'ni kuran ise Sultan Murad Handır."

"Kendisine tâbi Müslümanlara karşı cömert ve âlicenap, Hristiyanlara karşı galip gelmeyi değil kalpleri kazanmağı bilen, yumuşak, müsamahalı bir Efendidir o."

"En tehlikeli zamanlarda bile itidalini muhafaza etmesini, ne suretle hareket edeceğini bilir ve mutlak surette vereceği kararı tecrübeli beyleriyle müzakereden sonra verirdi; kendi mütâlaasına aykırı mütâlaaların isabetini takdir edince onu kabul eder, itirazlara ehemmiyet verir ve dinlerdi; bu hâli başarılarında mühim âmil olmuştur."

"Otuz yedi muharebede bizzat bulundu, hepsini kazandı, yenilmez kumandan şöhreti yaptı, bütün hareketleri bir plana dayanırdı, ihtiyarlığında bu hareket kabiliyeti ve dehasından bir şey kaybetmedi."

"Sultan Murad Han az konuşan, fakat konuştuğu zaman güzel konuşan hayırhah (hayırsever) bir hükümdar, yorulmak bilmeyen bir avcı ve kibar bir muharip idi. Hayatında birçok muhatara ve tehlikeler atlatmış, birçok hayırlı işler görmüş, Rumeli'de ve Anadolu'da otuz yediden ziyade büyük ve müşkül harpleri idare ederek daima muzaffer çıkmıştır.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 116

Düşmana yerini terk ettiği ve arka çevirdiği asla görülmemiştir. İşlerini güzel tanzim ile münâsip vakitte menfaatlerini elde etmesini bilirdi. Kemal-i şecaatle harp eder, şaşırmaz ve asla telâş göstermezdi. Her şeyden evvel iyice düşünür; maksat ve meramını temin için hiçbir şeyi ihmâl etmez ve unutmazdı. Kemal-i sükûnetle inkıyat eden milletlere ve sarayındaki ecnebi çocuklara hilm ve sükûnet ve mülâyemetle (uysallıkla) muamele ederdi. Mükâfatta da süratli idi; herkesi adıyla çağırmak mutadı idi. Dediği söze riayet ve hürmet etmekte başta gelen hükümdarlardandı."

"Sultan Murad Han değerinde bir hükümdara, muasırı olan Avrupa hükümdarları arasında tesadüf edilemez. Yalnız dâhi bir asker ve strateji üstadı değil, aynı zamanda ince bir diplomattı. Osmanlı kavmini, bir millet hâline getirdi. Onlara ideal gösterdi ve verdi. Ölümünde, bu milletin istikbalini beş asır için teminat altına almış bulunuyordu" (F.Grenard).

Osmanlı hangi temeller üzerine kuruldu? Osmanlı'nın hâriciye siyasetinde hangi esaslar hâkimdi? Harpte ve sulhta dost ve düşmanlarına nasıl muamele ederdi? Bir dava adamı, bir “ideal adamı', nasıl olmalıdır? İnsan niçin ve hangi değerler için yaşar ve hangi hâl üzere ölmeyi arzu etmelidir? Bütün bu suâllerin cevâbını merak eden, onları Sultan Murad Hanın altmış üç senelik mücadele ve mücahede hayatında çok rahat görebilecektir. O, bir cihat meydanında şehit olarak öldü, çok sevdiği Yeşil Bursa'da gömüldü. Onun istirahatı sefer, harbi zaferdi.

İslâm askerlerinin çoğu dağılmışken, vazifenin başa düştüğünü ve İslâm uğrunda bir değil, milyonlara canın feda edilmesi gerektiğini anlayan Karaca Paşa, son birkaç askerini daha yanına topladı.

Karaca Paşa

1444 yılının Kasım ayıydı. İslâmiyet'in en büyük müdafaacısı ve neşredicisi Osmanlıyı ortadan kaldırmak isteyen batılı devletler, Niğbolu ve I. Kosova mağlubiyetlerine bakmadan, bir kez daha bu rüyalarını gerçekleştirmek maksadıyla harekete geçtiler.

Macarların "Millî Kahraman" olarak gördükleri Jan Hunyad (Hunyadi Yanoş) komutasındaki ve yaklaşık yüz bin askerden müteşekkil müttefik Avrupa ordusu, Osmanlı topraklarına saldırıp ilerleyerek Varna'ya geldi. Bu haberi alan II. Murad da yaklaşık elli-altmış bin kişilik bir ordu ile derhal Varna önlerine geldi. II. Murad'ın barış teklifinin reddedilmesi üzerine iki ordu arasında 10 Kasım 1444'te savaş başladı. Bu savaş, o güne kadar yapılanların en büyüğüydü.

Osmanlı ordusunun sağ kanadında Anadolu Beylerbeyi Karaca Paşa, sol kanadında da Rumeli Beylerbeyi Hadım Şehabeddin Paşa vardı. Merkezde ise II. Murad bulunuyordu. Avrupa müttefik ordusu da kendilerine göre düzenli bir şekilde dizilmişti.

Ancak Osmanlı askerleri harp edip kahramanca cenk etmelerine rağmen, kendilerinden sayıca ve teçhizat bakımın-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 118

dan çok üstün olan düşmana karşı koymakta zorluk çekiyorlardı. Saatler geçtikçe Osmanlı ordusunda yenilme emareleri görülmeye başlanmıştı. II. Murad ve Fatih Devri'ni bizzat yaşayan Aşıkpaşazâde'nin ve Solakzâde Hemdemi Çelebi'nin belirttiğine göre "O gün fevkalâde cenk oluyordu. Gittikçe cenk kızışıp nice bedenler başsız ve nice başlar da vücutsuz kaldı."

Osmanlı ordusunun pek çok askeri şehit olmuş, geriye kalanlar ise dağılmaya başlamıştı. Muharebede yükü en çok omuzlarında taşıyan birliklerden biri olan Karaca Paşanın birlikleri de cenk etmekten bitap düşmüştü. Bir ara paşalar telaşlanmışlar, II. Murad'ı kurtarmak için harekete geçmişlerdi. Karaca Paşa, padişahın atının dizginlerine yapışmış "Etmeyin padişahım, eylemeyin, kendinizi kılıca karşı atmayın. Maazallah başınıza bir hâl gelir, millet perişan olur" diyerek II. Murad'ın tek başına delice harp etmesine mani olmaya çalışıyordu.

Fakat II. Murad "Biz sultanoğlu sultanız. Cenk meydanından kaçmayız. Ya zaferi kazanırız yahut şehit oluruz. Bugünkü gün muharebe meydanında deli gibi cenk etmemek, Allah korusun (c.c.) Ümmet-i İslâmiye'nin izmihlâline sebep olur." cevabını vermişti. İşte bu tavır, kendisi gibi manevî âlem sultanlarına kahraman mücahitlere ve hakikat erlerine yakışan öylesine âli bir tavırdı.

Biri davasının ve inancının, Allah (c.c.)'ın farz kıldığı "Ululemr'e (sizden olan yöneticilere) itaatin, saygı ve sevginin kahramanı. Diğeri ise aynı dava ve inanca sadık olmanın ve gerektiğinde, padişah dahi olsa her şeyini feda etmenin en münteha noktasındaki bir başka kahraman. Onların davası ve mefkûresi ise "İ'la-yı Kelimetullah" bir başka deyişle "Allah'ın rızasını kazanmaktı."

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 119

Osmanlı ordusunun sağ ve sol kanadı iyice yok olmuş, savaş kurallarına göre mağlup duruma düşmüştü. Ama bu kadar âli şahsiyete sahip insanlar, düşmana kolay kolay yenilmeyi kabul edemezdi. II. Murad ve Karaca Paşa yorgun düşmüşler ve bir şey yapamamanın ezikliği içindeydiler. II. Murad değişik bir halet-i ruhiye içine girmiş, ağlayarak Allah'a (c.c.) dua ediyordu.

Bu sırada durumun vahametini ve ehemmiyetini gören Karaca Paşa, çok yorgun ve bitkin olmasına rağmen son bir gayretle toparlandı. İslâm askerlerinin düşmana yenilmesine dayanamazdı. Aksi takdirde uğrunda savaştığı davaya hainlik etmiş olurdu.

İslâm askerlerinin çoğu dağılmışken, vazifenin başa düştüğünü ve İslâm uğrunda bir değil, milyonlara canın feda edilmesi gerektiğini anlayan Karaca Paşa, son birkaç askerini daha yanına topladı.

Muharebe meydanına dalmadan önce gazavatnamenin diliyle "hemen şîr (aslan) gibi gerindi, sündü ve kendisini yoktan var eden Perverdigâr Allah'a ısmarlayub, niyyetdül gaza kasd-ı kâfir deyüb, yüzünü Dergâh-ı Hakk'a dutup dedi ki: "Alîha, Kerîma, Rahîma, Perverdigârâ. Sen [her şeye kadirsin]. Fırsat ve nusret (yardım) senin elinde. Ya Rabb, bana evvel gaza ve sonra da şehadet nasip eyle ki benim padişahın katında durup yüzüne bakacak gözüm kalmadı." deyüb bir kere daha "Allah Allah!" gülbankı ile düşman üzerine yürüdü." Karaca Paşanın korkusuzca ve kahramanca, sanki şehit olmaya koşar gibi cenk ettiğini gören az sayıdaki Osmanlı askerleri de şevke gelerek toplandılar ve son bir kere daha bu manevî hava içinde cenk ettiler.

Osmanlı ordusu, Hristiyan müttefik ordusu karşısında muzaffer oldu. Böylece Karaca Paşa kendisi de 10 Kasım

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 120

1444 günü Varna'da Osmanlı ordusunun galip gelmesine bir vesile oldu. Kısa bir süre evvel zafer çığlıkları atan ve Osmanlı askerlerinin üstüne hınçla saldıran Jan Hunyad ise kaçmak suretiyle kurtulabildi.

Karaca Paşa da bir zamanlar ecdadı I. Murad Hüdavendigâr'ın I. Kosova Muharebesi'nde Allah'a dua edip "İslâm ordusu muzaffer olsun ben şehit olayım." dediği gibi niyazda bulunmuş ve o da I. Murad gibi şehit düşerek Hakk'ın rahmetine kavuşmuştu. Zafer bütün Avrupa dünyasında büyük akisler yaptığı gibi, İslâm âlemini de sevince boğdu.

Ancak bu İslâm dünyası bir yandan zafere sevinirken, diğer yandan da her biri çok kıymetli olan Karaca Paşa gibi birçok paşayı kaybetmenin üzüntüsünü ve acısını yaşıyordu. Daha sonraları Kanuni Sultan Süleyman Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in sancağı altına giren binlerce askerini şehit vermenin burukluğu ile Korfu Kalesi'ni göstererek "bir mücahit kulumuzu böyle bin hisara değişmem" demiştir.

Peki, kimdi bu Karaca Paşa? Lazım olduğu zaman, büyük bir mesuliyet duygusu içinde canını seve seve feda eden, binlerce meçhul Osmanlı askerinden, İslâm mücahidinden sadece biri. Bu kahramanlar kahramanı hakkında, ne yazık ki elimizde fazla bilgi yok. Bildiğimiz, sadece II. Murad'ın kız kardeşlerinden biri ile evlendiği, Anadolu Beylerbeyi olduğu ve Varna'da 1444'te cenk ederken şehit düştüğü.

Bazı kahramanlar vardır ki I. Murad gibi, Fatih ve Kanuni Sultan Süleyman gibi, yaptıkları hayırlı işlerde bilinirler. Bazı kahramanlar da Karaca Bey gibi İslâm uğrunda şehit olup, canını bir yâr-ı Baki olan Yüce Allah'a (c.c.) satıp, tarihin altın sayfalarında gizlenmişlerdir. Hem bu dünyanın hem de ukbânın paşası olduktan sonra ne fark eder ki?

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 121

Bizler ecdadımızın en küçük rütbeli askerinden, en büyük mevkide bulunan askerine kadar, uğrunda savaştıkları davaya saygı ve sevgi duymalıyız. Bu vatanı bize bıraktıkları ve bunun için de canla başla çalıştıkları için onlara bin teşekkür ve minnet duymalıyız.

Dünya ve ukbâ muvazenesini çok iyi bilen ve çok iyi ayarlayan bu insanların bazen Osman Gazi gibi açık, bazen de Karaca Paşa gibi gizli nasihatleri ve vasiyetleri vardır. Bu vasiyet ve nasihat; bir zamanlar onların bu vatanı ve bu halkı izzetli ve âli bir hâle kavuşturdukları ve kendileri de en başta öyle oldukları gibi, bizim de bugünkü zelil hâlimizden bir an evvel kurtulup, eskisi gibi büyük ve aziz hâlimize tekrar kavuşmamız. Bu ise hem onlara karşı, hem de gelecekteki neslimize karşı yapılması kolay olmayan, ancak mükâfatı çok büyük olan kutsî bir vazifedir.

Ve siz! Karaca Paşa gibi “hem iç dünyanın hem de dış dünyanın.”, bir başka deyişle, “hem dünyanın hem de ukbânın paşası olmaya” ne dersiniz?

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 122

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 123

II. Murad'ın hayatı kâh Anadolu'da Karaman gailesi, kâh Avrupa'da Macaristan, Lehistan saldırısıyla uğraşmakla geçecekti. Bu onun durup dinlenme fırsatını bulamadığı, sürekli at üstünde yaşamasını gerektiren, oldukça yıpratıcı bir hayattı.

İkinci Murad

İkinci Murad da Fatih'i sinesinde yetiştiren ve Ehlullah'dan olduğuna şüphe bulunmayan Murad'dır. Allah'ın veli kulu Hacı Bayram Veli hazretlerine teslim olmuş ve onun bir dediğini iki etmemiştir. Fatih'i yetiştirsin diye Akşemseddin'i görevlendiren de odur.

İkinci Murad, dinî ilimler ve tasavvufa dilbeste ve aşina bir insandır. Aynı zamanda devlet işlerinden de iyi anlamaktadır. Aslında bu iki durum biri diğerinden bir şeyler eksiltmekle yaşayan iki zıt hayat tarzıdır. Devlet işlerini bütün incelikleriyle bilip temsil eden bir insanın dinî işlerde aynı ölçüde hassas olması veya bunun aksi ender-i nadirattandır.

Buna rağmen İkinci Murad bu zor işin de üstesinden gelebilmiştir. Bir büyük düşünür bunu izah ederken, sadece Râşid Halifeleri istisna ederek işi hükme bağlamıştır. Evet, bir insana köy muhtarlığı dahi verilse eski saffetini zor korur. Hâlbuki bunlar cihana hükmederken dahi mümkün mertebe saffetlerini muhafaza etmişlerdir.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 124

II. Murad Devri'nin Önemi

II. Murad 1421'de on yedi yaşındayken Osmanlı tahtına çıktı. İzmiroğlu Cüneyd gibi çevredeki bazı beylerin böyle zamanları fırsat bilerek sıkıntı çıkardıkları haberi geldiğinden, bunların her birine gönül alıcı mektuplar ve çok değerli hediyeler göndermek suretiyle herhangi bir kargaşa çıkmasını baştan önlemek istiyordu.

Bir yıl önce, önemli bir tecrübe yaşamıştı. Amasya sancak beyi iken, Simavna Kadısı Şeyh Bedreddin'in kışkırttığı isyanlar üzerine Lalası Bayezid Paşa ile birlikte Ege bölgesine geldi. Şeyhin kazaskerliği zamanında kethüdası olan Börklüce Mustafa'nın Aydın ve Karaburun'da, şeyhin bir diğer halifesi olan Yahudi kökenli Torlak Kemal'in (asıl adı Samuel) Manisa'da çıkarttığı isyanları bastırmıştı. İlk defa bu vesileyle Manisa'ya gelmiş bulunan Şehzade Murad burada bir süre kalmış, şehri sevmiş ve ileriki yıllarda buraya yerleşmeyi muhtemelen bu sıralarda düşünmüştü. Ardından, babasının alamadığı Samsun'u aynı yıl düzenlenen bir sefer sonucu Lalası Hamza Beyle birlikte İsfendiyaroğullarından aldı.

Daha sonra amcası Mustafa Çelebi'nin Teselya ve Selanik taraflarında çıkardığı isyan bir diğer önemli gaile oldu. Selanik Valisi Dimitrios Laskaris, Mustafa Çelebi'yi himaye ederken, Bizans İmparatoru Manuel de Mustafa Çelebi ile bir başka isyancı Niğbolu Sancakbeyi İzmiroğlu Cüneyd Beyi yıllık üç yüz bin akçe karşılığında kayd-ı hayat şartıyla muhafaza etmeyi kabul etti.

II. Murad ardından küçük kardeşi Mustafa ile uğraşmak zorunda kaldı. Bizans'ta rehin bulunan Şehzade Orhan da hem kendisi hem de oğlu II. Mehmed için önemli bir handikap olacaktı.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 125

II. Murad döneminde genellikle Padişah-ı Âlempenah (cihanın himayesine sığındığı ulu hükümdar) unvanı yaygınlaşmış ve devlet dünyanın en büyük gücü haline gelmişti. Donanma dünyanın birinci deniz kuvveti olan Venedik donanmasıyla açık deniz muharebesi yapıyordu.

II. Murad henüz 18 yaşında iken, Haziran 1422'de İstanbul'u muhasara altına aldı. Bu, Osmanlıların altıncı ve o güne kadarki en şiddetli muhasarasıydı. Türk ordusunda top varsa da, surlara ciddi zarar verecek güçte değildi (1439'da ilk Belgrat muhasarası sırasında da Türk top tekniği kaleyi düşürmeye yetmeyecek ve bütün bunlar Fatih için önemli bilgiler olacaktı). Fakat II. Murad'ın Isparta sancak beyi olan on üç yaşındaki kardeşi Şehzade Küçük Mustafa'nın isyanı altmış dört gün süren muhasaranın kaldırılmasına yol açtı. Sultan II. Murad daha önce, tahta geçtiği ilk günlerde amcası Mustafa'nın isyanını da bertaraf etmişti.

Bir başka mesele Karamanlılardı. İstanbul'un kuşatılması, Balkanlarda ilerleme, kardeş kavgası ve Karamanoğulları meselesi şeklinde dört ana başlık altında toplanabilecek devletin temel meseleleriyle ilgili bütün bu gelişmeler Sultan II. Mehmed'in idarede siyasi ve askerî açıdan takip edeceği hareket tarzını belirlemesinde yol gösterici olacaktı.

II. Murad'ın hayatı kâh Anadolu'da Karaman gailesi, kâh Avrupa'da Macaristan, Lehistan saldırısıyla uğraşmakla geçecekti. Bu onun durup dinlenme fırsatını bulamadığı, sürekli at üstünde yaşamasını gerektiren, oldukça yıpratıcı bir hayattı. 1443'te Karaman seferinden az sonra büyük oğlu Alaeddin Ali'nin ölümü ise onu bir hayli üzdü. Böylece tahtın yolu, henüz on iki yaşındaki küçük oğlu Şehzade Mehmed'e açılmış oluyordu.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 126

Ağustos 1444'te bir başka Karaman seferine çıkarken Sultan II. Murad Edirne'de Şehzade Mehmed'i padişah yapmak niyetiyle bırakmıştı. Karaman seferinden dönüşünde bu fikrini gerçekleştirecekti. Nitekim seferden dönünce tahtı oğlu II. Mehmed'e bıraktığını Mihaliç'te bütün orduya ilan etti, ve Manisa'da yaptırmış olduğu, bugün geriye tek bir parçası kalmış (bugünkü Kızılay binası), bilhassa bahçesinin güzelliğiyle tarihe geçmiş olan Saray-ı Âmire'ye çekildi.

12 yaşındaki II. Mehmed zekâ itibariyle çok inkişaf etmişti. 1444 Ağustos'undan 1445 Aralık ayına kadar devam eden ilk saltanatında devlet idaresi Çandarlı Halil Paşanın elinde kaldı. Fakat tahta bir çocuğun geçtiği, tecrübeli hükümdar II. Murad'ın tahttan feragat ettiği haberi üzerine Avrupa ülkeleri daha önce imzalanmış olan Segedin Antlaşmasını çiğnemekte tereddüt etmediler ve 5. Haçlı Seferi'nin hazırlıklarına başladılar.

Macar ve Lehlerden başka Litvan, Çek, Hırvat, Slovak, Sloven birliklerinin ana gövdeyi oluşturduğu yüz bin kişilik Haçlı ordusuna ayrıca Alman, Fransız ve Venedikli askerler de küçük birlikler halinde katıldılar. Edirne'de toplanan saltanat şurası tek çarenin Sultan Murad'ın davet edilmesi olduğuna ittifakla karar verdi.

II. Mehmed mevcut vaziyet üzerine, kendisine ağır gelmekle beraber, babasını davete mecbur oldu. Fakat Sultan Murad ilk daveti reddetti. Manisa'da dinlenmiş ve 17 yaşından beri bir an başını alamadığı devlet işlerinin verdiği zihnî yorgunluğu bertaraf etmişti. Oğlunun otoritesini kırıp, kendi ölümünden sonra onu zor durumda bırakmak istemiyordu.

Ancak II. Mehmed'in,"Eğer padişah biz isek size emrediyoruz, gelip ordunuzun başına geçin; yok padişah siz iseniz, gelip devletinizi müdafaa ediniz." şeklindeki mektubu üzeri-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 127

ne Manisa'dan Edirne'ye hareket etti. Devletin büyük tehlike içinde olduğunu anlamıştı. Edirne'ye gelince oğlunu tahttan indirmedi.

Başkumandan sıfatıyla hareket etmekle yetindi. Kırk bin kişilik seçkin bir ordu ile Balkan Dağlarını aşıp Tuna'ya yaklaştı. Osmanlı topraklarına girmiş Haçlı ordusunu takip ederek üstünlüğü ele almak istiyordu. Son Haçlı Seferi olan Niğbolu'nun üzerinden kırk sekiz sene geçmişti. İki ordu Kasım 1444'te Varna yakınlarında karşılaştı. Birkaç yüz firari dışında Haçlı ordusu imha edildi. II. Murad'ın atalarından miras kalan askerlik dehasının, sebat ve soğukkanlılığının Varna'da Osmanlı'nın istikbalini kurtardığı hususunda tarihçiler ittifak ederler.

Sultan Murad Edirne'ye dönünce, ordu onun tahta çıkmasını istedi. Babası hayatta iken çocuk bir padişah istenmiyordu. Bunun üzerine II. Mehmed, Zağnos ve Şehabeddin Paşalar ve hocaları ile beraber sancak beyi olarak tekrar Manisa'ya döndü ve II. Murad ikinci kere tahta çıktı.

Bu hadisede II. Murad tek oğlu olan II. Mehmed'in otorite ve prestijini kırmamak için pek dikkatli davranmıştır. Hükümdarlığı hemen kabul etmemiş, oğlunu bir müddet daha tahtta bırakmış ve resen Manisa'ya göndermemiş, onu kendi arzusu ile tahttan feragat etmiş göstermiştir. Sultan Murad 1445 Ağustos sonlarında Edirne'ye gelmiş, fakat ancak Aralık 1445'te ikinci defa tahta çıkmıştır.

II. Murad'ın siyasetinin belkemiğini Tuna'nın güneyinde Adriyatik ile Karadeniz arasında Osmanlı olmayan hiçbir toprak bırakmamak ideali oluşturuyordu. Anadolu Selçukluları devrinde ilki 1095'te, sekizincisi 1263'te düzenlenen ve birçoğu Haymana Ovası'nda Selçuklu engeline çarparak geri dönen, Haçlı Seferleri daha sonra Osmanlılar döneminde

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 128

devam etmiştir. En sonuncusu 1396'da Niğbolu'da durdurulan Haçlı Seferlerinin (Mukaddes Topraklar önünde bir set durumundaki) Anadolu'yu tehdit etmemesi için devletin güvenlik kuşağı olabildiğince batıya, Tuna ile Adriyatik arasına kaydırılmıştır. Böylece Karadeniz-Adriyatik-Yunan Denizi-Akdeniz ve Ege arasındaki bu bölge, günübirlik yaşamayan Osmanlı Devletinin en stratejik parçasını teşkil edecekti.

Bu, bugün bizim anlamakta zorlandığımız bir ufuktu. "...Bizim mesleğimiz Allah yolu ve maksadımız Allah'ın dinini yaymaktır. Yoksa kuru kavga ve cihangirlik dâvâsı değildir." diyen Osman Gazi çizgisinin eğilip bükülmeden, kararlı bir şekilde sürdürülmesiydi. Bu yüksek ideal, rengini asırlara vermiştir. II. Murad'ın belki de en büyük başarısı, her taraftan yeni, yabancı ve düşman topluluklarla çevrili oldukları Balkan ve Doğu Avrupa topraklarını kararlı, cesur ve soğukkanlı bir fetih siyasetiyle devlete, sulh ve huzur kazandırması ve Osmanlı tarihinin en güç dönemini büyük bir inançla aşması olmuştur. Ayrıca bu dönemde Anadolu beyliklerinin büyük kısmı tamamen tarihe karışmış, Candaroğulları ve Karamanoğulları sinmiştir. Küçük kardeşi Mustafa'yı güçlükle saf dışı bırakan II. Murad, bir yandan Timurlularla, diğer yandan Memluklarla çatışmamak için ince bir siyaset yürütmüştür. Anadolu'daki hassas durum sebebiyle merkezî devlet sistemine Yıldırım Bayezid ve babası I. Mehmed'den farklı olarak sıkı sıkıya bağlanmaktan kaçınmış, tımarlı sipahiler, konar-göçer Türkmen boyları ve kapıkulları arasında belirli bir denge kurmaya özen göstermiştir.

Hatta Timur'un Anadolu siyasetini sürdürmek isteyen oğlu Şahruh'un iddiaları karşısında, eski Oğuz ananesini yeniden canlandırmış, Kayı boyunun üstünlüğünü vurgulayarak Anadolu'daki Timurlu nüfuzunu kırmaya çalışmıştır. 15.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 129

ve 16. yüzyıl Osmanlı tarihlerine dahi akseden bu Oğuz-Türkmen ananesine bağlılık ve Türk dilinin ileri bir edebî dil haline getirilişi hep bu çabaların bir sonucu olmuştur. Bunda, Danişmendlilerden beri eski Türk ananelerini koruyan Amasya'da, uzun süre kalmasının, ayrıca taşranın nabzını tutmasının payı büyüktür.

II. Murad'ın birkaç kere giriştiği Mora ve Arnavutluk seferleri, ayrıca II. Kosova Zaferi yukarıdaki idealin gerçekleştirilmesi yolunda önemli dönüm noktaları olmuş, hem de Sultan II. Mehmed'in olgunlaşmasında, ileride takip edeceği askerî ve siyasetin şekillenmesinde doğrudan ve dolaylı rol oynamıştır.

II. Kosova Muharebesi'nde Türk topçu taburunun ateş kabiliyeti daha yüksekti ve bu durum harbin sonucu açısından belirleyici vasfını açıkça hissettiriyordu. Orduyu kale muhasarası ile yıpratmak, Türk askerlik kaidelerine muhalif olduğu için, İstanbul ve Belgrat gibi Avrupa çapında ehemmiyet taşıyan kaleler hariç, II. Murad daha küçük kale muhasaralarında (Akçahisar gibi) gerektiğinde çekilmesini bilmiş, bütün hayatı boyunca gösterdiği bu gibi esnek ve dengeli hareketler Şehzade Mehmed için yol gösterici olmuştur.

İkinci Arnavutluk seferine giderken Padişah'ın yanında, yaşı on sekizi geçmiş II. Mehmed de yer almıştır. Hz. Peygamber (s.a.s)'in tıpkı İstanbul gibi müjdelediği Roma'nın fethi de Fatih'in hülyası olmuştur, ama önce babasının ufkunda mayalanmıştır. Gedik Ahmet Paşanın kumanda ettiği Osmanlı Donanması daha sonra İtalya çizmesinin topuğundaki Otranto'yu fethetmiş (1480), kara ordusu burada tahkimatı güçlü bir kale kurmuş ve "çizmeyi yukarıya doğru aşmaya başlamıştır."

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 130

Yeni Bir Devre Doğru

1450 sonunda Edirne'de Dulkadiroğlu Sitti Hatun ile düğünleri yapılan II. Mehmed, zevcesi ile birlikte sancakbeyi olduğu Manisa'ya hareket etti. Bu, II. Murad'ın oğlunu son görüşüydü. İ'lâ-yı Kelimetullah için at üstünde geçen bir ömür 3 Şubat 1451'de Edirne Sarayı'nda noktalandı. Gizlice gönderilen ulak 6 Şubat'ta Manisa'ya ulaştı, ve Sultan II. Mehmed Edirne'ye hareket etti.

II. Murad, Osmanlı tarihinde birçok ilke imzasını atmıştır. Sağlığında tahttan feragat etmesini bilmiştir. 15. asır dünyasında (ve bugün bile) az rastlanan bir olgunluk, kendini aşmışlık ve iç-dış dengesidir bu. Surre geleneğini (kutsal topraklara yardım gönderme) müesseseleştirmiştir. Vefatından beş yıl önce 1446'da yazdırdığı ve Divan-ı Hümayun'a tescil ettirdiği vasiyetinde Manisa'daki malının üçte birini Haremeyn'e vakfetmiştir.

Ülkenin ve halkın yararına yaptırmış olduğu eserlerden dolayı kendisi için "Ebü'l Hayrat" (Hayırların babası) unvanı kullanılmıştır. Osmanlı padişahları içinde âlim sayılacak derecede klâsik ilimleri tahsil etmiş ilk şahsiyet olan II. Murad sanat ve ilmi himaye etmiş ve oğlu zamanındaki "Türk Rönesansı'nın" müjdecisi, belki de kurucusu olmuştur. Kur'an-ı Kerim'in ilk Türkçe meallerinin hazırlanmaya başlandığı bu dönem Türk kültürü ve dilinin, şiir sanatının zenginleştiği velut bir zaman dilimidir.

Edirne ve Bursa'da birçok eser yaptırmıştır. Edirne'deki önemli eserleri, sonraki asırda Selimiye'yi inşa ederken Mimar Sinan'a da ilham kaynağı olacak Üç Şerefeli Cami ve Ergene Köprüsü'dür. Daha önce eşkıya yatağı olan bataklık bir mevkide yaptırdığı bu köprü, yüz yetmiş dört kemeriyle

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 131

dünyada halen benzerine pek rastlanılmayan bir yapıdır. Köprünün bir başına Ergene kasabasını, diğer başına ise bir köy kurdurup halkı da vergiden muaf tutmuştur.

Ergene köprüsünün geçiş ücretlerini Mekke, Medine ve Kudüs halkına vakfetmiştir. Edirne'de ayrıca külliye görevi gören Muradiye Camii'ni inşa ettirmiştir. Bunun yanına sabah-akşam sofra kurulan, fakir ve yolcular için barınma yerleri, küçük çocukların eğitimi için Muallimhane, Kur'an ve Mesnevi okunan Mevlevihane yaptırmıştır.

Osmanlı sultanlarının pek çoğu gibi bir tekke adabı içinde yetişen Sultan Murad'ın, Hacı Bayram Veli Hazretlerine olan bağlılığı, o ahlak ve terbiyenin Osmanlı topraklarında yayılmasında etkili olmuştur. Bursa'da yaptırdığı, 1426 yılında tamamlanan caminin yanında misafirhane, medrese ve sabah-akşam yemek dağıtılan imarethane bulunuyordu. Sultan II. Murad bunlardan başka, kendi zamanında fethedilen ve Vardar'dan Türk nüfus getirterek Türkleştirmeye çalıştığı Selanik'te, ayrıca Serez, Üsküp, Yanbolu ve Merzifon'da cami, mektep, hamam ve çeşmeler yaptırtmıştır.

Manisa'da daimi kalmayı planlamıştır, ama ancak bir iki sene kalabilmiştir. Bu süre zarfında da genellikle bir inziva hayatı yaşamış, zahit ve dervişlerle birlikte bulunmuştur. Geliş sebebini ifade sadedinde söylediği, "Varalım bir iki gün zikredelim Mevla'yı, Bize ısmarlamadılar bu yalan dünyayı" beyti meşhurdur. Manisa'daki ikameti sayesinde şehir bir ilim, sanat ve edebiyat merkezi hâline getirmiştir.

Osmanlıyı toparlamış, toprakların bütünlüğünü sağlama ve koruma gayretiyle babası Çelebi Mehmed'den sonraki meseleleri halletmeye çalışmıştır. Neredeyse bütün bir ömrünü İslâm dünyasının, hususen Anadolu, Ortadoğu ve Mukaddes Topraklar'ın yeni Haçlı Seferlerine karşı güvenliği için at üs-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 132

tünde tüketen II. Murad'ın en büyük mirası, güçlü-ufuklu bir devlet ve Peygamber (s.a.s.) müjdesine mazhar bir Fatih olmuştur. O ruh ve mana görevinin fatih ruhlu bütün vârisleri II. Murad'ın manevî evladı sayılır. Ruhu şâd, mekânı Firdevs Cenneti olsun.

"Padişah atına süvari olup; haydin yiğitler, niçin durursunuz?" deyip küffarın üzerine yürüdü. Sultan Mehmed kendisini mücadelenin, kavganın içine atmıştı.

Fatih Sultan Mehmed

Dost-düşman herkesin büyüklüğünü kabul edip gıpta ettiği, en büyüklerden biri de, hiç kuşkusuz Fatih Sultan Mehmed'dir. Fatih'i Fatih yapan, İstanbul'un fethidir.

Evet, o, Peygamber Efendimizin (s.a.s.) hadisiyle beşaret verdiği "Onu fetheden kumandan ne güzel kumandandır ve onun askerleri de ne güzel askerdir'" şerefine ulaşmak için var gücüyle çalışıyordu. Türk düşmanı olmakla ünlü Bizans tarihçisi Ducas, II. Mehmed'in o zamanki halet-i rûhiyesini şöyle belirtir: "Padişahın gece ve gündüz huzuru kaçmıştı. Yatağına girerken ve kalkarken, sarayında ve dışarıda dolaşırken hep İstanbul'un fethi ile meşguldü, istirahat ve uyku bilmezdi. Böylece o, büyük insanlara mahsus yüce bir mefkûrenin ateşi ile yanıyordu." Zaten fazilet odur ki düşman dahi tasdik etsin ve ediyordu.

Fatih de kendinden öncekilerin yaptığı gibi dua ederek şöyle niyazda bulunmuştu: "Allah'ım sana layık olmaya çalışıyorum." Büyük Osmanlı tarihçisi Dursun Bey ise Fatih'e "bütün mevcudatın dua ettiğini" söyler. Bilindiği gibi Fatih hem Peygamber Efendimizin (s.a.s.) müjdesine nail olmuş, hem de dünya tarihinde yeni bir çığırın açılmasını sağlamıştı.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 134

Fatih Sultan Mehmed ve adaleti hakkında şöyle bir vaka anlatılır: İstanbul'un fethinden sonra mahkûmları serbest bırakan Fatih'in huzuruna, zindandan çıkmak istemeyen iki papaz getirilir. Bunlar İmparator Konstantin'in adil ve hakperest olmasını istediklerinden zindana atılmış, sonra da böyle adaletsiz dünyanın içi, dışından daha rahat diye yemin etmişlerdi. Fatih Sultan Mehmed, onlara şöyle bir teklif yapar: "O halde siz, İslâm adaletinin tatbik edildiği memleketimi geziniz. Müslüman halkın davalarını dinleyiniz. Bizde de sizdeki gibi adaletsizlik ve zulüm görürseniz hemen bana bildiriniz ve önceki kararınıza uyunuz."

Kendileri için gayet cazip olan bu teklifi kabul eden iki papaz, padişahtan aldıkları hususi bir tezkere ile Müslümanların idaresinde olan her kasabayı gezmeye başlarlar. Bursa'da bir Müslümanın, Yahudi bir kişiden at satın alması ile İznik'te ise iki Müslüman arasındaki tarla satış davalarına şahit olduktan sonra başka yere gitmeye ihtiyaç duymadan Fatih'in huzuruna gelirler ve derler ki:

Bursa'da bir Müslüman kadısı gördük. Kimse mecbur etmediği halde, kendi cebinden çıkarıp bir atın parasını ödedi. İznik'te ise iki Müslümanın, birbirinin hakkını almaktan korktukları için ortaya çıkan hadiseye şahit olduk. Bütün bunlar kadılarınızda, onlara dava hallettiren Müslümanlardaki din kuvvetini, Allah korkusunu gösteren ve Müslümanlardan başkalarında da asla görülmeyen büyük ibretli hadiselerdir. Bundan sonra biz karar verdik zindana çekilmeyeceğiz. Çünkü böyle İslâm adaleti tatbik edildikçe, dininizden olmayan Hristiyan papazların dahi zulme uğramayacağına inanmış bulunuyoruz."

Fatih hakkında son olarak, Tacizâde Cafer Çelebi ve Aşıkpaşazâde'de geçen ve Trabzon'un fethinin zorluğu kar-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 135

şısında “Küçük bir Trabzon için bu kadar eziyet çekmeye değer mi?” sözüne karşı Fatih'in şu cevabını nakledelim: "Gayemiz kale fethetmek değildir. Bütün zahmet din yolundadır. Zira bizim elimizde İslâm kılıcı vardır, Eğer bu zahmete katlanmazsak, bize gazi demek yalan olur."

Fetih ve Fatih

Konstantiniyye, surların ortasında şavkıyan bir süreyya yıldızıdır.

Kovaladıkça kaçan, kaçtıkça uzaklaşan, uzaklaştıkça yakalanamayan bir nazlı sevgilidir âdeta. Cilveli ve işveli bir masal perisidir, sanki düşlerin pembeliklerinde mavi kanatlarını çırpan. Bir esişi, bir bakışı, bir gidişi, bir bakışı, bir gülüşü, duruşu var ki; dağ gibi yüreklerde zelzele koparan.

Ona varmak ve onu tutmak için kimler düşmedi ki yollara? O, kaç yiğidin özlemi, kaç bahadırın sılası olmadı ki? Kaç ateşli cengâver onun hasretiyle yanmadı ve rüyasına yatmadı ki?

Ama o, hep uzakta, uzakta, uzakta kaldı.

Derken bir yirmi bir yaş inancı çağladı, çağın bağrından, çağların bağlarına çağlayanlar gibi gümrah mı gümrah. Bir şimşek irade şavkıdı köhne surlarda ateş yalımı izler bırakan. Yakıcı mı yakıcı... Sabrın sularına Kur’an’la açılan bir Ebu’l-Feth kıyam etti çağa, çağlara. Vakur mu vakur... Nurlu Peygamberin (s.a.s.) kutlu sözünün doğruluğuna şahitliğe çağrıldı çağa Fatih. Adil mi adil...

Bu bilindi ve bu sezildi ilkin Peygamberler varisleri tarafından. Ve o zaman ona, “işte o sensin, beklenilendin sen” denildi. “Fatihsin sen, fetihler de senin içinde, buna inan, inan buna” dediler.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 136

"İmanınla yürü" dediler ona işte kirli düşünceler, daha küflü zamanlar... Sultani uykuları terk et. Ve diril ve doğrul ve çağla" dediler.

"Bir mutantan mehter ol, sal kaside dağlara. Sedanı gür tut ki. Emr-i bülend taze şafaklara şehbal açsın" dediler.

Yürü ki seni bekleyenler var git ki sana gel diyenler var.

Gel ey candan yakın canan,
Gel ey şahin bakışlım,
Gel ey kartal uçuşlum,
Gel ey çağın, çağların fatihi,
Gel ki, ruhu-u revan-u Muhammedi şad u handan olsun...
Gel ey rüyalar küheylanı,
Gel ey hasret türkümüz,
Gel yeter ki;
Şehirleri kalbinden yar da gel,
Kem gözlere yakalanmadan gel,
Sıradağları del de; tepeleri devir de gel.
Gel ki seninle ve sende başlasın dirilişi çağların,
Böyle başlar fethin öyküsü Fatih'de. Ve böyle başlamalı fetihlerin öyküleri fatihlerde.
An gelir her insan bir Kostantiniyye olur, her müminse bir Fatih.
Ve vaktolur, her dem her mümin bir zafer olur.
Her mümin bir şehit,
Her şehit bir çiçek olur.

Ölümün Üzerine Yürümek

Nerdesin yıllarca hasretini çektiğimiz kahraman? Nerdesin hayallerimizin güvercini, rüyalarımızın üveyki?

Dünya hâkimiyetini gaye edinmiş olan Fatih, her adımını buna göre atmaktadır. Bu gayenin tahakkuku için birçok

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 137

kez ölümle karşı karşıya gelmiş, bilhassa dünya muvazenesinde milletinin sesi ve soluğu olan ordusunun bozgununu görmektense ölmeyi tercih etmiş ve en zor anlarda hep en önde olmuştur.

Bu konuda pek çok misal olup, bazıları şunlardır:

İstanbul kuşatması esnasında Papa, Bizans'a yardım maksadıyla gemiler göndermişti. Bu gemilerin gelmekte olduğu II. Mehmed'e bildirildiğinde hemen atına atlayıp, deniz kenarına indi.

Müttefik gemileri yüksek bordalı "göğe" denilen gemilerden, Osmanlılılarınki ise kadırgalardan oluşuyordu. Gemiler birbirlerine yanaştıkları sırada yüksek bordalı düşman gemileri, kendilerine yanaşıp çıkmak isteyen Osmanlı askerlerine yağmur gibi ok ve grejuva ateşiyle mukabele ederek zayiat verdirdiler. Bunun üzerine muvaffak olamayacağını anlayan donanma sahile doğru çekildi.

Fatih, Türk donanmasının, kendisinin bulunduğu tarafa doğru geldiğini görünce büyük bir teessüre kapılmış, at üstünde bulunduğu halde, denize doğru atılmıştır. Bizans tarihçisi Dukas'ın ifadesiyle: "Atı ile beraber denizin içine yürüyerek kadırgalara doğru, sesi çıktığı kadar bağırıyor, emirler veriyordu."

Onun bu konudaki azmi, samimiyeti hedefine ulaşmak için maddi-manevî her şeyini ortaya koyması sonunda, bin yıllık Bizans İmparatorluğu ve karanlık bir çağ aydınlık yolun ay yüzlüleri önünde eriyip gidiyordu.

Onun destanlaştığı bir savaş meydanı da Belgrat önleriydi. Rumeli topraklarını elde tutabilmek ve kuzeyden gelebilecek tehlikeleri durdurabilmek aynı zamanda Macaristan'da muvaffakiyetle harekâta girişebilmek için Tuna kıyıla-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 138

rının ve bilhassa Belgrat müstahkem kalesinin elde bulunması iktiza ediyordu.

Fatih 1476'da Belgrat önlerine geldi. Topçu atışlarıyla Belgrat surları yer yer yıkılmış, hatta bir kısım kuvvetler şehre girmişti. Belgrat, Orta Avrupa'nın kilidi sayıldığı için Papa, şehrin düşmemesi için Macar Komutan Hünyadi Yanoş'a yardımcı kuvvetler gönderdi. Osmanlı askerleri şehre girmeye başladığında Yanoş, büyük kuvvetlerle Belgrat'a ulaşmıştı. Osmanlılar her taraftan Macarların saldırılarına maruz kalmış ve çekilmeye başlamışlardı. Bu çekilme Macarlara cesaret verdiğinden Osmanlı askerlerini şehirden karargâha kadar takip ettiler

Bu kritik durumda vezirleri Fatih'e karargâhtan çekilmeyi tavsiye ettiler. Fakat o: "Düşmandan yüz döndürmek mağlubiyet nişanıdır." diyerek bu teklifi reddetti.

Padişah daha fazla sabredemeyerek coştu, haykırdı ve yanında bulunan Yeniçeri ağasını fena halde hırpaladı; çünkü yeniçeriler meydanda yoktu.

Askerin geri çekildiğini görünce baştanbaşa öfke kesilmiş ve başına çıkan kanın şiddetinden dudakları yarılarak kanamaya başlamıştı. Dudakları, Hoca Sadeddin Efendinin ifadesiyle "yeni açılmış bir gonca gibi yarılmış ve çatlamıştı." "Padişah atına süvari olup; haydin yiğitler, niçin durursunuz?" deyip küffarın üzerine yürüdü. Sultan Mehmed kendisini mücadelenin, kavganın içine atmıştı.

Bir düşman eri padişahın üzerine saldırdı. Fakat genç hükümdar onu ve ondan sonra üzerine gelen iki düşmanı alt etmeye muvaffak oldu. İşte bu sırada padişah bacağından yaralandı. Ancak Fatih'in bu kahramanca hareketi Osmanlı ordusunun maneviyatı üzerinde pek müessir oldu ve toplanan Osmanlı kuvvetleri ve bir kısım akıncılar şiddetle düş-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 139

mana saldırdılar. Savaşın tekrar başladığı bu sırada devlet büyükleri, yaralı padişahı tehlikeli sahadan "atının dizginine yapışıp" âdeta zorla uzaklaştırdılar. Biraz sonra dağınık Osmanlı ordusu toplanmış ve Macarları ordugahtan dışarı atarak, kaleye kadar kovalamıştı.

Fatih'in buradaki cesareti, sebatı ve kahramanlığı büyük bir bozgunu önlemiş, hatta düşman kaleye geri çekilirken ağır kayıplar verdirilmiştir.

Fatih'in ölümün üzerine yürüdüğü bir mücadele alanı da Boğdan (Kuzey Romanya) topraklarıdır. Karadeniz hâkimiyetinin tamamlaması için Boğdan'ın fethi gerekiyordu.

Fatih'in başında olduğu Osmanlı ordusu sık ormanlarından dolayı Türklerin "ağaç denizi" dedikleri Rüzboynu vadisine girince Boğdanlılarla karşı karşıya geldiler. Boğdanlılar bölgeyi siper ve hendekler açarak, ağaç ve arabalardan mânialar yaparak tahkim etmişlerdi. Bundan başka atları önlerine dizmişler ve toplarla ordugâhı geçilmez bir hale getirmişlerdi. 26 Temmuz 1476'da iki taraf arasında vukua gelen muharebede Anadolu ve Rumeli tımarlı sipahileri büyük gayret göstermişler; fakat düşman siper ve orman içinden açtıkları şiddetli top ateşiyle yeniçeri askerleri yüzükoyun yere yatmışlardı.

Fatih, bunu görünce: "Ben onlardan daha ziyade cesaret beklerdim." dedi ve atını iki tarafından mahmuzlayarak düşman üzerine atıldı. Fatih'in bu hareketini gören "...gaziler dahi gayret-i İslâm'ı ve kalp kuvveti ile bir olup küffarın topuna tüfeğine bakmayıp hücum edip göz açtırmayıp cenk ettiler."

Padişahın ölümü hiçe sayarak ileri atılması Boğdan'ın hâkimiyet altına alınmasıyla neticelenmiştir.

Onların çabaları, emekleri ve fedakarlıkları üzerinde yükselen devlet, dünya muvazenesinde yerini almıştır.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 140

"Artık söz onun, devran onundu; atını en karanlık noktalara kadar sürecek; her uğradığı yere gönlünün ilhamlarını boşaltacak; mazlum ve mağdurların ahını dindirecek, sivri süngüsü ve keskin kılıcıyla bütün zalim ve diktatörleri zapt ü rapt altına alacak ve dünya devletleri seviyesinde cihan sulh ve muvazenesinin en gür sesi haline gelecekti."

"Dervişlikte bir hâlet vardır ki eğer lezzet alınırsa, saltanat işlerinden kesin olarak el çekmek lazım gelir. Memleketin işleri ihtilâl bulur. O takdirde, hem siz ve hem de biz vebâle gireriz..."

Akşemseddin

Asıl adı Şemseddin Muhammed bin Hamza'dır. Fatih'in hocası, âlim ve mutasavvıf bir kişidir. "Akşeyh" adıyla şöhret kazanmış olan Akşemseddin, Hacı Bayram Veli'ye intisap etmiş ve bir süre Hacı Bayram Camii'nin çilehanesinde çile çıkarmıştır.

Akşemseddin, halkın teveccüh ve nazarından uzak durması, şöhret ve şan belasından sürekli kaçınmasıyla bir sembol şahsiyet olarak bayraklaşmıştır. Onun çile hayatı, tevazu ve mahviyet iklimine ayak bastığı ilk tecrübesidir. Halkın ilgisinden çekinerek, şeyhinden ayrılma pahasına Beypazar'a giden Akşeyh, burada bir mescit ve değirmen inşa etmiştir. Ancak burada da halkın teveccühünden rahatsız olmuş ve Çorum'un İskilip kazasına bağlı Evlek köyüne göç etmiştir. Bir süre sonra Bolu'nun Göynük kazasına yerleşen Akşemseddin, burada da bir mescitle bir değirmen yaptırmıştır. Akşemseddin, şeyhi Hacı Bayram Veli'nin vefatıyla irşat makamına geçmiştir. İstanbul'un fethi sırasında Fatih Sultan Mehmed'in yanında fethin manevî cephesini temsil eden büyük veli, muhasaranın en sıkıntılı zamanında ordunun maneviyatını diri tutmuştur. Akşemseddin, fethin en önemli simgesi

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 142

olan Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesi sırasında burada ilk Cuma namazı hutbesini okumuştur.

O, İstanbul'un asırlar süren fetih rüyasını gören bahtiyarlardandır. Akşemseddin, hem fethe katılmış ve hem de fethin gerçekleştiğini görmüş, asırlarca birçok İslâm ordusunun muhasaraya aldığı, ama belki de vakti gelmediği için bir türlü fethetmeye muvaffak olamadığı İstanbul'un, artık bir İslâm beldesi olmasında önemli rol oynamıştır. Fetihten hemen sonra padişahın isteği ile İslâm ordularının İstanbul'u fethi sırasında şehit düşen büyük Sahabî Ebû Eyyub el-Ensârî (r.a.)'nin kabrini de keşfeden bu büyük mürşit, bir süre müderrislik de yapmıştır.

Akşemseddin; tevazu, alçakgönüllülük ve feragatin zirve ismidir. O, her şeye sahip iken bırakmasını bilen; hükümranlığı ve dünya saltanatını, mahviyet ve tecrit makamına tercih etmeyen bir mürşîd-i kâmildir. Maddî varlık ve dünyevî arzulardan el-etek çeken bu büyük zat, bedenî isteklerden büsbütün sıyrılmayı başarmış ve mâsivâdan yüz çevirmiştir.

O, bu manada bir "ehli tecrid"dir. Bu makam, elbette ki kalp gözü açık bahtiyarların, varlık ve eşyanın mahiyetini keşfederek "asıl olanı" bulmasıyla kazanacağı bir mertebedir. Yunus'un, "ballar balını bulduğu" bu makam, her şeyden feragat etmeyi gerektiren bir "bulma hali"nin eseridir. O'nu bulmak, O'na yönelmek ve O'na ulaşmak, her şeyi bırakmanın da yeri ve zamanıdır.

Nitekim fetihten sonra Akşemseddin, padişahın tacını ve tahtını bırakarak kendisine bağlanma isteğini engellemeye çalışmış ve bu cihan sultanını durduramayacağını anlayınca da Gelibolu üzerinden Göynük'e dönerek inzivâya çekilmiştir. Akşemseddin'in hangi ruh hâliyle padişahı durdur-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 143

mak istediği ve taht merkezinden ayrılarak iltifat ve ilgiden neden rahatsız olduğu konusunda pek çok şey söylenebilir.

Fatih'in Göynük'e gönderdiği hediyeleri almak istememesi ve Göynük'e yaptırmak istediği tekke ve cami için rıza göstermemesi, devletin devamı ve bekâsının teminatı olan hükümdarlık makamının zedelenmemesi icabıdır. Nitekim "sultana sultanlık ve gedaya (köleye) da gedalık yakışır." Fatih'in birçok ihsanından sadece Göynük'e bir çeşme yapmasına izin veren Akşemseddin, şeyhi Hacı Bayramı Veli'nin yolundan gitmiş ve tekkenin devlet üzerindeki tahakkümüne yol açacak bir tavrı şiddetle reddetmiştir. Bize göre, Osmanlı Devleti'nin din ve devlet işlerinin sağlıklı gelişmesinde, Akşemseddin'in bu tavrı büyük bir önem taşımaktadır.

Cihan padişahı Fatih Sultan Mehmed'in derviş olma talebini geri çeviren Akşemseddin'in, sultanın kırılması karşısında verdiği cevap çok önemlidir: "Dervişlikte bir hâlet vardır ki eğer lezzet alınırsa, saltanat işlerinden kesin olarak el çekmek lazım gelir. Memleketin işleri ihtilâl bulur. O takdirde, hem siz ve hem de biz vebâle gireriz..." (Solakzâde Tarihi, c. I, s. 273) Şeyhin bu sözleri karşısında teselli bulan Fatih, iki bin altın göndererek onu taltif etmek ister. Fakat Akşemseddin bu parayı kabul etmez ve geri gönderir.

Rivayete göre, padişah bir gün Akşemseddin'in çadırına girmiş, ancak şeyh hiç kımıldamadan öylece yerinde oturmaya devam etmiş. Bu hale çok üzülen padişah, Ahmed Paşaya: "Şeyh bize kıyam etmeyip yerinden kımıldamadığı için hatırım kırılmıştır ve gönlüm mahzundur" diye yakınmıştır. Akşemseddin'i iyi tanıyan Ahmed Paşa, padişaha şeyhin bu hareketini şöyle izah etmiştir: "Bu büyük fetih, önceki padişahlara ve mübarek ecdadınıza müyesser olmayıp size nasip olmakla, sizde bir çeşit gurur müşahede eylemiş, bu yüzden

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 144

riayet ve tazimde kusur göstermiştir. Gerçekte maksatları sizden o gururun izalesi için gayret göstermektir. Bu yüzden ayağa kalkmadı."

Bu izah üzerine rahatlayan padişah gece yarısı Akşemseddin'i ziyaret etmiş ve kendisiyle sabaha kadar sohbet edip sabah namazını da şeyhle birlikte eda etmiştir. Aynı zamanda şair de olan Akşemseddin, "terki can, bînişân, bîgümân" kafiyeleriyle kendisini ne güzel anlatıvermiştir.

Büyük mutasavvıf ve mürşid-i kâmil Akşemseddin hazretlerini, rahmet niyazıyla yâd edip bir kez daha örnek bir şahsiyet olarak tanımak ve "Akşemseddin olabilmek" idealini hep diri tutmak ne büyük saadet.

Her zaman iyi insanların yanında kötüler de bulunmuştur. Sokullu Mehmed Paşanın ömrü de, kötülerle mücadele etmekle geçmişti.

Sokullu Mehmed Paşa

Şehit Sadrazam

Osmanlı Devleti'nin en ihtişamlı devirleri yaşanıyordu. Ülkenin başında yabancıların "Muhteşem" dedikleri Kanunî Sultan Süleyman; âlimlerin başında, bir deha olan Ebu's-Suud Efendi; mimarların başında, taşın dilinden anlayan Koca Sinan; donanmanın başında Barbaros Hayrettin Paşa vardı. Devlet böyle bir kadro tarafından yönetiliyordu. Ülkede huzur ve mutluluk hâkimdi. Çünkü bu ülkenin insanlarının devletle ve birbirleriyle kavgaları yoktu. Mal sevdası kalpleri bozmamış, herkes başkalarının iyiliğini düşünür olmuştu. Fakirlere yardım etmek için insanlar âdeta birbirleriyle yarışıyordu. Zenginler çevreye camiler, imaretler, medreseler inşa ettiriyor, sahipsiz hayvanların bakımı için bile vakıflar kuruluyordu.

Enderun'da; dil, din ve millet ayırımı gözetmeksizin her ailenin çocuğuna en iyi eğitim verilmeye çalışılıyor, zeki olanlar liyakatlerine göre ülkenin en yüksek okullarına girebiliyordu. Bu gayeyle de, ülkenin dört bir yanında imtihanlar düzenleniyor, zeki gençler devşirilerek, ileride yönetim kademelerinde vazifeli, büyük devlet adamı olmaları için ye-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 146

tiştiriliyordu. Bu ülkede yükselmenin ve bir yerlere gelmenin hiçbir engeli yoktu. İşte bu sebepledir ki yabancı milletler bile Osmanlı topraklarında yaşayan insanlara imreniyor, bu adalet ve huzuru arzuluyordu.

Yabancı uyruklu bir aile için, çocuklarının Osmanlı hükümetince devşirilerek okutulması kadar önemli bir şey yoktu. Çünkü böyle bir durumda çocuklarının geleceği garanti altına alınmış oluyor, o yükseldikçe kendileri de itibar kazanıyordu.

Yavuz Sultan Selim'in saltanatının son yıllarında Balkanlardan devşirilen bir grup çocuk Edirne'ye getirildi.

Bunların arasında Bosna'nın Sokoloviç kasabasından küçük bir çocuk da bulunmaktaydı. Zekâsı ile hemen dikkatleri çeken bu çocuk, kısa sürede herkesin takdirini kazanmış ve kendisiyle özel ilgilenilmeye başlanmıştı. İlmî mevzularda eğitilen bu gence, askerî eğitim de veriliyordu. Bir süre sonra kitabî eğitimini tamamlamış ve uygulama görmesi için orduya verilmişti. Burada kısa zamanda kendisini gösteren gence her geçen ay farklı görevler veriliyordu. Bir süre sonra donanmaya alındı.

Devir Kanunî Sultan Süleyman devriydi. Osmanlı Devleti, karalarda olduğu kadar denizlerde de hâkimiyetini sürdürüyordu. Barbaros Hayrettin Paşa, Preveze Deniz Zaferi ile Akdeniz'i bir Türk gölü haline getirmiş, Kızıldeniz ve Basra Körfezi üzerinden Uzakdoğu'ya deniz seferleri düzenlenmeye başlanmıştı. İşte bir süre sonra bu güçlü donanmanın başına Sokullu Mehmed Paşa, kaptanıderya olarak getirildi.

Burada da birçok başarıya imza atan Sokullu, yönetim kabiliyeti ve politik kişiliği sayesinde Rumeli Beylerbeyliği'ne getirildi. Artık Padişah ve Divan-ı Hümayun’dan sonra ülkeyi yöneten etkili kişilerden biri haline gelmişti. Sık sık

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 147

Budin'e gidiyor, oradan Avrupa'daki hareketleri izliyordu. Zaman zaman da İstanbul'a geliyor, padişah ve Divan-ı Hümayun'a gelişmeleri bildiriyordu. Onun anlattıklarına göre kararlar alınıyor, ordunun sefer tarihleri ve sefere çıkılacak yerler belirleniyordu.

Sokullu, vefakâr bir insandı. Ekmeğini yediği yeri katiyen unutmaz, kendisinin de oralara iyiliği dokunsun isterdi. Bu sebepledir ki İstanbul ile Edirne arasındaki yolculuklarında konakladığı Lüleburgaz'a; vefa borcu olarak bir külliye yaptırmayı arzulamış ve bu konuda Mimar Sinan'dan yardım istemişti.

Mimar Sinan, Sokullu Mehmed Paşanın arzusu üzerine küçük bir kasaba olan Lüleburgaz'a dev bir hayır kurumu inşa etmişti. Sokullu Mehmed Paşanın hayır kurumları bununla sınırlı değildi. Onun sadece İstanbul'da iki camisi, birçok çarşısı, aşhanesi vardı. Eline geçen para ile birilerine yardım etmek, hem Sokullu'nun hem de o dönem insanlarının kendilerine vazife bildikleri bir şeydi.

Sokullu'nun eşi, II. Selim'in kızı İsmihan Sultan'dı. Kanunî Sultan Süleyman, Sokullu Mehmed Paşayı çok sevdiğinden, torunu İsmihan Sultan ile evlendirerek ve bu zeki devlet adamını kendisine akraba yapmıştı.

Bir süre sonra Kanunî Sultan Süleyman, Sokullu Mehmed Paşayı, Osmanlı Devleti'nin ikinci adamı yapmaya karar verdi. Yani Sokullu bundan böyle Kanunî'nin sadrazamı olacaktı. Bu, gösterişli olması yanında, sorumlulukları da ağır olan bir görevdi. Üç kıtaya yayılmış devletin topraklarındaki insanların meselesi artık, Sokullu Mehmed Paşayı bekliyordu. Ama o, vazifesinin bilincinde bir kişi olarak uzun yıllar bu vazifeyi hakkıyla yapacak; ordunun başında sefere çıkmaktan, divanı

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 148

yönetmeye, halka hitap etmekten, gemilerle denizlere açılmaya kadar ne kadar görev varsa, hiçbirinden kaçmayacaktı.

Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa, Kanunî Sultan Süleyman gibi büyük bir padişahı, Zigetvar Kalesi kuşatmasında kaybeder. Bu durumu, kale fethedilince ve İkinci Selim'in gelişine kadar ordudan saklar. Eğer Kanuni'nin öldüğünü duyursaydı, ordu kuşatmayı bırakacak ve buralara kadar gelmeleri anlamsızlaşacaktı.

Sokullu gibi güçlü bir idarecinin devletin başında olması, Kanunî Sultan Süleyman sonrasında tahta geçen oğlu II. Selim'i de bir hayli rahatlatmıştı. Sekiz yıllık saltanatı boyunca o devlet işlerinden hep emin olmuştu.

II. Selim sonrasında tahta bu kez Kanunî'nin büyük torunu Üçüncü Murad geçecekti. Devletin başında yine dirayetli yönetimi ile yabancı devletleri dize getiren Sokullu Mehmed Paşa vardı. O, büyük projelerin adamıydı. Zorluklardan yılmıyor, düşmanları ile arasına dağlar girse onları aşmak için, deniz gibi nehirleri birleştirmeye çalışıyordu.

Artık yaşlanmıştı. Çevresindekilere gençliğindeki kadar kolay söz dinletemez olmuştu. Halk büyüklüğünü kabul ediyor; ama ülke kademesinde yükselmeye çalışan bazı ihtiraslı kişiler, onun varlığını kendilerine bir engel olarak görmeye başlamışlardı. Her zaman iyi insanların yanında kötüler de bulunmuştur. Sokullu Mehmed Paşanın ömrü de, kötülerle mücadele etmekle geçmişti.

Sokullu Mehmed Paşa uzun bir süredir At Meydanı'nındaki konağında oturmaktaydı. Burası hem İstanbul'un kalbiydi, hem de Topkapı Sarayı'na oldukça yakındı. Burada yaşayan kişinin mutluluklarından birisi, okunan o muhteşem ezanları dinledikten sonra Ayasofya'da namaz kılmaktı. Sokullu da bunu sık sık yapıyordu.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 149

Sokullu dindâr bir kişiydi. Beş vakit namazını hiç aksatmazdı. Namazların arkasından yardımcısı bir tarih kitabı okur, Sokullu da sessizce onu dinlerdi. Çünkü tarih öğrenmeye büyük önem verirdi.

Bir gece teheccüt namazına kalkmış ve sonrasında da Kur'an-ı Kerim okumuştu. Az sonra yardımcısı eline bir tarih kitabı aldı ve yavaşça okumaya başladı. Okunan kıssa Osmanlı Devleti'nin üçüncü padişahı olan I. Murad'ın hayatı idi. Sultan Murad, daha kuruluş aşamasındaki Osmanlı Devleti'ni boğmak isteyenlere karşı Kosova Savaşı'nda büyük kahramanlıklar göstermiş, savaş bitiminde meydanı gezerken kendisine bir şey söylemek isteyen bir Sırp askeri tarafından hançerlenerek şehit edilmişti. Kıssa sona erdiğinde odada bir süre sessizlik oldu. Çünkü Sokullu Mehmed Paşa ağlıyordu. Birinci Murad'ın şahadetine gıpta ile bakmıştı. Gözü yaşlı haliyle ellerini gökyüzüne kaldıran Sokullu Mehmed Paşa, dua dua yalvarmaya başladı. Merhametlilerin En Merhametlisi'nden bir dileği oldu. Birinci Murad gibi güzel bir ölüm ile ölmek istiyordu.

Az sonra İstanbul'un dört bir yanından sabah ezanları okunmaya başladı. Sokullu Mehmed Paşa ezanları dinledi. Yerinden doğrulup yardımcısının yardımı ile abdestini tazeledi. Ayasofya'ya gitmek için evinden dışarıya çıktı. O gün çok işi vardı; Divan'ı toplayacak, devletin yönetimi, dirlik ve düzeni için kararlar alacaktı.

Osmanlı yönetiminde sadrazamlar bugünkü "Bakanlar Kurulu'nun" bir benzeri olan Divan-ı Hümayun'un başkanlığını yaparlar ve haftanın belli günleri Divan üyelerini toplayarak devlet işlerini görüşürlerdi. Bu toplantılar Topkapı Sarayı'nın Kubbealtı denen yerinde yapılabildiği gibi, Sadrazam'ın arzusuna göre kendi konağında da yapılabiliyordu.

Sokullu Mehmed Paşa da bazen Divan'ı kendi konağında toplardı. O gün de öyle yaptı. Ulaklarını, o günkü toplantının kendi konağında olduğunu bildirmeleri için Divan üyelerine gönderdi. Divan-ı Hümayun'un Kubbealtı vezirleri, kaptanıderya, defterdar, nişancı vb. üyeleri, öğleden sonra Sokullu'nun konağında toplanmaya başladılar. Herkes tamam olduğunda Sokullu söze başladı. Devlet dünyanın belki en güçlü devleti idi; ama problemler dünya üzerinden ne zaman eksik olmuştu ki. Yine bir sürü gaile vardı etraflarında. Birkaç saat geçmişti. Divan toplantısına bir mola vermek gerekiyordu. Zihinler biraz dinlenecek, sonrasında kalındığı yerden devam edilecekti.

Bu sıralarda At Meydanı'nda bir adam sallana sallana, Sokullu'nun konağına yaklaşmaktaydı. Yoldaki çocukların sataştığı bu kişi bir meczuptu. Çevresindekilere garip hareketler yaparak ilerleyen meczup, Sokullu'nun konağına geldiğinde içeriye girmek istedi. Kapıdaki nöbetçiler onu durdurdu. Ama aralarından biri olaya müdahale ederek, Sokullu'nun bu deli konusunda tembihte bulunduğunu, bu kişi ne zaman gelirse içeri girebileceğini söyledi. Nöbetçiler bu meczubun içeri girmesine izin verdi.

Adam yolu biliyordu. Merdivenlerden çıkıp baş odaya ilerledi. Konakta kendisini tanıyan uşaklar da, bir şey demedi. Çünkü o, her zaman sadrazamın hatırlı konuğuydu. Nasıl olsa, az sonra sadakasını alıp çıkacaktı. Sokullu ve Divan üyelerinin oturduğu odanın kapısı yarı açıktı. Meczup kapının eşiğinde durdu. İçeriye buyur edilmesini bekler gibi bir hali vardı. Sokullu Mehmed Paşa meczubunu görünce gülümsedi: "Gel bakalım koca deli, kaç gündür nerelerdeydin, aç mısın açıkta mısın, nerelerde yatarsın?" dedi. Sonra elini kemerine atıp ve meşin bir kese çıkardı. Keseden birkaç gü-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 151

müş akçe alıyordu ki meczup beklenmedik bir şey yaptı. Belinden çektiği kısa saplı bir hançeri Sokullu Mehmed Paşanın böğrüne sapladı. Odadaki herkes donakalmıştı. Askerler hemen meczuba müdahale etti; ama iş işten geçmişti. Sokullu kan kaybediyordu. O haliyle bile çevresindekilere sakin olmaları gerektiğini öğütlüyor, delinin bunu bilmeden yaptığını söylüyordu. Yanındakiler sadrazamın bu sakin tavrından bir şey anlayamadılar; ama o, bu hadisenin dün gece yaptığı ihlaslı duanın bir neticesi olduğunu anlamıştı.

Evet, bu büyük insan, Kosova Savaşı'nda milletinin selameti adına hançerlenerek şehit edilen Birinci Murad Han gibi şehit oluyordu. Şehit olurken şaşıyordu. Bir gece önce yaptığı duayı Yüce Rabbi ne kadar da çabuk kabul etmişti. Gözlerini bu fani dünyaya kapattığında, yüzünde öbür âlemin güzelliklerini taşıyan bir tebessüm kalmıştı. Belki de, bu son anında, onu ötelere davet etmek için gelenlerin arasında Birinci Murad Han da bulunmaktaydı.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 152

"Bir kardeşimiz savaş vermektedir. Siz gitmememi söylüyorsunuz. Bu ne biçim erliktir. Siz istersiniz ipleri kesin ve ardımdan gelmeyin, biz kardeşimle erkekçe vuruşuruz"

Oruç Reis

Bir Levent İçin

Nehri geçmeleri gerekti. Bir asma köprü vardı ilerde. Yetmiş-yetmiş beş levendi vardı çevresinde. Fakat dikkat etmelilerdi. Bir saldırıya uğrayabilirlerdi. Zira bir gizli baskın yapılacağı hususunda haber almışlardı. Denizlerin kurdu nice denizleri geçmişti de, şimdi burada bir avuç düşmana mı yenilecekti. Fakat denizin dalgalarıyla karanın dağları arasında fark vardı. Aslında dalgalar daha güvensizdi ve insanı aldatma ihtimali daha büyüktü. Dağlar böyle değildi. Heybetli ve sağlam bir şekilde yerinde dururdu. Onun için karada savaş daha kolaydır. Denizlerde ise oldukça zor. Yavaş yavaş asma köprünün bulunduğu yere doğru ilerliyorlardı. Çevresindeki leventler gayet yorgundu.

Epey zamandır yoldaydılar. Hem deniz yolculuğu öyle hafife alınacak kadar kolay bir şey değildi. Bir taraftan dalgalarla boğuşmak, diğer taraftan deniz fırtınalarının kahir kemendinden geminin sülün boyunu kurtarmak, insanı kat kat yorgunluğun zincirine vuruyordu.

İkindinin koyu gölgesi dağlara, bayırlara siyah mürekkepli bir mühür gibi inmişti. Artık güneşin altın okları yavaş

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 154

yavaş kırmızının tatlı bir tonuna bürünüyor ve gurup kızgınlığından haberler veriyordu. Yakıcı sıcak hava, bir tatlı bahar meltemiyle ılık bir iklime bürünüyordu. Leventler kılıçları ellerinde asma köprüye doğru ilerliyorlardı.

"Baba" diyorlardı denizler aslanı kaptanlarına. Oruç Reis babalarıydı elbette onların. Zira ne zaman darda kalsalar, onlara yol gösterirdi, Allah'ın izni ve keremiyle... Her türlü dertleri ve ıstırapları ile ilgilenirdi onların. Bir babanın evlatlarına gösteremeyeceği sevgi ve şefkati gösterirdi onlara.

Bir baskın olacağını haber alır almaz çevreyi kolaçan etmeğe bizzat kendi çıkmıştı. Atıyla leventlerin çevresini bir anne kuşun yavruları için çırpınışı gibi telaşla dolanıyor, erlerine zarar gelmemesi için pür dikkat bakışlarını dağlara, tepelerde, ormanın sessiz yeşilliğinde dolaştırıyordu.

Ormandaki bir kıpırtı, bayırdaki bir ses, ağaçlardaki bir hareket, onu ordusu namına endişelendiriyordu. Zira denizlerde aslan kesilen yiğitlerini, karanın vahşi tuzakları arasında heder ettirmek istemiyordu. Denizlerde kavgaya alışmış leventlerini, erkekçe dövüşmesini bilen erlerini bu bin bir tuzağın kol gezdiği ve iyi bir tecrübe gerektiren vadide, bile bile ölümün kollarına atmak istemiyordu. Zira iyi bir komutan, ilk önce erlerini mümkün olduğu kadar iyi kollayabilendi. Onların en az zayiatla savaşlardan, vuruşmalardan kurtulmasını sağlamak en birinci görevlerindendi liderlerin.

Aman Allah'ım o da ne! İşte birden bire nereden çıktıkları belli olmayan bir yığın asker belirivermişti önlerinde. Demek ki tuzak haberi doğruydu. Bir kısmı da arkalarından saldırıya geçmişti düşmanların. Namertçe bir saldırıya uğramışlardı. Kıskaca almışlardı onları.

Oruç Reis, leventlerini etrafına topladı ve bir kısmını önden saldıran düşmanlara bir kısmını da arkadan gelenle-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 155

rin üzerine gönderdi. Kendisi de her iki taraf için dövüş veriyordu. Kendilerinin beş altı misli bir orduyla karşılaşmışlardı. Bir kısmı ormandan, bir kısmı dağlardaki kayaların ardından, bir kısmı da vadinin gizli kuytu köşelerinden çıkıvermişlerdi birden bire önlerine. Asma köprüye az kalmıştı ama vuruşmak mukadderdi. Zira çembere almışlardı.

Leventlerin bir kısmı ellerinde kılıçlarla kendilerini düşmandan korumaya çalışırlarken bir kısmı da vurulup şehit düşüyordu. İkindinin koyu gölgesi mührünü iyice işlemişti dağlara bayırlara. Ağaçların dallarında tünemeye hazırlanan kuşlar; kılıç şakırtılarından, ok vınlamalarından, mızrak sesinden korkup telaşla uzaklara uçup gitmişlerdi. Oruç Reis, bir taraftan kahramanca vuruşuyor, bir taraftan da önlerindeki düşman setini yarıp asma köprüye ulaşmaya çalışıyorlardı.

Askerleri, onun hedefinin asma köprüye ulaşmak olduğunu bildiklerinden aynı hamlenin ritmiyle savaş veriyorlardı o yöne doğru.

Düşman askerleri bitmiyordu. Sanki topraktan biter gibi tekrar tekrar ortaya çıkıyordu yeni yeni askerler. İki ordu da oldukça zayiat vermişti. Savaşa savaşa, asma köprüye yaklaşmışlardı. Oruç Reis, bir ara leventlerine haykırdı. “Leventlerim, oğullarım, köprüyü geçin!” Bu ses karşı yamaçlarda tok ve gür bir yankı oluşturdu. Leventler, düşmandan kurtulmak için köprüye doğru koşmaya başladılar.

On-on beş levent ile Oruç Reis şimdi köprünün karşı yakasındaydı. Artık kurtulmuşlardı. Bütün iş köprünün iplerini kesip düşman askerlerini diğer tarafa çaresiz bırakmaya kalmıştı.

Oruç Reis geniş yüzlü keskin palasını çekti belinden ve köprünün ipine bir iki darbe vurdu. Tam o sırada karşı taraftan bir bir ses yükseldi. “Baba baba!” diye iniltiyle karışık bir

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 156

yalvarmayı hatırlatıyordu bu ses. Bir levendi düşmanların arasında kalmıştı Oruç Reis'in. Kahramanca vuruşan levent çemberi yaramamış ve kâfirlerin akrep kıskacına sıkışmıştı. Oruç Reis, kartal bakışlarını karşı taraftaki levendi üzerinde gezdirdi. Palasını beline sokup köprüyü geçmeye başladı. Etrafındaki leventler, gitmemesi için yalvarmaya başlamıştı "Hazır kurtulmuşken köprüyü kesip bu iş burada bitsin" diyorlardı her biri. Fakat Oruç Reis baba şefkatiyle bağrına bastığı leventlerinin bir tanesi için bile hayatını feda etmeye hazırdı.

Onlara, "Bir kardeşimiz savaş vermektedir. Siz gitmememi söylüyorsunuz. Bu ne biçim erliktir. Siz istersiniz ipleri kesin ve ardımdan gelmeyin, biz kardeşimle erkekçe vuruşuruz" deyince leventler de onun ardından akın edip büyük bir hızla köprüyü geçtiler. Düşman, onları ellerinden kaçırdıkları anda karşılarında görünce, sırtlanlar gibi saldırıya geçti Osmanlı leventleri üzerine. Buna hücum değil, üzerlerine çullanmak dense daha doğru olurdu. Ellerinden kaçırmamak için daha da kuvvetli çembere almışlardı onları. Kahramanca vurup vurulan leventlerin hepsi şehit düşmüştü. Akşam gurup çizgisine inmek için ağaçların arasından sıyrılıp giderken, Oruç Reis de leventleriyle beraber öbür âleme yükselmişti. Kâfirlerin çoğu kırılmıştı. Ayakta kalmış birkaç tanesi de yara bere içindeydi.

Tarih bu günü hayırla yâd edecekti. Dağlar taşlar şahitti bu diğerkâmlığa. Kurtulmuşken tekrar düşman içine dalmak, bir levendi kurtarmak için düşmanın ateş çemberine girmek her babayiğidin kârı değildi.

Asma köprü de şahitti buna. Belki de o, şimdi esen rüzgârlarla hafif hafif titreşirken bir tek levent için kendini ölümün kolların atan bu kahraman kaptanıderyaya tarihin şeref bestelerini örüyordu. Kim bilir?

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 157

Nazım Paşanın gelenleri geri püskürtmek için yaptığı ısrarlı talep, Abdülhamid tarafından hüsnü-ü kabul görmez. Hünkâr, "kendi milletimin kanını akıtamam", der ve teklifi reddeder.

II. Abdülhamid Han

II. Abdülhamid Han idareye vaziyet etmek üzere tahta çıktığında her taraf kazan gibi kaynıyordu. Bu yönüyle o, Haydar-ı Kerrâr Hz. Ali'ye (r.a.) çok benzer. Asrın mimarı Hz. Ali için; o korkunç hadiselere karşı Hz. Ali gibi bir kamet-i bâlâ lazımdı ki dayanabilsin ve dayandı" der. Emevilerin sert tutumu ve Haricîlerin çıkardığı fitnelere sebebiyle cemiyetin fitne kazanı gibi kaynadığı o devrede diğerkâm, hasbî, civanmert, dünyaya karşı zahit bir kamet-i bâlâ ancak duruma hâkim olabilirdi. Ve işte, Hz. Ali tam bu işin adamıydı. Onun içindir ki kader-i ilâhî onu sona bırakmıştı. Abdülhamid de öyleydi. O da fitne ve fesat üzerine gelmişti. Dünyada herkesin kabul ettiği zekâ, dehâ ve tedbirin adamıydı. Tedbirini vehim olarak değerlendiren tarihçiler vardır. Onlara göre Abdülhamid çok vehimli bir insandı. İşi biraz daha ile götürenlere göre ise o, "korkak" bir insandı.

Tahta çıktığı zaman Osmanlı topraklarında manzara şuydu: Tunus bulgur kazanı gibiydi. Mağrip memleketlerinde Fransızlar, İtalyanlar cirit atıyor ve her yerde fitne çıkartıyorlardı. Mısır ciddi hadiselere gebeydi. Araplar her

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 158

yerde, Osmanlı askerine karşı bir düşman tavrına girmişti ve onu arkadan vuruyordu. Böylece her yerde, Birinci Cihan Harbi'nde mağlûp düşmemize zemin hazırlanıyordu.

Bir İngiliz casusu olan Lavrens, Şerif Hüseyin'e kadar yanaşmış, hatta Avrupa'da onu temsil etme payesiyle payelendirilmişti. Her yerde Lavrens'in dümen suyuna uyulmuştu. Mehmetçik, dindaşları tarafından şehit ediliyor, edilirken de, o kavurucu çöl sıcağında dudaklarına bir yudum su götürecek dost elinden mahrum tutuluyordu. İşte böyle bir devrede Abdülhamid enkaz yığını hâline gelmiş bir saltanata buyur edilmişti.

Girit farklı değildi. Giden valiler hiçbir iş yapamıyordu. Asker eli kolu bağlı duruyordu. Batı bir kâbus gibi orada Osmanlının üzerine çökmüştü ve kalkmaya da hiç niyetleri yoktu.

Balkanlarda, Rusya'nın tahriki, açıkça kendini gösteriyordu. Muhtariyet isteyen milletlerin başını Slavlar çekiyordu. Bulgarlar bu emellere alet edilmişti. Sadece Balkanlara ait meseleleri halletmek dahi çok zordu.

Anadolu'da da dönmeler yoğun faaliyet içindeydiler. İsimleri değişmiş Ali, Veli olmuştu ama ruh dünyalarında zerre kadar değişiklik olmamıştı. Kinleri hiç dinmemiş, gayz ve öfkeleri her yerde yangın çıkarmaya yetecek mâhiyetteydi. Nasıl Allah Resulü'nün (s.a.s.) Medine'de en amansız düşmanı bunlardı ve nasıl Hz. Ali'nin baş düşmanı İbn Sebeleri yetiştiren de yine bu mezbelelikti, Abdülhamid'e karşı da en büyük hasım ve düşman yine aynı iklimde yetişip boy atıyordu. Mithat Paşa da bir dönmeydi ve arkasında bütün bir Avrupa vardı. O da fitnenin bir ucunda, kendine verilen görevi yapmaya çalışıyordu.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 159

Azınlıklar dışta ve içte örgütlenmiş ayrı bir düşman cephesiydi. Asırlarca omuz omuza aynı cephede vuruştuğumuz unsurlar şimdi bizi arkadan vurmaya başlamıştı ve bu kalleşçe tavır ciddi boyutlara tırmanmıştı. Bütün bunların önünü almak da çok zor bir meseleydi.

Abdülhamid'in böyle bir dönemde otuz üç sene gibi uzun bir süre devleti ayakta tutabilmesi dahi büyük bir hadisedir. Başka hiçbir iş yapmasaydı bile bu kadar süre ayakta durabilmesi onun istidadını göstermeye kâfi gelirdi.

Düşman amansızdı ve etrafında kendisine müzahir olacak ciddi dostlardan da mahrum bulunuyordu. Müstebit değildi. Ruhunda mevcut olan disiplin anlayışını cemiyete aksettirmek istiyordu. Böylece laçkalaşmaya başlamış cemiyet hayatına bir disiplin getirilerek hiç olmazsa toplumun daha aşağıya çekilmesi önlenmiş olacak ve toplum hayatı yükseltilemese de daha kötü hale gelmekten korunacaktı. Bunun için de Abdülhamid'in disiplinli olması gerekiyordu. Neden sonra yıkılışı görenler nedametlerini gizleyemedi ve onun büyüklüğünü anlayamadıklarından aleyhinde haksızlık yaptıklarını itiraf ettiler.

Maarif hayatında onun kadar hizmet eden Fatih Sultan Mehmed Han Hazretleri müstesna ikinci bir Osmanlı padişahı göstermek oldukça zordur. O Türk maârifine hizmet eden nadide bir insandır. İlk defa Avrupa standartlarına uygun mektepler onun devrinde hizmete girmiştir. Kabataş, Kuleli bu dönemde İstanbul'da açılan okullardan sadece ikisidir.

İslâm âlemiyle ciddi diyaloga girme meselesini yine Abdülhamid halletmiştir. Medine'ye kadar giden tren hattı onun devrinde yapılmış ve faaliyete geçmiştir. O bir bakıma Yavuz'un idealini pratikte gerçekleştirmiş bir kişidir. Zira Yavuz'un yaptığı fetihlerin neticesi ve beklenen meyvesi ancak

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 160

İslâm âlemiyle böyle yakından temasa geçmekle mümkün olacaktı. Fakat o günün şartları gereği, o devrede yapılamayan tren hattı gecikmeli dahi olsa, Abdülhamid tarafından devreye sokulmuş oluyordu.

Günümüzdeki boğaz köprülerinin planlarına benzer köprü planları Abdülhamid devrinde yapılmıştır. O, ufku bu kadar geniş bir insandır. Şartlar elvermediği için tatbike konulamayan bu köprü planı bugün arşivlerimizde durmaktadır. Bu çalışma da, Abdülhamid'in ferasetine güzel bir misal teşkil etmektedir.

Onun ileriye matuf düşüncelerini etrafındakiler sezip bilemediler. Bundan dolayı da anlaşmazlıklar zuhur etti. O attığı her adımı en az elli sene sonrasına göre atıyordu. Fakat etrafında bulunan devlet ricali günübirlikçilikten bir türlü kurtulamamışlardı.

II. Abdülhamid Hana “Kızıl Sultan” diyorlar. Yabancıların ve Abdülhamid Hanın düşmanlarının attığı bu iftira, ecdadına sövmeyi marifet zanneden bir takım tarafından da aynen tercüme ile dilimize aktarılmış ve öyle kullanılmıştır. O kızıl sultan mıdır, yoksa ateşli bir deha mıdır artık tarih diyeceğini demeye başlamıştır. Onun kızıl sultanlıkla zerre kadar alakası, bu alakaya esas teşkil edebilecek yanı yoktur.

Amcası Abdülaziz şehit edilmiş ve intihar süsü verilmeye çalışılmıştır. Abdülaziz'i öldürten Mithat Paşa ve birkaç yandaşıdır. Vermek istedikleri intihar süsü o kadar acemice hazırlanmış bir komplodur ki küçük bir çocuğu dahi buna inandırmak mümkün değildir. Abdülaziz'in öldürülmesinde, her iki bileğin damarları da kesilmiş olarak “intihar etti” denmektedir. Bir adam bileğinin birindeki damarı kestikten sonra diğerini hangi elini kullanarak kesecektir. Ayrıca boynundaki damarlar da sağlı ve sollu kesilmiştir. Bunun intiharla ne

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 161

alakası var! Sonra intihar etmesine sebep nedir? Aslında söylenenlerin hepsi yalan, uydurma ve iftiradan ibarettir. Sonra bu mevzuu araştırmak için bir heyet kurulmuş ve verilen raporlar tetkik edildikten sonra mahkeme Mithat Paşa ve adamlarını suçlu bulmuş ve idamlarına hüküm vermiştir.

O nasıl bir kızıl sultandır ki amcasının katili olduğu mahkemece sübut bulduğu ve kendisine olan düşmanlığı herkesçe kabul edildiği halde, yetkisini kullanarak verilen idam kararını müebbet hapse çevirmiş ve onu Taif'e sürgün etmiştir. Bu Yahudi dönmesini kaçırmak için bütün dünya gizli servisleri faaliyete geçince Abdülhamid, Tâif valisine kesin emir verir. “Eğer Mithat Paşa kaçırılırsa bu ihmalini çok ağır olarak ödersin.” Vali tedirgin bekler. Her gün bir kaçırma ihbârıyla bunalmıştır. O kaçırılmadan evvel hak ettiği cezayı ben vereyim der ve ihtimal Mithat Paşayı zindanda boğdurtur.

Meselenin Abdülhamid'le uzaktan yakından hiçbir alakası yoktu. Hem başka bir devlete sığınma talebinde bulunacak kadar kimliğini ortaya koymuş bir haini öldürtse ne olurdu? Fakat onda şefkat âdeta zaaf derecesindeydi. Hiç kimsenin kanını dökmek istemiyordu. İşte onun bu şefkatidir ki Hareket Ordusuna karşı dahi, fiilî bir müdahalede bulunmasına mâni olmuştu. Nazım Paşa, durumdan haberdar olunca derhal Hünkâr'ın huzuruna girer ve bunları dağıtmak için müsaade ister. Hünkâr bu meseleden işin bidayetinden beri haberdardır. Nazım Paşanın gelenleri geri püskürtmek için yaptığı ısrarlı talep, Abdülhamid tarafından hüsnükabul görmez. Hünkâr, “kendi milletimin kanını akıtamam”, der ve teklifi reddeder.

Hayır, başka değil o sadece şefkatinin kurbanı olmuştur. Abdülhamid, İttihat ve Terakki Fırkası’nın bu kadar akıl al-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 162

maz davranışlarını şefkat ve insanî düşünce ile karşılamasaydı, davranışları her hâlde biraz daha farklı olurdu.

Bir bakıma onun düşünce ufkunda, rakiplerinin yaptığının tozu dahi yoktu ki böyle bir acıklı durumu netice verecek olan; onların hareketlerini kendi insanî ölçüleri içinde değerlendirdi. Yani milleti idare iddiasına kalkışacak insanların bu denli akılsız olacakları onun aklının köşesinden bile geçmiyordu. Bir de; "Nasıl olsa, benden sonra Sultan Reşat duruma vaziyet edecek. Benim bıraktığım yerden o başlar ve devam ettirir" düşüncesindeydi. Onun için tevekkül yanı, tedbir tarafına galebe etti ve o bir mürüvvet abidesi, milletle beraber kendi heykeli altında kalıp ezildi.

Bir de Abdülhamid'in manevî yanı vardır. Devlet adamlığına denk bu yanıyla da o ayrı ve çok mualla bir mevkidedir. Din ile dünyayı bu şekilde dengeleyebilme bilhassa öyle bir makamda bunu yapma çok ender insana nasip olmuş bir talihlilik payesidir. Ve işte o ender incilerden birisi de Abdülhamid'dir.

1970 yıllarda hacca gidenler mukaddes topraklarda geçen bir hatıralarını şöyle anlatırlar. "Bize hizmet eden çok yaşlı bir insan vardı. Abdülhamid'in adını duyunca saygısından ürperirdi. İşte bu yaşlı zat bize, "Abdülhamid defalarca Hacca geldi. Falan yerde kaldı ve bizimle haccetti" diye hikaye ederler. Hâlbuki Abdülhamit Han zahire göre hiç hacca gitmemiştir.

Mehmed Akif'in yaşadığı şöyle bir hadise nakledilir: "Mehmed Akif sabah namazı için Ayasofya Camii'ne gider. Camiye oldukça erken gitmiştir. Orada durmadan gözyaşı döken ve dua dua yalvarıp yakaran birini görür. Ertesi gün, daha ertesi gün hep aynı hadise ile karşılaşır. Daha da erken

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 163

gitmeye başlar, fakat netice değişmez. Adam aynı yerde oturmakta ve sessiz sessiz ağlamaktadır.

Dayanamaz Akif, adama sokularak: "Dostum, Allah'ın rahmetinden bu kadar ümidini kesme. Zira kâfir kavimden başka kimse Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez." der. Adamın konuşmaya mecali yoktur. Eliyle "Başımdan git, beni meşgul etme!" der gibi işaret eder. Fakat Akif kararlıdır. Bu adamı bu kadar ağlatan nedir? İşte bunu öğrenmek istemektedir. Ayrılmaz ve ısrarla niçin ağladığını sorar.

Adam başından geçen ve kendini bunca yıl ağlatan hadiseyi şöyle anlatır: "Ben ordu mensubuydum. Abdülhamid Han zamanında binbaşıydım. Bir gün babamın ölüm haberini aldım. Babam servet sahibi bir insandı. Bağları, bahçeleri vardı. O vefat edince bütün bu mallara benim sahip çıkmam gerekiyordu. Ordudan ayrılıp işlerimin başına dönmeye karar verdim. Durumumu anlatan bir dilekçeyle Mabeyne (saray) müracaat ettim ve istifa etmek istediğimi söyledim. Birkaç gün sonra dilekçeme cevap geldi: "İstifan kabul edilmemiştir." Bunun üzerine ikinci bir dilekçeyle Sadarete başvurdum. Oradan da aynı cevabı aldım.

Başka yol kalmadığı için doğrudan hünkâra durumumu anlatan bir mektup yazdım ve istifa talebimi tekrarladım. Oradan da gelen cevap aynı oldu. İstifam hünkârca da kabul edilmemişti. Bizzat görüşme talebinde bulundum, kabul buyurdular. Vicahî (yüz yüze) olarak durumumu tekrar ettim. Hiç cevap vermedi ve bir müddet sessiz sessiz durdular. Ben ısrar edince: "Peki istifanı kabul ettik" dediler. Elinin tersiyle de gidebilirsin işaretini verdiler. İstifamı istemeyerek ve benim ısrarım üzerine kabul ettiği jest ve mimiklerine kadar her şeyi ile belli oluyordu.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 164

Huzurdan çıktım. Artık serbesttim. Malımın-mülkümün başına gidebilecektim. O gece bir rüya gördüm. Rüyamda Allah Resulü (s.a.s.), ordumuzu teftiş ediyordu. Etrafında Râşid Halife Efendilerimiz vardı. Bir adım geride de Abdülhamid Han Hazretleri el-pençe, edep içinde duruyordu. Bölük bölük, tabur tabur askerler geldi geçti ve Allah Resulü onları memnun, yüz aydınlığı içinde teftiş ettiler. Bir aralık dağınık bir tabur geçmeye başladı. Başlarında kumandanları yoktu. Biraz dikkat edince taburumu tanıdım. Darmadağınık geçiyorlardı. Efendimiz mübarek yüzlerini Abdülhamid Hana çevirdiler ve "Abdülhamid, hani bunların kumandanı!" dediler. Abdülhamid başını eğmiş olduğu halde, "Ya Resulullah, ısrarla istifasını istedi. Neticede de istifa etti." cevabını verdi. Allah Resulü (s.a.s.) elinin tersiyle "Senin istifa ettirdiğini biz de istifa ettirdik." dediler. Dünyam başıma yıkılmıştı ve işte o gün bugün böyleyim. Şimdi, söyle bana, ben ağlamayayım da kim ağlasın?"

Mevzunun başında da belirtildiği gibi Abdülhamid'e "Kızıl Sultan" adını onun yaptığı faaliyetlerden zarar gören bir kısım yabancılar uydurmuşlardır. Ülkemizde ise II. Abdülhamid'e kızıl sultan diyen insan kimin ağzını kullanıp, kimin emellerine alet olduğunu düşünmelidir. Evet, kötü niyetli renk körlerine göre o kızıl sultandır. Ama çoğu insanımıza göre o "Ulu Hakan" ve "Cennetmekân"dır!

Safahat şairi, hayatında bir tek defa bile bayağı olmadı. Onun iç yüzüne bakanlar, her zaman gökyüzüne, denize bakar gibi ferahladı. O altmış üç yıl dupduru yaşadı.

Mehmed Akif

Edebiyat tarihleri; yüzlerce, binlerce sanatkârın hayatı, karakteri, fikirleri, şahsiyeti ve sanatı hakkında bize bilgi verir. Bunlar arasından "Pek az sanatkârın eserleri ve fikirleri ile şahsiyeti arasındaki benzerlik, hatta ayniyet, Mehmed Akif'inki kadar olabilmiştir."

Sadece edebiyatçıların değil, birçok idealist insanın, hatta lider, önder durumunda, örnek insan konumunda olan bazı kişilerin bile; sözleri ile hayatları ve yaptıkları arasında önemli tezatlara rastlarız. Fakat bir de özü sözü bir, söyledikleriyle yaptıkları birbirini tutan, hayatları ve eserleri arasında tezat bulunmayan, ömürleri boyunca dupduru yaşayan, gökteki yıldızlar gibi pırıl pırıl, tertemiz olan, herkesin imrenerek, büyük bir gıptayla baktığı insanlar vardır. İşte İstiklal Marşı şairi Mehmed Akif, böyle bir şahsiyettir. Biz bu yazımızda onun, bu örnek ahlak ve karakterini ana çizgileriyle vermeye çalışacağız.

Kur'an Ahlakı

Yakın dostlarının hatıralarından öğrendiğimize göre, Akif'in ahlak ve karakterinin özünü Kur'an meydana getir-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 166

miştir. O, devamlı güzel, lahuti bir sesle Kur'an okunan, Kur'an'ın prensiplerinin harfiyen yaşandığı bir evde doğdu.

Hem annesi hem de babası örnek bir İslâm ve Kur'an ahlakına sahipti. Kendisi de altı ayda Kur'an'ı ezberledi ve ömrü boyunca ona bağlı kaldı. Kur'an'a karşı en küçük bir saygısızlığa bile tahammülü yoktu. Mesela, bir gün bir dostunun evinde tanıştığı Kur'an'dan, Fransızca telaffuzuyla “Koran” diye söz eden Servet-i Fünun yazarı Ahmet Şuayb'a öylesine canı sıkılmıştı ki ömrü boyunca onunla bir daha selamlaşmadı.

Mütevazılığı

Örnek insan Akif, Kur'an ahlakının gereği olarak hayatı boyunca mütevazı yaşadı. Hiçbir zaman kendisini başkalarından üstün görmedi. Gurur, kibir onun semtine uğramadı. Daima insanlardan bir insan olmaya çalıştı. Dostlarına karşı, daima onlardan fazla dost davrandı. Haksızlık etmektense, haksızlığa uğramayı tercih etti.

O ki hakikî Müslümandı, aldanabilir; fakat kimseyi aldatmazdı. Akif, kimsenin özel hayatını, tercihlerini, kusurlarını söz konusu yapmazdı. Yalnız toplumu, toplum hayatındaki yanlışları tenkit ederdi. Kendi olmayanlara kızardı. Benzemek, taklit sinirlendiği şeylerdendi. Hayatının bir kısmı da bu öfkeden ibaretti. İki yüzlülere garazı vardı; fakat yaşı ilerledikçe: "İki yüzlüleri artık sever oldum. Çünkü yaşadıkça yirmi yüzlü insanlar görmeye başladım." diyordu.

Onun, üzerinde uzun uzun düşünülmesi gereken hayat ölçüleri vardı. Dostlarını, arkadaşlarını, çevresini hep bu ölçüleri kullanarak seçerdi. Mithat Cemal Kuntay anlatır: Akif, dönemin meşhur şairlerinden biriyle üniversitede ta-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 167

nıştı. Meşrutiyet'te ikisi de aynı yerde hocalık yapıyorlardı. Akif'e;

—O, sende ne gibi bir tesir uyandırdı, dedim. Akif, "Bu adamı sevemedim" dedi ve sebebini şöyle anlattı: "Benim gibi daha ilk defa görüştüğü adama, yirmi senelik arkadaşlarını çekiştirdi.'

Istırap

Muzdarip şairin mahzun bir duruşu, muzdarip bir yüzü vardı. Hep muzdarip yaşadı, muzdarip şair olarak edebiyat tarihlerine geçti. Fakat onun ıstırabı kendisinin değil, milletinin ıstırabı idi.

O da Namık Kemal gibi; "Sen zanneder misin ki benim hep elemlerim / Heyhat! Ben nevâib-i eyyamı (musibetli günlerde) inlerim." diyordu. Yine; "Bâis-i şekva bize hüzn-i umumîdir Kemal / Kendi derdi gönlümün billâh gelmez yâdıma." diyen Namık Kemal gibi, kendi derdiyle değil, milletinin dertleriyle ıstıraplarıyla muzdaripti. Milletinin maddî-manevî dünyası yıkılırken, alt üst olurken o gülemezdi. Bu yüzden ömrü boyunca; "Irzımızdır çiğnenen, evlâdımızdır doğranan! Hey sıkılmaz, ağlamazsan, bâri gülmekten utan!" diye haykırıp durdu.

Şerefiyle Yaşamak

Hiçbir şey ve hiçbir kimse karşısında eğilmeyen Akif, hayatı boyunca durmadan, dinlenmeden her gün on altı saat çalıştı. Bazen evine dört gün sonra dönüyordu.

Sabahleyin evinden çıkınca önce Tarım Bakanlığındaki memuriyetine koşuyor, akşam Halkalı'da Veteriner Fakültesindeki hocalığa yetişiyor, ertesi sabah memuriyete dönüyor, akşam Acıbadem'deki Ratıp Paşanın, ertesi gün Suadiye'deki

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 168

Ragıp Paşanın, daha ertesi gece Erkân-ı Harp müşiri bilmem kimin neredeki çocuklarına derse gidiyordu.

Alaturka selamların yüz türlü verildiği bu paşa konaklarına Akif, ölçüsü ömrünce hiç değişmeyen tek selamıyla girip çıkıyordu. Hiçbir kapı, altından geçerken onu eğilmeye mecbur edemedi. O, bu saray parçalarının yüksek tavanları altında küçülmüyor, üstünde yalnız gökyüzü duran bir başla oturuyordu.

Akif'in yakın arkadaşı Mithat Cemal Kuntay, bu derslerle ilgili şu hatırasını anlatır: "Hususî derslerini anlatırken Osmanlı İmparatorluğu'nun müşirlerinden birinin oğluna verdiği hususî dersini söylemedi, ben sordum. “Onu bıraktım.” dedi. Müşirin oğlu bir gün Peygamberimizin aleyhinde ağzından bir lakırdı kaçırmıştı. Biteviye yürüyorduk. Ortalık kararıyordu. Birdenbire durdu; yüzüme dik dik baktı. Sesi değişti.

‘Mithat Bey” dedi; “İsteyen Güneş'e tapar, isteyen ateşe... Ben kimsenin Allah'ına, peygamberine karışmam; fakat kimse de benimkine karışmamalı. Biri yüzüme karşı babama sövebilir mi? O hâlde Peygamberime nasıl söver?”

Karanlıkta gözleri parlıyordu. "En çok okuduğu kitap Kur'an olan ve görüyor gibi Allah'a inanan adama bu hakareti kim yapabilirdi?”

Akif, hayatı boyunca birbirine hiç benzemeyen, farklı devirler gördü ve yaşadı: II. Abdülhamid Devri, II. Meşrutiyet Devri, Mütareke Devri, Cumhuriyet Devri. O, bu devirlerin hiçbirinde, hiçbir kimse karşısında eğilmedi, bükülmedi. Her zaman şerefiyle yaşadı. Hiçbir şey ve hiçbir kimse onu, inandıklarıyla ters düşüremedi. O, bütün ömrünce beğenmediği, inanmadığı hiçbir şeyi alkışlamadı. Hak bildiklerini söylemekten çekinmedi.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 169

Sözünde Durmak

Verilen sözün ne anlama geldiğini bilen adam Akif, bir insan için verilen sözün önemini çok iyi biliyordu. Verilen söz, onun namusuydu. Her şey olabilirdi; fakat bir insanın sözünde durmaması kadar çirkin, kötü bir şey olamazdı.

O, sözün ayağa düştüğü, verilen sözün hiçbir öneminin ve değerinin kalmadığı, edilen yeminlerin bile önemsenmediği günümüzden ne kadar uzaktı. O sanki bir "Asr-ı Saadet Müslümanı" gibi sözünün eriydi. Arkadaşı Mithat Cemal, Akif için verilen sözün ne manaya geldiğini, bir hatırasında bakın nasıl anlatır:

"Meşrutiyetin ilk seneleri, bir cuma, adam boyu kar yağdı. O gün Akif'in haz etmediği şeyler işlemedi: Araba, tramvay, şimendifer ve vapur... Çapa'daki bizim eve o gün sütçü, ekmekçi gibi adamlar bile gelmedi. Öğle yemeğinden sonra biz hâlâ ekmekçiyi beklerken, nihayet kapı çalındı; fakat Akif Bey gelmişti! Bıyığının yarısı donmuştu. Şaşırdım. Nasıl geldiğini merak ettim. Beylerbeyi'nden nasılsa Beşiktaş'a bir vapur işlemişti. "Bu kadar mı?" dedim. Tabiî ki bu kadardı. Ve tabiî ki Beşiktaş'tan Çapa'ya işleyen bir şey yoktu; ancak bunu sormaya da lüzum yoktu; çünkü Beşiktaş'tan Çapa'ya bu havada insanlar yürüyerek de gelirdi. Bu karda, tipide yaya yürünülen mesafeye ben şaştıkça, Akif de benim hayretime şaşıyordu:

"Gelememem için kar, tipi kâfi değil, vefat etmem lazımdı. Çünkü geleceğim, diye söz vermiştim." İnsanların birbirlerine verdikleri sözün bu kadar korkunç bir şey olması o gün beni ürküttü.

– Akif, dedim; sen eğer verilen sözün manasını bu türlü anlıyorsan bana izin ver de ben bu türlü anlamayayım. Benim verdiğim sözün şiddetli lodosa bile tahammülü yoktur!

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 170

– Ben böyleyim! dedi.

– Ben de böyleyim! dedim.

Bu vakadan sonra, ona söz vermekten korktum. Dediğim gibi onun gözünde ne karayel fırtınası, ne diz boyu kar, mazeret değildi."

Yine Mithat Cemal'in anlattığı aşağıdaki olay da Akif'in verdiği söze ne kadar önem verdiğini gösteren bir başka örnektir:

Veteriner Fakültesinden sınıf arkadaşı Hasan Efendiyle Akif, o kadar dost olmuş, o kadar birbirlerini sevmişlerdir ki bir gün birbirlerine söz verirler: İleride çoluk-çocuk sahibi olurlarsa, ölenin çocuklarına kalan bakacaktı. Ve aradan yıllar geçti. Hasan Efendi de Akif de evlenip çoluk çocuğa karıştılar. Bu arada Meşrutiyet ilan edilmişti. Mehmed Akif de Tarım Bakanlığında Genel Müdür Yardımcısı olmuştu. İşte o günlerde, Akif'in genel müdürü, Tarım Bakanı tarafından haksız yere görevinden alındı. Akif, bu haksızlığa dayanamadı ve genel müdür yardımcılığı görevinden istifa etti.

Artık, işsizdi. Para biriktirme âdeti olmayan, elindeki avucundakini anında çevresindeki yoksul ve kimsesiz insanlar için harcayan Akif, eşi ve çocuklarıyla büyük bir maddî sıkıntıya düştü. O kadar ki o günlerde Akif'in evine beraber kitap okumak için sık sık gelen ve öğle yemeklerini Akif'in evinde yiyen Mithat Cemal, bu maddî sıkıntıyı açıkça gördüğünden, çeşitli mazeretler bularak, Akif'e yemekten sonra gitmeye başlamıştı.

Gerisini Mithat Cemal'den dinleyelim: "Bir cuma Akif'in evinde sekiz çocuk buldum. Teker teker çok sevimli olan çocuklar bir araya gelince ne manzara alırlar malumdur. Evde sekiz kişilik bir kıyamet kopuyordu. Akif'in beş çocuğuna katılan bu üç çocuğun komşudan gelmiş ufak misafirler olduğu-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 171

nu zannettim ve ertesi cuma bu çocuk gürültüsüyle artık karşılaşmam sandım. Fakat her cuma sekiz çocukla sofada aynı kıyamet kopuyordu. Akif de buna katlanıyordu. Bu üç çocuğun gelişi, Akif'in çocuklarına da fazla hürriyet vermişti. Bir cuma, sofada, çocuklardan birinin yanağını, hıncımdan çimdikler gibi sıkarak, Akif'e sordum:

– Kim bu yavrular?

– Akif cevap vermedi.

– Odaya girince, bu üç ıstırabını, bu misafir çocuklarını Akif'e takılarak tebrik ettim. Akif'in yüzü değişti:

– Misafir çocukları değil, benim çocuklarım! dedi.

Üç beş haftada üç çocuğu nasıl olurdu?

– Hasan Efendi öldü de...

dedi; ve çocuklar, kim evvel ölürse hayatta olanın bakacağı çocuklardı, rahmetli Hasan Efendinin çocukları.

Fakat Akif bu çocuklardan daha güzeldi: Mektepte verdiği sözü hâlâ unutmayan bir çocuk."

Dosdoğru Olmak

Geride utanılacak bir şey bırakmayan adam Akif, hayatını öylesine güzel, temiz ve duru yaşamıştır ki geride utanılacak hiçbir şey bırakmamıştır. Bu, öylesine berrak bir hayattı ki "Yalan söylemeye muhtaç olmayarak" şeklinde anlatılabilirdi. Hâlbuki dünyada çok az insan bunu başarabilmiştir.

Akif, herkesin çok iyi bildiği parayı bilmiyordu. (Mithat Cemal'in verdiği bilgiye göre bu mefhumu, sadece Umumî Harp'te biraz heceledi; fakat sökemedi.) İnsanların, çoğunlukla çirkin oldukları para meselelerinde Akif, çok güzeldi. Muhtaç olduğu, maddî sıkıntı çektiği zamanlarda bile paraya hiç önem vermedi.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 172

Mısır'da Prens Abbas Halim Paşanın misafiri olarak yaşadığı yıllarda, yirmi bin lira gibi, o gün için çok büyük bir para olan emekli ikramiyesini bile hükümete müracaat edip almadı. Mısır'da öyle mütevazı bir hayat yaşadı ki karşısına çıkan maddî fırsatlardan istifade etmeyi hiçbir zaman düşünmedi.

Eşref Edib'in verdiği bilgiye göre, "eşya namına odasında birkaç kanepe, iki demir ayak üzerine konulmuş birkaç tahtadan ibaret karyola vazifesini görür bir şey, bir hasır seccade, bir çift nalın, bir divit, bir de duvarda Hikmet Beyin Afganistan'dan gönderdiği bir seccade. Bu seccade lüks sayılırdı. Fakat o, en kıymettar bir hediye idi. Üstad, evden eve taşındığı zaman geceleri taşındığını söylerdi. Konu komşu eşyasını görmesin diye."

O sadece Mısır'da değil, Millî Mücadele yıllarında, Ankara'da milletvekili iken de böyle yaşadı. Yakın arkadaşı Hasan Basri Çantay o günleri şöyle anlatır:

"Hiç unutmam, Akif bir akşam bizi, Ankara'da evine çay içmeye çağırmıştı. Biz tam ona gitmek üzere iken o, koşa koşa geldi, dedi ki:

– Akşam çayını sizde içeceğiz.

Ben tabiî buna memnun oldum. Fakat sebebini öğrenmek istedim. Sordum. Gülerek dedi ki:

– Bizim odanın kilimini bir fakire vermişler.

O oda ki mefruşatı zaten tek kilimden ibaretti ve o tek kilimi bir fakire veren de kendisiydi."

Koca Akif, bütün ömründe dünya nimetlerinden uzak yaşadı. O, ne "Dünya Nimetleri" diye bir kitap yazıp, insanı sadece bu nimetler ve bunların verdiği hazlar içinde yüzen bir varlık olarak görüyor ne de "Dünya Nimetleri"ni bir başucu, bir el kitabı hâline getiren nesillerinin içine düştüğü acınası duruma düşüyordu.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 173

O, dünya hazlarına kapılarını kapatmıştı. Yine Mithat Cemal'in ifadesiyle "Akif için dört şey çamur kadar pisti: Cimrilik, makam şımarıklığı, kibir, bir de maddî pislik. Cimrilerle, daima acı acı eğlendi. Zengin, nekes ve ağır bir hastaya:

– Bir hekim çağırtsanız diyordu. Ağır hasta, Akif'e nasihat ediyordu.

– İsraf etmemeli oğlum, dünyanın bin bir hâli var!

Akif acı acı gülüyor:

– Dünyanın bin bir hâlinden biri de insanların böyle hastalanmasıdır diyordu."

Safahat şairi, hayatında bir tek defa bile bayağı olmadı. Onun iç yüzüne bakanlar, her zaman gökyüzüne, denize bakar gibi ferahladı. O altmış üç yıl dupduru yaşadı. Bu ne berrak altmış üç yıldır ki siyah ve pis bir tek dakikası yoktu. Bütün bu özellikleriyle Akif, sadece Safahat şairi değil, sadece Çanakkale'yi destanlaştıran şâir değil, sadece İstiklal Marşı şairi değil, aynı zamanda örnek bir ahlak ve karaktere sahip, ideal bir insandır. Onun bu örnek ahlak ve karakterinin, yeni yetişen nesillere anlatılması, sevdirilmesi bugün bir vazifedir. Çünkü içinde yaşadığımız olaylar, böyle bir ahlak ve karakterden mahrum kişilerin, ülkeyi nasıl içinden çıkılması zor badirelere sürükleyeceğini apaçık ortaya koymaktadır.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 174

Rüştü, bir abide ve nurdan bir heykel gibi duran bu anneye inkıyat edecekti. Uykunun tesiriyle durmaya yüz tutan kalbi, şimdi müthiş bir şekilde atıyordu.

Mehmetçik

Bir Askerin Not Defterinden

1974 Kıbrıs Harekâtı sırasında o, çiçeği burnunda acemilik dönemini yeni atlatmış bir askerdi. Harekâta katılmayı çok istiyordu. Savaşı bizzat yaşayacaktı. Çok heyecanlıydı ama yüreğindeki sarsılmaz imanı sayesinde hiçbir şeyden korkmuyordu.

Top ve mermi seslerine zamanla alıştı. O gün de savaş, sabahtan akşama kadar devam etmişti. Silah sesleri gece de kesilmediğinden asker cepheden ayrılamamıştı. Rüştü Bey, sabahtan akşama, akşamdan sabaha kadar gözünü hiç yummamıştı. Devamlı savaş, devamlı heyecan onu uyanık tutuyordu. Gün öğleye doğru yaklaşırken basan sıcakla, başındaki çelik miğfer âdeta bir ateş halini almıştı. Bu zorluklardan sonra gün ikindiye kavuşurken yayılan hafif serinlikle beraber üzerine tatlı bir rehavet çökmüştü. Yorgunluk ve uyku, her an onu kıskaca almak için bekliyordu.

Tahammülü kalmamıştı; başını tutamıyor, uykusuna mâni olamıyordu. Uyku gözünden akıyordu. Göz kapakları, ağırlaştıkça ağırlaşmıştı. Nerede bulunduğunun farkında de-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 176

ğildi. Saat sarkacının gelgitleri uykuya dalıyor, irkilerek kendine geliyordu. Birbiri ardına patlayan bombalar, devamlı gürleyen, gürledikçe onun kulağında köpüren toplar, uykunun tesiriyle onun kulağında tatlı birer ninniye dönüşüyordu. Belki bir an gaflet onu canından edebilirdi. Gerçi onun canından yana bir korkusu yoktu. Sadece uykuda iken ölmek istemiyordu.

Uykuyla giriştiği bu mücadelenin sonunda bütün sinirleri zemberek gibi boşalmış, kanı damarlarında donmuştu sanki. Kalp atışları yavaşlamış, uykunun o kahir eli bütün benliğini kaplamıştı.

"Uyku ne tatlı şey" dedi, uykuyla uyanıklık arası. Ağzına sanki bir parmak bal sürmüşlerdi. Sanki o sürülen balı yalıyormuş gibi ağzını açıp kapattı. İçinde ılık bir tebessüm gibi gezinen uykunun, o tülden salıncak gibi kollarına kendini bırakıverdi. Tam o anda annesinin sesine benzer bir kadın sesi duydu:

– Rüştü!

– Allah'ım, bu da kim?

Bütün benliği, bu sesin heyecanıyla uyandı. Bomba ve silah seslerini bile umursamayan Rüştü, bu sesin ürperticiliğiyle kendine geldi. Aynı ses tekrar,

– Rüştü! dedi

Çocukluk günlerine uçuverdi birden, hani askercilik oynadığı günlerde, yorulup uzandığı zamanlarda da annesi onu böyle uyandırırdı. Hiç itiraz edemeyeceği aynı ses, üçüncü defa bu şekilde,

– Rüştü! diye seslendi.

Rüştü, akşamları kapanan o ağır ve kilitli kepenkler gibi göz kapaklarını araladı. Aman Allah'ım! Bu baştan ayağa

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 177

kadar kar gibi bembeyaz örtüler içinde duran bu anne de kimdi? Rüya görüp görmediğini anlamak için parmağını ısırdı, gözlerini ovuşturdu, yüzünü tokatladı. Rüya gibi değildi.

– Rüştü, hadi evladım, burada yatma, şu tepenin ardına uzan.

Rüştü, bir abide ve nurdan bir heykel gibi duran bu anneye inkıyat edecekti. Uykunun tesiriyle durmaya yüz tutan kalbi, şimdi müthiş bir şekilde atıyordu. Sanki yerinden fırlayacak da meydanda bir bomba olup patlayacak ve bütün düşmanları yakacaktı. Heyecandan gözleri fal taşı gibi açıldı. Uyku denen nesnenin zerresi kalmamıştı. Kendisini toparladı, doğruldu.

– Peki, anacığım, kalkıyorum. Bana isminizi bağışlar mısınız?

– Ümmü Haram!

Ümmü Haram? Bir gün Peygamber Efendimiz (s.a.s), halazadesi olan bu mübarek kadının evinde istiharat buyurmuşlar ve tebessüm çiçekleri açarak uyanmışlardı. Ümmü Haram, "Niye tebessüm buyurdunuz ya Resulullah?" diye sorduklarında, "Ümmetimden bir topluluğun, kralların tahtlarına kuruldukları gibi, gemilere kurulmuş, deniz aşırı sefere çıktığını gördüm" buyurmuşlardı. Ümmü Haram: "Dua edin, ben de onlardan olayım" dediklerinde: "Sen de onlardansın" müjdesini vermişlerdi.

Ümmü Haram, daha sonra kocası Übade bin Samit'le birlikte Kıbrıs seferine çıkmış ve orada şehit olmuştu. Magosa'daki türbesi o gün bugündür müminlerin ziyaretgâhıdır.

– Peki, halacığım, hemen kalkıyorum.

Rüştü, kendini diğer tepeye güçlükle attığında bombaların kulakları sağır eden gürültüsünü hâlâ duyuyordu. Şimdi

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 178

dünyanın en yumuşak yatağından daha rahat bir yere uzanmıştı. Ölümün küçük kardeşi olan deliksiz bir uykunun sabahında yamacın diğer yüzüne baktığında, o yüzün bombalarla tırmalanıp delik deşik olduğunu hayretle gördü.

Toplar, tayyareler sizi sindiremezdi. Çünkü yürekleriniz toplu atıyordu. Fakr-u zaruret vardı; ama aranızda tefrika yoktu. Onların çoğu macera için gelmişti. Ama sen vatanını savunmak için vardın.

Bursalı Ethem, Söğütlü Yusuf, Kayserili Hüseyin Çavuş

Kumandan Esat Paşa, Yüzbaşı Fuat Bey, Mutasarrıf Süreyya Bey, Topçu Birinci Mülazım Rıza Bey, İhtiyat Zabiti Köprülüzade Ahmet Cemal, Bursalı Ethem, Söğütlü Yusuf, Kayserili Hüseyin Çavuş ve Çanakkale'nin geçilmez olmasında kanı, canı, teri ve olan isimsiz kahramanlar...

Bir kere daha sizleri hayırla yâd ediyoruz, ruhunuz şad olsun.

Bir yazarımız; "Garbın şarka saldırışını, "haydutların, çiftliklere tasallutu dememek" için haçın hilale, medeniyetin bedeviyete hücumu namını veriyorlar." diyor.

Bu, haydutların ilk tasallutu değildi. Daha önce de defalarca gelmiş, hüsranla dönmüşlerdi. Hevesleri defalarca kursaklarında kalmıştı. Ama yeraltı-yerüstü kaynakları onların iştahlarını kabartıyordu. Yine geldiler; İstanbul'a üç günde girmeyi tahayyül ediyorlardı. Topları vardı, gülleri vardı, tayyareleri vardı. Tahtelbahirleri (denizaltı) vardı. Sende olmayan çok şeyleri vardı. Onlarda olanların çoğu sende yoktu. Ama sende olanlar da onlarda yoktu. İman kuvvetin var-

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 180

dı, haklılığın vardı. Vatan sevgisini iman ile bir tutan ve İslâm büyüklerinin "hubbûl-vatan minel-iman (Vatan sevgisi imandandır)" düsturun vardı.

Sizler ve arkadaşlarınız memleketin boyunduruk altına almak ve istila edilmek istendiği günlerde "Elde bir Anadolu kaldı, bu sondur, sıkı tutun." denildiği günlerde yarışırcasına vazifeyi üstlendiniz ve cepheye koştunuz. Dönmeyi düşünmediğiniz ve gül yaprakları gibi orada saçılıp kaldınız.

Cepheye yarışarak giden alaylardan biriyle konakladığı bir yerde, Hamdullah Suphi Tanrıöver karşılar. İçinizden biri Tanrıöver'e "geri kaldığımıza şimdi acımıyorum. Alay Uzunköprü-Keşan Yolunu bir yürüyüşte aldı. Bizim alay kısa bir mola vermeye mecbur kaldı. Onun için burada sizinle görüşebildik. Taburlarımız arasında günlerden beri harp yerlerine biz evvel varacağız diye yarışmalar devam ediyor. İnanız ki her taburun anlatmaya layık sekiz-on hikayesi tanınmaya layık sekiz-on kahramanı var." diyor.

Toplar, tayyareler sizi sindiremezdi. Çünkü yürekleriniz toplu atıyordu. Fakr-u zaruret vardı; ama aranızda tefrika yoktu. Onların çoğu macera için gelmişti. Ama sen vatanını savunmak için vardın. Onun için yarışarak gittin. "Ver dediniz, verdik; öl dediniz; öldük." diyen, icap ederse yine verebileceğini belirten, varsa son kalan birkaç kara onluk parasını da vermeye hazır olan, "Ambarda biraz daha dane var, icap ederse onları da veririz" diyen büyükleriniz vardı. "Kul tedbir alır, Allah kader yazar." deyip tedbirinizi aldınız.

Tanrıöver, "Her taburun anlatmaya layık sekiz on hikayesi, tanınmaya layık sekiz-on kahramanı vardır." derken aslında bir dileği dile getiriyordu. Bu hikayeler yazılmalıydı, bu kahramanlar tanıtılmalıydı sizden sonra gelenlere. Çünkü çok zor şartlar altında fevkalade bir zafer kazanmıştınız.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 181

Bu kahramanların bir kısmını bize Hamdullah Suphi Tanrıöver tanıtıyor. Bunlardan biri 2. Tabur 5. Bölükten Bursalı Ethem'dir. Taburu Çanakkale'ye yol alan Bursalı Ethem, bu şekilde intikal daha uzun sürdüğünden, tek başına daha çabuk cepheye varabileceğini düşünerek ; "Kardeşim Çanakkale'de şehit oldu, onun yerine ben gideyim" diye dilekçe verip taburundan iki ay evvel Çanakkale'ye varıyor. Bursalı Ethem'le aynı alay, aynı taburdan Söğütlü Yusuf da arkadaşlarından aldığı elli kuruşla bir berber takımı oluşturmuştur. Kim bilir o şartlar altında kazandığı birkaç kuruşu belki de tek başına bıraktığı zevcesine, belki aciz, ihtiyar ana babasına, belki de kundaktaki bebesine gönderiyordu. Kim bilir belki de askeri ücretsiz tıraş edip kahramanlığına farklı bir sayfa ekliyordu. Borç aldığı arkadaşları ondan önce Çanakkale'ye gidince "Ya borcumu ödemeden birimiz ölürsek..."deyip dilekçe vermiş ve arkadaşlarının arkasından Çanakkale'ye koşmuş Söğütlü Yusuf.

Tanrıöver'in bize tanıttığı diğer kahraman da Kayseri'nin Develi kazasının Kopçalı mahallesinden olan Hüseyin Çavuştur. Tanrıöver'in naklettiğine göre Hüseyin Çavuş, uzun süre yol yürümekten dolayı iki ayağı yara olduğu halde cepheye gidiyordu. Kendisini tedavi etmek isteyenlere, cepheden alıkoymak isteyenlere hep "Hayır" demişti. Herkesin can verdiği bir anda ayaklardaki yaranın önemi mi olurdu.

Tanrıöver, Hüseyin Çavuşu şu şekilde anlatıyor: "En ummadığımız bir anda, dün akşam hikayesini dinlediğimiz Hüseyin Çavuşa rast gelmişiz. Bize onu tanıttılar. Yüzü ıstırap içinde bin acı duyarak ağır ağır yürüyordu. Yanına sokulduk, ben sordum:

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 182

'Arkadaş ayaklarından rahatsızsın galiba, niçin bu halde muharebeye gidiyorsun?'

Hüseyin Çavuş merakımızı gidermek için kunduralarını çıkardı. Bize şişmiş, su toplamış, çatlak çatlak yaralarla örtülü zavallı bir ayak gösterdi. Üstten sıcaktan bunalmış yüzü, henüz yıkanmış kadar terle ıslaktı. Çok müteessir olduk. Ona tekrar sordum.

'Bu neden böyle oldu?'

'Efendim (Balkan Harbinde) Selanik'te esir düştüm. Bize ayaklarımızla kireç ezdirir, sonra suya sokarlardı. O yüzden ayaklarım bu hale geldi. Şimdi yürüyemesem, yolda düşsem beni bir sedyeye koysunlar, muhabereye gideceğim"

Bu isimsiz kahramanlardan birinin de ilk defa hücum anında yaralandığı halde ertesi gün tekrar muhabereye katıldığını ve bu defa da şehit olduğunu, yarasını tedavi etmek isteyenlere, kanını durdurmak için yardım teklif edenlere "Kan aksın, Balkan Muharebesi'nin kanını ancak bu kan siler." dediğini anlatıyor Tanrıöver.

Üç yerinden yaralanan bir zabitin ölümle hayat arasında gidip geldiği anlarda, "bir ara taburumu geri çekmeyiniz, taburumu geri çekmeyiniz!" diye bağırdığını, anne, baba, evlat, köy ismini sayıklamadığını okuyoruz Tanrıöver'den. Dizlerinden aşağısı bir güllenin şarapnelleriyle kopan bir neferimiz harpten geri kalmaktan üzülüyor ve "Beni topun başına götürünüz, beni topun başına götürünüz, orada öleyim." diye yalvarıyor.

Çanakkale savaşlarında kahraman ecdadımız denize dökülen İngiliz, İskoç vb. ülke askerlerini bıyıkları geç bittiği için çocuk sanıyor ve " Bizimle savaşmaya niçin bizim gibi yetişkinleri, delikanlıları değil de çocukları gönderiyorlar?" diyordu.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 183

Düşmanları türbelerini bile bombalarken, onlar, düşmanları batan gemilerinden denize dökülen askerlerini kurtarabilsinler diye topçu ateşini durduruyordu. Çünkü onlar Bursa'da Kavaflar Çarşısı'nda kanadı kırık, yaralı leylekleri, kocamış kargaları, baykuşları tedavi etmek için bile adam tutan bir ecdadın torunlarıydı. Onlardan böylesine merhametin zirvesi beklenirdi.

Onlar yaralı İskoç, İngiliz askerlerini kurtarıp onlara mahsus hastane çadırları tesis edip, başlarına da üzerlerine konan sinekleri bir sopanın ucuna takılmış beyaz bezle kovalamak için görevli tahsis ederken, düşmanları onlara gönderdikleri top, kurşun ve mermilerinin öldürme gücüyle yetinmemiş, onları da bir de zehirlemişlerdi. Cephelerin, tabyaların yanı sıra hastane çadırlarını bile bombalamışlardı.

Onlar, düşmanlarının tayyarelerine karşı havan toplarıyla mücadele ediyorlar ve göğe doğru yükselen havan mermilerini "bizim kara oğlan gidiyor" diye sevinerek izliyorlardı. Arıburnu'ndaki zabitlerin İtilaf donanmasının topçu ateşlerine "hafif şakalar" dediğini, o şartlarda bile neşelerini kaybetmediklerini, en ufak bir bela ve musibet karşısında karamsarlık batağına saplanan insanlar bilmeli.

Havza'nın Bekdiğin Köyü'nden bir Mehmetçik cepheden yaralı halde bulduğu bir Avustralyalı askeri korumuş yarasını tedavi ettirmiş. Bu yiğit adam, Avustralyalıyı kendi memleketine götürmüş. Çalışıp para birikmesine yardımcı olmuş. Ona iş vermiş, aş vermiş. Daha sonra yol parasını biriktiren Avustralyalı sağ salim memleketine geri dönmüş. Daha sonra o Avustralyalının yakınları Havza'ya gelip orada şenlikler yapmışlar.

Şair;

"Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır.

Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır." diyor.

hilalinkanatlari01.qxd 29.03.2005 14:14 Page 184

Evet bu misalleri ve daha niceleri bize gösteriyor ki Anadolu, "Vatan" denmeyi en çok hak eden topraktır. Her karış toprağı şehit kanıyla sulanmış Anadolu kadar, uğrunda öleni olan başka toprak yoktur sanırım. Hele Çanakkale en çok eğitimli insanın hayatını kaybettiği savaş olarak anılır. Hatta o yıl İstanbul'daki bazı okulların mezun vermediği de kayıtlara geçer.

Şimdiki nesle birer masal gibi gelen bu savaşların, masal olmadığını, vatanı elde tutmanın nelere mal olduğunu, öğretmekte azim fayda var. Bu, o şehitlerimize karşı bu neslin bir vefa borcu olsa gerektir.

Hele çok insanın karamsar olduğu, geleceğe ümitsizce baktığı, yeis bataklığında yüzdüğü, gününü kurtarmayı en büyük kâr saydığı günümüzde almamız gereken ümit dersleri de olduğu da muhakkaktır.